

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04333

FONYE GANEV

Avraham Zak

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אברהם זאק

"פאָניע גנב"

(א כראַניק)

This book once owned by a South African reader, has been preserved by the Cape Town Yiddish Cultural Federation and returned to circulation by the National Yiddish Book Centre of South Hadley, Mass. U.S.A.

May it thus inspire us to keep alight the flame of Jewish life and learning.

פאַרלאַג ז. גיטלין, ווארשע

1

9

2

9

„Fonie Ganew“
(Notatki)

Abrahama Zaka

Wyd. E. Gitlin

W a r s z a w a

Printed in Poland

Druk: Sz. Sikora i I. Milner Warszawa Nowolipki 6:

ק א פ י ט ל ע ך :

זייט					
5	.	.	.	אין פאלק ארמין	I
10	.	.	.	דער ערשטער טאג	II
16	.	.	.	קאזארמע-גיהנום	III
26	.	.	.	„בא שטיק“ מיט די גלאנציקע לעפל...	IV
30	.	.	.	מען זינגט לידער...	V
34	.	.	.	אין לאזארעט	VI
37	.	.	.	מארוטיא	VII
41	.	.	.	מינעמט זיך צו מיר...	VIII
47	.	.	.	אין טעג פון רו	IX
56	.	.	.	„זכרונות“ פון א פאגראם-העלד	X
60	.	.	.	די „דינסט-מידן“ פון ראָטע	XI
66	.	.	.	אין קארנאחאל	XII
70	.	.	.	די „דרש זמלן“	XIII
76	.	.	.	אין א סדר-נאכט	XIV
82	.	.	.	דער „ביענאם“ לכבוד פריילינג...	XV
85	.	.	.	אין הויפטוואכט	XVI
90	.	.	.	אויף „דאָטשע“ אין... לאַגער	XVII
97	.	.	.	כ'זע ווידער מארוטיאן	XVIII
100	.	.	.	איך גרייט זיך אין וועג ..	XIX
102	.	.	.	איך פאל אונטער דער משא...	XX
106	.	.	.	א נאכט פון האַלסן...	XXI
109	.	.	.	אינמאל א זונטיק...	XXII
116	.	.	.	אין חדי-גדיא...	XXIII
123	.	.	.	אונטערן קלימפער פון קייטן...	XXIV
126	.	.	.	די קאצן-מוזיק אין ראָטע...	XXV
129	.	.	.	די שטראָף פון מיליאָנען...	XXVI

1. אין פאלק אריין

דער לעצטער הארבסט פאר דער וועלט-שרפה.
כ'האב זיך געמוזט צושטעלן צו, דערפילן דעם חוב' אלס
בירגער פון דער ברייטער רוסישער אימפעריע.
נאך א צען מאָל אויסטאָן-זיך פאר כלערליי מיליטערישע
מעדיצינישע קאָמיטעס האָט מען געפונען, אז — „גאָדיען!“...
כ'בין, הייסט עס, ראוי צו באַשיצן דאָס „פּאַטערלאַנד“ און דעם
„צאָר באַטיושקאָ“... טאָמער האָט איינער אַ מיליטער-אַרצט גע-
טונען עפעס אַ שטיקל חשש צוליב בלאַסקייט, צי כדומה, האָט
אַ צווייטער אין אַ „קנעפל“ איבערגעהאַקט:

— ניטשעווא, קאַשאַ פּאַפּראַוויט! (1)

ס'העלפט נישט. האָב איך געמוזט זיך פאַרשאַפן אַ היל-
צערן ברוין-געפאַרבט קעסטל, אָנגעשריבן דערויף מיין נאָמען
און פּאַמיליע — ווי אַלע רעקרוטן טוען — אין זיך געשטעלט
צום באַשטימטן טאָג אין „סבאַרני פּונקט“.

(1) נישקשה, די קאַשע וועט אים פאַרצעערן.

א ריזיקע ווייסע געביידע. א הו-הא, א יריד פון יונגע
חברה-לייט. „נאוואבראנצעס“ האלב-שיכורע, אין גלאנציקע שטי-
וועלעך, מיט גלאט-אפגעשוירענע קעפ. א געמיש פון דארפס-
פויערס און יידישע פנימער. עפעס א פאָר. נאוואבראנצעס
טראָגן שוין אַפילו קאזיאַנע היטלען. מ'פילדערט, מ'שטעלט-אויס
אויפן הויף, מ'גרופירט.

לסוף פאל איך אריין אין א גרופע פון א צוואנציק מאן.
וועלכע מ'טיילט-אויס באזונדער: מיר זענען באשטימט געוואָרן
קיין זשיטאָמיר אין א פיעכאָטע-פאלק.

א סאָלדאט פירט אונז אַוועק צו דער באַן.
אין אַפגעזונדערטן קופע פון לעצטן וואַגאָן, וואו מ'האַט
אונז אַריינגעפאַקט, ווער איך געוואויר, אַז צווישן אונז זענען
פאַראַן פלויז א דריי יידלעך. אלע דריי האַלטן זיך גוט-ברודע-
ריש צווישן זיך. אַפנים, חברים פון דעהיים, ווי נאָר דער צוג
האַט גענומען רירן, האָט איינער פון זיי אַראָפגענומען פון
אויבן זיין קעסטל — גראָד א געניצטע, אַן. אויסגעדינטע,
מסתמא אויפן „טאַלקוטש“ געקויפט, — אַרויסגענומען פון דאָרט
אַ פלאַש „פערציקער“ און מ'האַט זיך גענומען זופן פון העלזל...
מ'האַט מיר אויך אונטערגערוקט די פלאַש. כ'האַב באַדאַנקט און
דערקלערט, אַז כ'טרינק נישט. מײן דערקלערונג האָט אַרויסגע-
רופן א געלעכטער ביי זיי.

— אַ שיינער סאָלדאט! — האָט איינער אויסגערופן, —
אַז מ'גייט חתונה האָבן מיט „פאַניען“, מוז מען קאַנען די
מלאכה...

— פון פלעשל אין העלזל!... — רופט אויס א צווייטער
און טוט זיך דערביי א פיק מיט די פינגער אין גרגת אַריין.
כ'האַב מיך באַלד פון דער ערשטער רגע אָן דאָ דער-
פילט ווי אַ פינפטער ראָד צום וואַגן. וויפיל כ'האַב זיך נישט
באַמיט צו ווערן היימישער מיט מײנע חברים, נאוואבראנצעס,
איז מיר נישט געלונגען. שוין מײנע קליידער האָבן מיך שטאַרק

אונטערשיידט פון זיי אלעמען. ערשטנס, בין איך געפאָרן אין שיד, נישט אין שטיוול; צווייטנס, — און דאָס איז געווען דאָס ערגסטע! — האָב איך געטראָגן לאַנגע האָר, אַ שוואַרצע בינדע און אַ רעמבראַנד-הוט (דיראַמאַנטישע צייטן!...), גלייך ווי אַקאַרשט פון רעדאַקציע אַרויס... און דידאַזיקע הלבשה מיינע האָט מיך שטאַרק אָפגעפרעמדט פון אלעמען אין וואַגאַן.

אַז מיר זענען אָפגעפאָרן אַ געוויסע שטרעקע, האָט מיר איינער פון די דריי יידלעך גענומען זאָגן „מוסר“, אַז נישט אַזוי פאָרט מען אין אַ קאַזאַרמע. דער עיקר האָבן אים געאַרט מיינע האָר.

— דו פאָרסט אין ראָטע ווי אַן אמתער פאָפּ! נאַ, זע! — טוט ער מיר אַ ווייז אויף זיין נאַקעטן קאַפּ: — אַז איך וועל נאָר אָנטאָן אַ מונדיר, בין איך אַ פאַרטיקער סאָלדאַט, און דו... כ'האַב דערשפירט אַן אומהיימלעך געפיל: מען איז שוין מיט מיר באַצייטנס פער „דו“...

— נישקשה, — מישט זיך אַריין אַן אַנדערער, — אין קאַזאַרמע וועט מען אים מאַכן פאַר אַ מענטש. מ'וועט אים די קודלעס אַראָפּנעמען ווי ביי אַ שעפּס.

דער ערשטער איז נישט געווען פויל און האָט מיר עק-סטרע אויפגעעפנט זיין קעסטל און געוויזן, וואָס ער פירט אַלץ מיט. אין קעסטל ביי אים איז טאַקע געווען אַלצדינג, אין וואָס אַ סאָלדאַט קאָן זיך נויטיקן, אפילו געלער וואַקס צום פּוצן די מעשענע קנעפּ פון מונדיר און שינעל'...

— מאלאדיעץ! — טו איך אים אַ קלאַפּ אין פלייצע, וועלנדיק ווערן אַביסל היימישער צווישן דידאַזיקע חברה-לייט, — איר וועט אוודאי זיין דער ערשטער אין ראָטע.

— און וואָס פירסטו דאָרט אין קעסטל? — פּרעגט ער מיך מיט אַ באַהאַלטענער איראַניע.

— ווייס איך וואָס... קלייניקייטן... אַ פאַר ביכער...—האַב איך גענומען שטאַמלען און זיך פאַרשעמט פאַר לערמאַנטאָוון,

וואָס איז גראָד געלעגן אין צוויי געזאַמלטע בענדער אין מיין קעסטל.

— כאַ-כאַ-כאַ! — האָבן אלע אויסגעפלאַצט אין אַ מגושמ-דיק געלעכטער. — ביכער גאָר! וואָרף עס בעסער אַרויס דורכן פענסטער!...

דער צוג שניידט זיך דערווײל אַלץ ווייטער און ווייטער אין מרחקים. עס בייטן זיך סטאַציעס נאָך סטאַציעס. אונזער קו-פע איז פול מיט אַ געדיכטן רויך-נעפל פון ביליקער מאַכאַרקע, וואָס אונזערע „חברים“ די פויערים, פירן-מיט פון דאָרף. מען טרינקט ווידער פון פלעש. יעדעס מאָל נעמט אַן אַנדערער אַרויס פון זיין קעסטל און מ'איז איינע די אַנדערע מכבד. דער צולם ווערט בגילופינדיק. עס דערהערן זיך טענער. פריער זיגן די פויערים. גראָבע משונהדיקע קולות צעטראַגן זיך און מיטן זיך אויס מיטן רושן פון די צוג-רעדער.

אוי דאַנא—דאַ—נאַ, אוי דאַ—נאַ, דאַנאַ, או—כאַ!
אוי דאַנאַ—דאַנאַ..

אינמיטן הויבן אויך אָן די יידן צו זינגען, — גראָד עפעס אַ רעקרוטן-ליד, וואָס כ'חאָב עס שוין ערגעץ-וואו געהערט. אלע וויילע פאַרגייען זיך אלע אין רעפריין:

אוי פּאָניע, פּאָניע גוב,
פּאָניע, פּאָניע ג—גב — — —

מ'זינקט צו מיר, כ'זאָל אויך זינגען. כ'צווינג זיך צו האַלטן הימישער און נעם אויך שאַקלען פון יוצא-וועגן מיט די ליפן...

אויפן האַרצן איז מיר אָבער געווען היבש קאַלעמוטנע. וואוּחין פאַר איך עס? און מיט וועמען? כ'קוק אויף די דריי זינגענדיקע יידלעך: צוויי זענען פון דערהיים פורמאַנעס און איינער איז אַ דאַמען-שניידער. און נאָכמער: אלע דריי קוקן אויף מיר פון אויבן אַרָאָפּ ווי אויף עפעס אַ שליממזל...

א געדאנק האָט מיר אַ בליץ-געטאָן:
 „אפשר זאָל איך ביי דער ערשטער בעסטער סטאַציע
 אַראָפּגיין און — היידאָ אויף יענער זייט גרענעץ?“...
 ס'האָט מיך אָבער אָפּגעהאַלטן די האָפּנונג, צוליב וועל-
 כער איך פאַר, אייגנטלעך, אין פּאָלק אַרײַן: באַשרײט ווערן אַלס
 „ערשטער לאַגאַטניק“. וואָרום ווען נישט דידאַזיקע האָפּנונג, וואָלט
 איך גאָר באַלד דעם „דישעל“ ערגעץ אַנדערש אויסגעדרייט...
 כ'האָב אַפילו גאַרנישט בדעה געהאַט אָפּצוגעבן „פּאַניען“ דריי
 בעסטע יונגע יאָרן פון מיין לעבן. פאַר וועלכע מעשים טובים
 קומט עס „אים“? פאַר זיינע שיינע אויגן? ... זאָל איך „אים“
 דאַנקען פאַר מיין רעכטלאַזיקייט? ... בפרט, אַז כ'בין אַ פּשרער
 „ערשטער לאַגאַטניק“ און ביי נישט-יידן קריגט אַזאָ איינער דעם,
 בלויזן בילעטי אין שטוב אַרײַן!
 אַזוי האָב איך געטראַכט און באַרעכטיקט מיין ווידערווילן
 צו דער איצטיקער נסיעה מינער.
 דער צוג האָט זיך אַלץ דערווייטערט פון דער היימישער
 לייטווישער ערד. די פרעמדע שטעט און דערפער האָבן זיך גע-
 טוישט ווי אויפן עקראַן. וועלדער האָבן געפּינסטערט און פעלדער
 האָבן זיך געצויגן אין האַרבסטטיקער וויסטקייט און פאַרלאַזנקייט...
 דער שלאַנגענדיקער רעלסן-וועג האָט זיך געוויקלט אָן אַ סוף,
 אָן אַ ברעג...

— טראַ-טאָ! טראַ-טאָ! טראַ-טאָ! — — —
 אַ טאָג, אַ נאַכט, און ווידער אַ טאָג און ווידער אַן אָונט.
 מיר זענען לסוף אָנגעקומען אין דער וואַלינער רעזידענץ.

II. דער ערשטער טאָג

ס'איז געווען אַ ווינטיק-קאלטער פרעסטלדיקער נאַוועם-
בער-אָוונט.

מיר האָבן זיך געלאָזט מיט די קלומיקעס אויף די פליי-
צעס איבער די גאַסן פון דער פרעמדער שטאָט. מיר האָבן גע-
זוכט אַ נאַכט-לעגער און זיך לסוף אָפגעשטעלט אין עפעס אַ
פיר-שענק. קיין בעטלעך זענען דאָ נישט געווען, בלויז לאַנגע
ברייטע בענק אַרום דער וואַנט.

כ'פּין געלעגן אויף אַ האַרטער באַנק, נישט אויסגעטוע-
נערהייט, איבערגעדעקט איבערן קאָפּ מיט מיין מאַנטל, און אַ
גאַנצע נאַכט נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג... זשיטאַמיר! ביי
מיר האָט דאָסדאָזיקע וואָרט אַן אַנדער קלאַנג. דאָ איז דאָך
אַמאָל געשטאַנען דאָס וויגעלע פון דער יידישער השפּלה... און
איך בין גאָר געקומען אַהער אין פּאָלק אַרײַן...

מיינע „חברים“ זענען שוין דערפאַר פאַר מיר אויך גע-
שלאָפּן... קעגנאיבער מיר איז געלעגן אויסגעצויגן איינער פון
די צוויי פּורמאַנעס מיט אַן אָפּן פינסטער מויל, ווי אַ שוואַרצע

נאָרע, און געכראָפּעט אויף אַ משונהדיקן אופן, גלייך ווי עמע
צער וואָלט אים כסדר געהאַלטן אין ווערגן... אין מגושמדיקע
האַנט איז אים אַראָפּגעהאַנגען אונטער דער באַנק ווי אַ פרעמדע,
ווי אַ טויטע, און אין דערדאָזיקער פּאָזע איז ער אַזוי אָפּגע-
לעגן אַ גאַנצע נאַכט. אינדערפרי האָט ער דורכגעשווענקט דעם
האַלז מיט אַ „כוסה“ און ס'איז גאַרנישט קענטיק געווען, אַז
דערדאָזיקער פּאַרשוין איז אַזאַ „בעל תּוקע“ מיטן גאַרגל...

— וועי, זעמליאַק! — ווענדט ער זיך צו מיר ביים
פּרישטיק, — זיי נישט אַזוי פאַרדאָהט! נאַ, מאַך אַ שנאַפּס,
אַז דער רוח זאָל עס נעמען!...

— אויפן ניכטערן האַרצן טרינק איך אַוודאי נישט... —
ענטפער איך.

— אַ שנאַפּס איז שטענדיק גוט, אַפילו אינמיטן נאַכט...
— ס'האַט זיך אייך, אַפּנים, געחלומט שנאַפּס די נאַכט:

איר האָט זייער געשמאַק געכראָפּעט...
— מיר האָט זיך גאַר געחלומט, אַז איך פאַר גאַלאָפּ
רייטנדיק אויף מיין פּערדל. זאָל זיך אים גרינג שלוקעכצן דאָרט
אין שטאַט...

דער פּרישטיק-טיש אין שענק איז געווען פול אויסגע-
לייגט: ברויט, הערינג, ווארשט, ביר, בראָנפן. עולם האָט גע-
קייט אויף אלע באַק-ציינער.

— דער לעצטער פּרישטיק פון אייגענער פּראַצע... —
וויצלט זיך דער דאַמען-שניידער, — מאָרגן עסן מיר שוין פון
פּאַניעס „קעסט“...

און ווידער געטרונקען.
— לחיים!
— לחיים!

איך בין געוועסן אָן אַ זייט און געזופט מיין בלאַס
בלעזל טיי...
זייגער 8 זענען מיר אַוועק מיט די קעסטלעך אויף די

פלייצעס אין די קאזארמעס פון 17-טן ארכאנגעלאגראָדסקי
 פיעכאַטע-פּאַלק אויף מאַסקאָוסקאַיאַ.
 בררר... קאַלט אין די ביינער. נישט אויסגעשלאָפן. עס
 איבילט עפעס פון אַליץ און פון אַלעמען...
 געקומען.

מיר בלייבן אויפן הויף פון די קאזארמעס. עס נעמען
 זיך פאַרען אַרום אונז סאַלדאַטן — קאַנצעלאַריע-שרייבערלעך.
 מ'מאַכט די „ראַזביווקאַ" (1). מ'שטעלט אונז אויס אין באַזונדערע
 שורות לויט דער הויך. מ'שרייבט אָן מיט קרייד ביי יעדערן
 אויף דער פלייצע אַ ציפער — צו וועלכער ראַטע. אויף מיין
 פלייצע שרייבט מען אָן אַ 9 — ניינטע ראַטע. עס פרייט מיך
 זייער און זייער! מיט מיר צוזאַמען פאַלט אַריין אין דערזעל-
 בער ראַטע בויז איין יידל פון די דריי, אַ פּורמאַן — פּאַיאַס
 הייסט ער, — טאַקע דערזעלבער, וואָס האָט שוין מיטגעפירט
 גען וואָס צום פּוצן די קנעפּ. ביים דורכפירן פאַרשיידענע
 פאַרמאָליטעטן הער איך, אַז מיין לאַנדסמאַן איז אפילו נישט
 קיין „גראַמאַטנער"...

מיר זענען אַריין אין אַ קאזארמע. אין די לאַנגע ריווקע
 חדרים איז פּוסט. אַפנים, דער עולם איז אַוועק אויף „זאַניאַ-
 טיעס" (2). כ'הויב מיר אָן אַרומדרייען איבער די גרויסע אומ-
 געלומפערט-אויסגעצויגענע רוימען. עס קומט מיר אַנטקעגן דער
 „ראַטני" — אַ קאַפיטאַן לויטן ראַנג — צוזאַמען מיט אַ געל-
 וואָנסיקן „האַלני-אַפּרעדיעליאַיושטשיסיאַ" (3). מ'נעמט מיך אויס-
 פרעגן — אַפנים, מיין באַזונדערער הייליך האָט זיי פאַראינטערעסירט.
 — טשעס זאַנימאַליס (4)? — פרעגט מיך דער „ראַטני"
 גראַד נישט אויף „דו"...

(1) אַנאַנדערטילונג אין די ראַטעס.

(2) איבונגען.

(3) פּרייהיליקער.

(4) מיט האָס האָט איר זיך באַשעפּטיקט?

— אין אַ רעדאַקציע.
 — אַ זשורנאַליסט? — צעשמייכלט ער זיך פאַרוואַנדערט.
 — יאָ.
 — אויב אַזוי, וועלן מיר דאָ קענען אַרויסגעבן אַ ציי-
 טונג... — זאָגט ער צום פּרייַוויליקן אין שפּאַס.
 — יאָ, — רוף איך זיך אָן צום „ראָטני“, — אויב איר
 וועט זיין רעדאַקטאָר, וועל איך זיין מיטאַרבעטער...
 אַ געלעכטער.

דער „ראָטני“ און זיין באַגלייטער האָבן מיך נאָך עפעס
 אויסגעפרעגט און — אַ מאַדנע זאָך! — מיין שטימונג איז
 געוואָרן אַביסל אויפגעהייטערט. נישקשה, נישט אַזוי שרעקלעך!
 די ראַטע איז אָנגעקומען פון גאַס — מ'איז עס געאָען
 אויף „פּראַגמאַטקא“⁽¹⁾, און עולם סאָלדאַטן איז געווען פאַררײַטיקט
 און דערהיצט. ס'איז געוואָרן אַ געוואַלדיקער טומל, אַ יריד.
 ס'האַט זיך צעטראָגן אַ באַזונדערער ריח. ס'האַט געשמעקט מיט
 אמתער „סאָלדאַטשינאַ“...

דער „ראָטני“ איז פון מיר אַוועק און צוזאַמען מיט אים
 די קורצע, אַזוי ווייניק-דויערנדיקע ערשטע גוטמוטיקייט, וועלכע
 כ'האַב שוין מער אין ראַטע קיינמאָל נישט אָנגעזען...
 מיך מיט מיין „זעמליאַק“ און נאָך אַ פּאַר אַנדערע פּריש-
 אָנגעקומענע האָט מען באַלד אַריינגעפירט צום קאַפּטינאַרמוס
 אין שפּייכלער. דער קאַפּטינאַרמוס, — אַ פעט-אויסגעפאַשעטער, אָן
 אָנגעפרעסענער, מיט קליינע פאַרגאַסענע אויגעלעך און גראַבע,
 פעטע באַקן — אַלץ אויפן חשבון פון דער ראַטע... — האָט
 אונז אַרויסגעגעבן קאַזיאַנע מלבושים. כ'קוק אָן די זאַכן, ווערט
 מיר קאַלט אין אַלע איברים: עפעס אָן אַלט-פאַרלאַטעטער מונ-
 דיר, און שטיוול — שרעקלעך גרויסע, מיט אומגעלונפערט
 ברייטע כאַלעוועס. כ'טו אַ מעסט-אָן — זיי פאַלן פשוט פון די

(1) שפּאַציר.

פיס אַראָפּ. בעט איך אַנדערע, קלענערע, גיט ער מיר אַזעלכע
קליינע, אַזעלכע שמאַלע — ממש קינדערישע, וואָס הויפּן גאָר-
נישט אָן צו קריכן אויפּן פּוס.

— די זענען שוין צו קליין, — זאָג איך.

דער קאַפּטינאַרמוס צינדט זיך אָן ווי אַ פייער. די קליינע
אויגעלעך ווערן אים נאָכמער פאַרלאָפּן פּון רויטקייט און ער
צעבייזערט זיך:

— קיין זאך טויג אים נישט! די — צו קליין, יענע —
צו גרויס. נאָ, אָט האָסטו דיר!
און ער טוט מיר ווידער אַ שמיץ די ערשטע, די וויאַרסטיקע
שטיוואַלעס.

— אָבער ווי וועל איך זיי קאָנען טראָגן? — פּראוואו
איך זיך ווייטער.

— שווייג, דו סעריאָק (1) איינער! — טוט ער אַ דונער
מיט זיין באַס-קול: — זיין קאַזאַרמע זענען נישט אַ קיין
„היהקעס“. פּראַנטעווען גאָר ביסטו אַהערגעקומען?

נאָכדעם האָט מען אונז געפירט אין באַד אַריין. איטלע-
כער האָט געטראָגן זיין פעקל קאזיאנע מלבושים און אין באַד
האָט מען זיך שוין געדאַרפט אַנטאָן מעשה-סאַלדאַט. ביי דער
באָד האָב איך, אגב, געהאַט די געלעגנהייט זיך אַריינצוכאַפּן
אין אַ פּריוואַטע פאַריקמאַכעריי און זיך לאָזן אָפּשערן מיט אַ
מאַשינקע. שנעל, שנעל זענען געפאַרן אויף דער פּאָדלאָגע
פּאַסמעס פּון מיינע לאָנג נישט געשוירענע „ליטעראַרישע“ האָר...
כ׳האַב בעת-מעשה געלאַכט פּון זיך אַליין אין געדאַנק:
„אַ חסידישע כּלה טוט עס נאָך דער חופּה, און איך ביי

דער „פאַרקנסונג“ מיט „פּאַניען“...

אַז כ׳האַב שפּעטער אָנגעטאָן מיינע „קאזיאנע“ מלבושים
און אַ קוק געטאָן אין אַ שפּיגל, האָב איך זיך נישט דערקענט:

(1) גרויער, פּריץ.

מיין גאנצע מענטשלעכע פיזיאָגאָמיע איז פון מיר פאַרשוואונדן
 געוואָרן. די רויטע „אַקאַלאָזשקע“ פון מיין „פּוראַזשקע“ (1) איז
 געווען אַ שאַרפע סתירה צום בלאַסן פנים, וואָס איז נאָך בלאַ-
 סער און קרענקלעכער געוואָרן אין די לעצטע טעג. היינט דער
 צעקנייטשטער לאַנג-„אויסגעדינטער“ מונדיר מיט די לאַטעס! די
 ברייטע גרינלעכע, געלאַטעטע הויזן! היינט די שטיוול! טאַטע
 דערבאַרימדיקער, ס'אַראַ שטיוואַלעס! כאַטש נעם-צו אַ שכן...
 אפשר אַ פוד וועגן זיי. פוננאָנען נעמט מען עס אַזאַ גראָבן
 האַרטן לעדער — ממש בלעך! אַחוץ אלעמען האָט זיך פון זיי
 געשפירט אַ שאַרפער, ביטערלעך-זויערער ריח — אַן אמתער
 „פאַניע-ריח... בלויז מיין שינעל, — כאַטש אַ צו-ברייטער, נישט
 אויסגעפאַסטער, מיט אַ מאַסע פאַלדן פון הינטן, — איז געווען
 אַ שפאַנגל-בייער, מיט פלאַמיק-רויטע שליפעס אויף די אַקסלען און
 אַ גאַלדיק-געלן בולטן. 17. דערויף.

(1) היטל.

ו. קאזארמע-גיהנום

עס האָט זיך געשטעלט אַ קאַלטער, אומהיימלעכער ווינ-
טער מיט שאַרפע, שניידיקע ווינטן, מיט טיפע שנייען און
שטאַרקע פּרעסט.

אין קאזארמע האָט מען די יונגע סאַלדאַטן — אָדער די
„סעריאַקיי“, ווי די אַלטע פּלעגן רופן, — פּעסט גענומען אין
דער אַרבעט. מ'האַט פּסדר געלערנט און דרעסירט, געלערנט און
דרעסירט אָן סוף און אָן אויפהער.

וועקן פּלעגט מען נאָך אַ שטיק אין דער נאַכט, זייגער
פיר, ווען הענער אַפילו שלאָפן נאָך מיט אַראָפּגעלאָזטע קאַמען
אין די וואַרעמע ווינקעלעך.

— ווסטאָ—אַ—אַט! — פּלעגט זיך דערהערן אַ גראָבער
קול פון „דניעוואַלני“. און דער שלאָפּנדיקער עולם פּלעגט זיך
באַלד מוזן מיט געוואַלט אויפּטרייסלען.

אין צען-פּופּצען מינוט פּלעגט מען זיך מוזן אַנטאָן, אייני-
וואַשן זיך און שטעלן זיך צום „סמאַטר“ — יעדער איינער אין
זיין „וואַוואַד“. ביים „סמאַטר“ פּלעגט מען אַיטלעכן בודק-זיין און

גוט ארומקוקן, צי אלץ איז „פאָ אוסטאָוואו“: צי דער מונדיר
און הויזן זענען גאָנץ, צי די מעשענע קנעפּ גלאַנצן, צי די
קוילן-טעשלעך זענען נישט צעריסן, צי די „פאַרטיאָנקעס“ (1)
אויף די פיס זענען נישט שמוציק (פון אַמענטשן, וואָס טראָגט
שקאַרפעטן, האָט מען נישט געהאַלטן...), צי אין די אויערן איז
נישטאָ קיין בלאַטע, צי אין די קעסטלעך הערשט אָרדנונג,
צי די בייסקן זשאַווערן נישט, וכדומה.

אַמאָל פלעגט דער „וויזאָנדי“ אַ קאַמאַנדעווע טאָן:

— שטאַני דאַלִּיאָ... (2)

ס'האַט געהייסן, אַז מ'מוז היכף פאַנגאָדערקנעפלען און
אַראָפּלאָזן די הויזן און דער „אַסדיעלאָני“ פלעגט זוכן און
גראַבלען אין די פעלדעלעך און אין די געט, צי איז דאָרט
נישט אָנגעקליבן קיין שמוץ...

און איז וואָס ביי עמיצן נישט געווען ווי עס געהער צו
זיין, האָט יענער געקריגן, אַלס פסק, „נאַריאַדן“ (3): שטיין ביי-
נאַכט נאָך „זאַניאַטיעס“ אַלס „נאַטשנאָי“, אָדער צוויי שעה
אונטער דער ביקס, צי גאָר ווערן אויסער דער ריי אָן „אַטשע-
רעדנאָי“ — ס'הייסט די „דינסט-מויד“ פון ראַטע...

היינט ווי איז דען מעגלעך געווען צו זאָרגן, אַז אַלץ-
דינג זאָל זיין אין אָרדנונג, בעת ס'האַט קיינמאָל קיין צייט
נישט געקלעקט צו כאַפן דעם אָטעם אין די שווערע פיינלעכע
טעג פון פסדרדיקע אַרבעט און איבונג. פלעג איך טאַקע כאַפן
אַפטע „נאַריאַדן“. מילא, זיין אַ „נאַטשנאָי“ ביינאַכט איז נישט
געווען פון די שרעקלעכע זאַכן. מ'דרייט זיך אַרום פּיטן שטיק
ביים זייט צווישן כראָפענדיקן עולם און מ'טוט גאַרנישט. בלויז
וואָס מ'שלאַפּט נישט אַ נאַכט... שטיין ווידער אונטערן ביקס

(1) אָניצעס אויף די פּויליש

(2) די הויזן אַראָפּ!...

(3) שטראָפּן, פּליכטן.

איז אויך נישט געפערלעך. מ'שטייט איבער ווי עס איז די צוויי שעה. אמת, די קני ברעכן זיך פון שטיין ווי א סטרונע אין איין פאזיציע; אָבער פאַראַן נאָך ערגערע זאַכן... דאָס ערגסטע איז צו זיין אַן „אַטשערעדנאַי“ — די „דינסט-מויד“ פון ראָטע... פון „זאַניאַטעס“ באַפרייט עס נישט, און יעדע פרייע רגע, — אפילו די צוויי פרייע מיטאַנס-שעה, — מוז מען אַוועקגעבן אויף וואַשן, רייניקן, שייערן, טראַגן די פּאַ-רעשאַ"1) אַמאָל 10 אַ טאָג, וכדומה.

באַלד נאָכן „סמאָטר“ איז געגעבן געוואָרן אַ 15 מינוט צייט אויף „קיפּאַטאַק“. מ'האַט געברענגט פון קיך רייזקע טשיי-ניקעס טיי, פּאַנאַנדערגעטיילט צו „סקיפקעס“ קאַזיאָנעס שוואַרץ-ברויט, און זיצנדיק אויף די אַרויסגערוקטע קעסטלעך פון אונ-טער די נאַרעס, האָט מען געביסן און געזופּט, געביסן און גע-זופּט פון פאַרביקע, עמאַלירטע טעפּעלעך.

נאָכן דאָזיקן „פּרישטיק“ פּלעגט זיך דערהערן די קאַמאַנ-דע: „סטראַאיטיאַ!“ מ'האַט זיך תּיבּף אויסגעשטעלט, פּלינק גע-דרייט מיט די קעפּ אויף „פּערווי — ווטאַראַי! פּערווי — חטאַ-ראַי!“ — און אַרויס אויף „פּראַגולקאַ“, אויפן ערשטן „שפּאַציר“ הייסט עס...

אין גאַס איז נאָך חושך, שטאַק-פינסטער. קיין סימן נישט פון טאָג אויפן הימל. פון צווישן די וואַלקנס ווינקען נאָך וואו-נישט-וואו קאַלטע, מאַטע שטערן. מ'קריכט דורך נאַכטיקע גאַסן און מ'טרעט-אויס די ערשטע טריט-צייכנס אויפן שניי. מ'קומט אויפן „זשיטני באַזאַר“ און אַ לאַנגע צייט שטייט מען און מען האַרט, עס זאָל נעמען עטוואָס לייכטיקער ווערן. דער פּראַסט כאַפט פאַר די פּיס און דער שטייענדיקער עולם צעטאַנצט זיך אויף די ערטער פון איין פּוס אויפן אַנדערן.

(1) צענער צו שמוץ.

געפאלן ביים מאַרשירן, האָבן פון אים שטענדיק געהאַט גע-
ברענטע צרות. איינמאָל אין אַ זונטיק-טאָג, אַ שטייגער, קומט
ער צו צו מיר פֿלומרשט, אין גוטן מוט און פּרעגט:
— סקאַזי, פּאַצעמו טוואָ? פּרעדקי אובילי כריסטאָ?... (1)
— כ'בין דערביי נישט געווען... — ענטפער איך אין
שפּאַס.

— עך, ווי זידי! — טוט ער מיר אַ רוק-אונטער אַ געביילטע
פּויסט. דאָס שטענדיק-רויטע פנים זיינס איז נאָך מער צעצונדן
געווען פון זונטיקדיקן בראַנפן און רציחה.
כ'וואָלט בעת-מעשה געשוואַרן, אַז ביי זיך אויף קאַוו-
קאַז, ביים קאַזבעק דאָרט, האָט ער שוין אין זיין לעפן נישט
איין מענטשן אַדורכגעשטאַכן די ברוסט מיטן קינזשאַל. כ'האַב
עס געזען אין דעם ווילדן פּייערל פון זיינע גיהנומדיקע
אויגן...

און ווייל כ'פלעג אים אַמאָל ענטפערן — נישט ביי „זא-
ניאַטיעס“, חלילה — מיט אַ מענטשלעך לשון, אַפּיסל שטאַלצער
ווי אַנדערע — פּלעגט ער מיר דערפאַר ביים מאַרשירן שענקען
מער „אויפּמערקזאַמקייט“ ווי אַלעמען אין „וואַוואַד“, און מיינ
גיין, מיינ שטיין, מיינ לויפן — אַלע מיינע באַוועגונגען ביים
מאַרשירן האָבן געמוזט זיין אַזוי ריין, אַזוי גענוי — ממש
מוסטערהאַפט! אַזוי האָט ער געוואָלט, מיינ לערער! אַלע וויי-
לע פּלעגט ער עפעס אַ זאָג-טאָן אויף מיינ אַדרעס — אַ זידל-
וואָרט, צי סתם אַ געשריי:

— זורנאַליסט, זייסע נאָגו !!

— זורנאַליסט, רוקי נאַ ביעג!

— זורנאַליסט, רוזיאָ!

— זורנאַליסט, דוראַקא וואַליאַעס!...

אַמאָל פּלעגט ער נאָך דערביי ווייזן פֿלומרשט אַ פּריי-

(1) זאָג, פֿאַרהאַס האָבן דינע אבות גע הרגעט קריסטוסן *

לעך פנים, אָבער דאָס איז פער געווען פון הנאה-וועגן, וואָס
ביי זיינע קרבנות פלען אַזש פונקען פון די אויגן...
דאָס פלעגט אַלץ געשען אויפן „זשיטני באַזאַר“, אויף
„פראַגולקאַ“ — טאַג-איין, טאַג-אויס. דעמדאָזיקן „באַזאַר“ מיט
זיינע הייזער, שורות קראַמען און מאַרק-ביידלעך האָב איך
פיינט געקריגן ווי אַ קללה... אַלץ איז דאָ געווען ווי אויף
צולהכעיס.

געקומען פון „פראַגולקאַ“ — ווידער צו דער זאַך: ביקס-
איבונגען. דאָ איז שוין געווען אַן אַנדער לערער: אַ רוס, אַן
אמתער קאַצאָפּ פון טולאַ, אַ יעפרייטאַר. דערדאָזיקער לערער
איז שוין געווען אַ סך אַ מילדערער ווי דער גרוזין, כאַטש
פון צייט-צו-צייט פלעגט ער אויך אַריינפאַלן אין אַן אמתער
טוריע, אין אַ תאוה צו פייניקן די קרבנות זיינע — די „סער-
יאַקעס“... ווער ווייסט, אפשר איז עס דאָ ביי די אַלע „אַלטע“
געווען אַ מין נקמה דערפאַר, וואָס מ'האַט זיי דאָ אויך אַמאָל
געפייניקט?... פונדעסטוועגן פלעג איך אַמאָל פאַר אַ פאַפיראַס,
אַמאָל פאַר אַ קליין הלוואהלע קויפן זיין גוטמוטיקייט; אָבער
איין חסרון האָט ער געהאַט: ער פלעגט תיכף פאַרגעסן... כאַטש
האַלט אַ גאַנצן טאַג אין איין געבן...

אויך די ביקס-איבונגען פלעגן קיין נחת נישט פאַרשאַפן.
די האַנט פלעגן ממש פאַרחלשט ווערן פון די פלערליי איבונ-
גען. דאָס ערגסטע איז געווען, אַז מ'פלעגט נעמען „נאַ קאַלקו
טשוטשעלאַ“ (1). צו אַ געשטעל אַזאָ איז געווען צוגעשלאָגן אַן
אַנגעשטאַפטער זאַק מיט היי און קעגן דעם פלעגט מען עס
דאַרפן פעכטן. דידאָזיקע פעכטעריי קעגן היי-זאַק איז, אַפנים,
געווען שווערער ווי קעגן אַ לעבעדיקן שונא... ווייל קעגן אַ
לעבעדיקן שונא דאַרף מען דאָך נישט האַלטן די ביקס אין
אַלערליי פעדאַנטישע פּאָזיציעס, אויסגעמאַסטן ווי מיט אַ פּאָ-

(1) פעכטעריי.

דעם. דאָס פעכטן אַ 15—20 מינוט איז גענוג געווען, אַז עס זאָל הייס ווערן ווי אין גיהנום און אויפן שטערן זאָלן אַרויס-שלאָגן אַנגסטן, ווי אַ מינוט פאַרן שטאַרבן... היינט ווען שמו-עסט נאָך, אַז דער „גאַספּאַדין אוטשיטיעל“ איז דאַמאַלס גראַד געווען צו דיר נישט גוט אויפגעלייגט, איז דידאָזיקע פעכטע-ריי פאַרלענגערט געוואָרן און זיין קאַמאַנדע איז געווען קאַמ-פּליצירטער, אַ שטייגער:

— ס'פּראַוואַ קאַלי, ס'לעוואַ קאַלי, וועריאָד קאַלי, נאַזאַד קאַלי, ס'ווערכו פּריקלאַדאַם ביי!!!...

אוי, ווי הייס! ווי הייס!... אַ קאַלך-אויזון!... געענדיקט מיט מזל מיט דער ביקס — נעמט מען זיך צו גימנאַסטיק: אַביסל לייכטע באַוועגונגען, אָדער לייכט-אַטלע-טיק — עפעס אַ סאַקאַלסקי-סיסטעם — מילא, אדרבה, אַ ספּאַרט-ענין. פאַרוואָס נישט? אָבער דידאָזיקע מענטשלעכע גימנאַסטיק פּלעגט לאַנג נישט דויערן — מ'פלעגט זיך נעמען צו מאַשי-נען! עפעס פּלערליי משונהדיקע פּליים, ווי פאַר צירק-אַקראַבאַטן: פאַראַלעל-„ברוסיעס“ — אַזאַ מין געשטעל, אויף וואָס מ'שטעלט זיך אויף די הענט; רינגען אויף שטריק צום הויפּן זיך; אַ לייטער צום קריכן מיט די הענט פון הינטן אויף די שטאַפּלען אַרויף; אַ „טורניק“ (1) אויף צו דרייען זיך איבער דעם און פאַכן דערביי פּלערליי גיהנומשע ווילדע קונצן נישט איינער האָט שוין דערביי דעם קאַפּ צעשפּאַלטן...); אַ הויך פאַרלייג-טער שנור צום שפּרינגען איבער דעם; אַ העכער צוויי-מעטער-לאַנגע, הויכע, הילצערנע „קאַבילע“ (2) אויף איבערצוטאַנצן לענג-אויס פון הינטן אַזש איבער איר קאַפּ אַריבער... און נאָך אַזעל-כע מיני מכשירים.

דריי זאַכן האָב איך בשום-אופן נישט געקאַנט מאַכן:

(1) אייזערנער דראַנג.

(2) קליאַטשע.

צליין זיך א שטעל-טאָן אויף די הענט אויף די פאַרצאלע-ברוס-יעס" און שטיין בלייבן אין דערדאָזיקער פּאָזע אַ געוויסע צייט; דאָס צווייטע — איבערשפּרינגען איבער דער גאַנצער קאָבי-לע; דאָס דריטע — „סאַלטאָ מאָרטאַלע" איבערן „טורניק"... אויף די „ברוסיעס" פּלעגט מען מיך מוזן אונטערשטופן און צוהאַלטן; אָבער מיט אַ פּיוון, כלומרשט אין שפּאַס, פּלעגט מען מיך שוין האַלטן אזוי לאַנג מיטן קאָפּ אַראָפּ, אז כ'האָב איי-בערגעלעבט בעת-מעשה איובס יסורים... אויף דער „קאָבילע" ווי-דער פּלעגט מען מיך כּסדר יאָגן און יאָגן, נאָכאַמאָל און נאָכ-אַמאָל; אָבער אומזיסט, כ'פּלעג העכסטנס בלייבן זיצן רייטנדיק אויפן מיטן רוקן — און ווידער דאָס אייגענע, פון סיני גע-לאָפן... ביי דעם „סאַלטאָ מאָרטאַלע" פּלעגט זיך אויך מיט מיר אָפּטאָן חושך... גיי באַווייז אזאַ מיין אַקראָבאַט-שטיק ווי אַנדער-זעצן זיך אינדערהויך אויפן „טורניק", פּאַרלייגן די הענט אויף דער ברוסט און א וואָרף-טאָן זיך אויף הינטן מיטן קאָפּ אַראָפּ און אונטן שטיין בלייבן אויף די פּיס! ... פּלעגט מען מיך פשוט מיט געוואַלט פון הינטן אַ שלעפּ-טאָן פּאַרן מונדיר און כ'פּלעג דערביי שיער נישט געניזוקט ווערן...

אין גרונט בין איך ביי דער „קאָבילע" אפשר נישט אזוי שטאַרק שולדיק געווען ווי מיינע משונהדיקע שטיוואַלעס! ווי הויך איך פּלעג זיך נישט פאַרמעסטן, ווי שטאַרק איך פּלעג נישט מאַכן דעם „טאַטשאַק" (1), פּלעגן מיך מיינע אומגעלומפער-טע שטיוול אַראָפּשלעפּן, ווי שווערע געוויכטער אויף אַ שאַנק-זייגער... נאָר גיי דערצייל „נאַטשאַלסטוואָ" ! גיי טענה זיך אויס, אז מען טאָר גאָר קיין מויל נישט עפענען, ווי אַ שטו-מער אויטאָמאָט... נישט איינמאָל האָב איך שוין געהאַט באַ-שלאָסן צו קויפן אַ פּאַר אייגענע, לייכטערע, שטיוול און ווערן „לייטן גלייך"; אָבער דעמדאָזיקן געדאַנק האָב איך אָפּגעטריבן;

(1) שטויס מיטן סוס.

סטייטש, גיין זיך „איינפונדעווען“ אין קאזארמע? ווערן דאָ אַ היימישער? צו וואָס און צו ווען! איך בין דאָך נאָר אַהערגע-קומען אויף אַהיימצוגיין אלס „ערשטער לגאָטניק“... איז מילא, וועל איך נישט נושא-הן זיין אלס סאָלדאט; זאָלן זיין נישט קיין שטיוול, נאָר שטיוואַלעס — די קאזארמע וועט מיר שוין נישט ליבער ווערן...

נאָך גימנאַסטיק פֿלעגט קומען „סלאָוועסנאַסט“. דאָס איז געווען די איינציקע זאך, וואו איך בין געווען „אויפן פערדל“. דאָ האָט זיך קיינער נישט געקאָנט פאַרגלייכן מיט מיר; דאָ האָב איך אָן אַלעמען נקמה גענומען... ביי אַנדערע פֿלעגט בעת מעשה קאָפּען ממש אַ שווייס איבערן שטערן, פונקט ווי ביי מיר ביי דער „קאַבילע“... קיינער אין מיין גרופּע האָט אַזוי שנעל און גענוי נישט געענטפערט ווי איך.

דער דערער שטעלט פראגע נאָך פראגע. אַ שטייגער:

— טשטאָ טאַקאָיע זנאַמיע? (1)

— טשטאָ טאַקאָיע פריסיאַגע? (2)

— טשטאָ טאַקאָיע סאָלדאט?

און נאָך און נאָך אַזעלכע שאלות פון אַ מיליטער-בראָשור. פֿלעגט ער אַ ווינק טאָן צו אַ פויער, לַמשל — אַפילו צום גרעסטן בריה ביים לויפן און טאַנצן — פֿלעגט זיך יענער אויפשטעלן ווי אַ לעמעלע, היִלפֿלאָז, דזכנעהדיק און פֿלעגט נעמען שטאַמלען, ווי איינער, וואָס פאַרגעסט דאָס לשון. כ'פֿלעג בעת-מעשה קוקן מיט טריאומף און אויסהערן, ווי דער דערער שיט מיט זדולים — וואָס עס קומט אים נאָר אויף דער צונג: — באַלונאַן! דיין קאַפּ איז אָנגעפילט מיט מיסט! אַזעז היִלצערנעם קאַפּ לוינט דאָך נישט צו טראָגן אויף די אַקסלען... מער ווי קאַשע פרעסן קאַנטו דאָך נישט... באַלונאַן!

(1) וואָס איז אַווינט אַ פּאָן?

(2) וואָס איז אַווינט אַ שבועה?

און א ווינק-טוענדיק צו מיר, פלעגט דער לערער א זאג-

טאָן :

— סקאָזשי יצמו, עטאָמו בצל־וואָנו! (1)

פלעג איך זיך פלינק א הויב-טאָן פון מיין אָרט און אָפּ-
זאָגן מעכאַניש די תשובה ווי א ייד, א שטייגער, „אשרי...“
און איז מען געקומען אין „סלאָוועסנאָסט“ צו די פּללים
פון פּעלד-דינסט, האָב איך די „תורה“ באַלד תּוּפּס-געווען ווי אַן
אמתער פעלדפּאַרשאַל... איך האָב אַלצדינג געדענקט אייסנוויי-
ניק, נאָך בעסער פון „גאָספּאָדין אוטשיטיעל“, וועלכער פּלעגט
ביים אונטערריכט אַריינקוקן כּסדר אין דער מיליטערישער בראַ-
שור.

אַבער די „סלאָוועסנאָסט“ פּלעגט לאַנג נישט דויערן און
מיין „העלדישקייט“ פּלעגט תּיכף פון אַלעמען פּאַרגעסן ווערן און
די פּלעריי עינויים פונם גאַנצן טאָג...

(1) זאָג אים, דעמואָזיקן גולם-

14. „נא שטיקי“ מיט די גלאנציקע לעפּל...

זייגער 1 דערהערט זיך דער סיגנאַל צום „אַביעד“ (1)
צוויי פרייע שעה האָבן מיר, יונגע סאָלדאַטן, — גאַנצע
צוויי שעה.

עס ווערט אַ גערודער. עולם לאַזט זיך אַוועק אין דער
באַזונדערער עס-שטוב — אַ לאַנגע געביידע, אינעווייניק אָן
אויונס, אָן אַ הילצערנער פּאַרלאָגע, קאַלט, חושכדיק—אָווי אַז
מ'מוז דאָרט טראָגן אויף זיך אָנגעוואָרפן די שינעלן. מ'טיילט
די „פּאַרציעס“ — שטיקלעך פלייש, אויסגעטאַפטע, אויסגעקיל-
טע, פיצלעכווייז אַרויפגעשטאַכענע אויף הילצערנע שטעקעלעך...
אַפּגעעסן דאָס פלייש ציט מען אַרויס פון די כאַליעוועס
די קורצע אָבער ברייטע, פּאַליטורטע, קאַלירטע, גלאַנציקע לע-
פעלעך און מען וואַרט דערמיט ווי מיט די שטיקעס פאַר אַן
„אַטאַקע“... אז מ'ברענגט די קופּערנע בעקנס מיטן „באַרשטש“
(„באַרשטש“ האָט געהייסן נישט נאָר קאַפּוסטע, נאָר אַפילו לאַקשן.)

(1) מיטגא.

און רייז, ווייל אלץ האָט אין זיך געהאַט אַ געוויסע זויער-
 קייט, — פאַלט מען צו צו דעם ווי די הונגעריקע וועלן. מען
 עסט שטייענדיקערהייט, זאָלבע זיבן-אַכט פון אַ בעקן. אַ געזעג,
 אַ כאַפּעריי. ווער ס'איז מער בריה, מאַניפּולירט פלינקער מיטן
 לעפל. ס'ווערט אַ כליוסקעריי ווי אין אַ חזירים-שטאַל... נאָכן
 „באַרשטש“ ברענגט מען קאַשע. קאַשע — דאָס איז אין קאַ-
 זאַרמע אַ זאַך פון באַזונדערן רייז. די שוואַרצע גרעטשענע
 קאַשע פלעגט גוט געשמאַלצן ווערן און איז באַמת געווען גאַנץ
 נישקשהדיק. ווערן ביי אַלעמען די נעזער אויסגעשפיצט, די
 אויגן צעגלאַנצן זיך ווי ביי ראַמאַנסירנדיקע קעץ... צו קאַשע-
 עסן דאַרף מען שוין זיין אַן אַמתער ספּעציאַליסט. דער יונגער,
 דער פריי, וועלכער וויסט נישט, שטעקט אַריין זיין לעפל און
 שעפט אַן וואָס פולער, מיינענדיק, אַז דערמיט באַוואַרנט ער
 זיך... דערפאַר אָבער, איידער ער עסט אויף דעם פולן לעפל,
 איז שוין דער בעקן אויסגעליידיקט. דער אַמתער קאַשע-עסער—
 דער „אַלטער“ — כאַפט פריער צוויי-דריי מאָל (ס'ווענדט זיך
 ווי גרויס דער אַרומיקער „שונא“ איז...) צו ביסלעך, טוט שנעל
 אַ שלינג-אייך, גאַרנישט קייענדיק קיין סך, און דאָן באַווייזט
 ער נאָך אַריינצושטעקן דאָס לעפל, און ערשט איצט טוט ער אַ
 נעם-אַן פול מיטן אויג... האָט ער אַ קיימא-לען אַ צוויי-דריי
 ביסלעך מיט אַ פולן לעפל, נישט ווי דער „סעריאַק“, דער
 שליממל, וואָס קען נישט די „מלאכה“...

וועגן קאַשע גייען אום אין ראָטע פאַרשיידענע ווערטלעך.
 — וואָס טוט אַ סאָלדאַט נאָך קאַשע? — פרעגט איינער.
 — ער לעקט אָפּ דאָס לעפל — ענטפערט אַ צווייטער.
 — בראַוואַ! מאַדאָדיען! — הילכט אַרום טיש.
 — וואָס טוט אַ סאָלדאַט אַז ער איז הונגעריק נאָכן

„אַביעד“?

— קייט ער די ערד... — קומט אַן ענטפער.

— בראַוואַ! בראַוואַ!

דאָס חכמת מען זיך, פארשטייט זיך, נאָכן עסן, בעת די
בעקנס שטייען שוין ליידיק און מקאָן זיך שוין פארגינען אַ
וואָרט אויסריידן.

נאָכן „אַביעד“ זופט מען ווידער. קיפּאַטאַק און ווער
עס האָט אַ פאַר גראָשן, פונדעוועט זיך אַ שטיקל „דאַרע קיש-
קע“ אָדער „סאַלץ“ פון דער סאַלדאַטישער „טשאַינאַצ לאַוואַ-
טשאַק“ און דערכאַפּט זיך ערשט דאָס האַרץ נאָך דער בהלה
ביים „אַביעד“.

אין די זעלבע צוויי פרייע שעה מוז מען אויך לאַטען
די צעריסענע מלבושים, רייניקן די ביקס, פּוצן די מעשענע
קנעפּ און נאָך אַזעלכע מלאכות, כדי באַגינען ביים „סמאַטראַ-
נישט צו כאַפּן אויפן ניכטערן האַרצן קיין „עליה“...

מען באַווויזט נישט אויסצוגלייכן די גלידער און שוין
ווידער — אַ קאָמאַנדע:

— סטראַאיטסיאַ!

ווידער די ביקס, ווידער אַלערליי איבונגען. דאָ שטיי,
דאָ פאַל! און ווידער „פראַגולקאַ“. געגאַנגען, געלאָפּן. אַזוי ביז
זייגער 7 אין אַוונט. דאַמאַלס רופט דער סיגנאַל צו „וויעטשע-
רע“ — צו אַ שייטערן קרופניק (אויך אַזאַ מין „באַרשטש“) פון
די רויטץ קופערנע בעקנס. פארשטייט זיך, אַז דעם הונגער קאָן
עס נישט שטילן, און ווער עס קאָן זיך נאָר דערלויבן, דער
לויפט אין סאַלדאַטישן געוועלבל נאָך אַ פונטל „קאַלאַטש“ (1) און
דערכאַפּט זיך דאָס האַרץ.

בכלל איז דער סאַלדאַט תמיד הונגעריק. דאָס אַרבעטן
אַן אַ שיעור אויף אַלע פליים, דאָס לויפעניש און זאַגעניש אין
דרויסן ביי דער „פראַגולקאַ“ רייצט דעם אַפעטיט און דערפאַר
טאַקע האָט ער אַ קישקע אָן אַ דעק און הערט אויף צו עסן
נאָר דאַמאַלס, ווען ס'איז שוין נישטאַ... ער איז אַזוי ווי אַ

(1) ווייס-ברויט.

פערד, וואָס עסט פון אַ טאַרבע און הערט קיינמאָל נישט אויף
צו קייען פֿל זמן זיינע גאַזלעכער שפירן אונטן דעם „אַבראַק...
און די אַלע — אייגנטלעך דאָס רוב — וועלכע באַקומען נישט
פון דער היים קיין פאַר רובל, געפינען זיך טאַקע אין אַ מצב
פון כראָנישן הונגער, ווייל די קאַזיאָנע פענמיע פון אַ גאַנצן
חודש קאָן קוים קלעקן אויף איין שנאַפּס מיט, דערע קישקע
צום פאַרבייטן...

V. מען זינגט לידער...

נאך דער וויעטשערע הויבט זיך אן א סדרה פון זינגען.
דעם גאנצן יונגן עולם -- די „סעריאקעס“ -- קלויבט מען
צונויף אין א קופע אינמיטן קאזארמע. אן אונטעראַפיציר גיט
א קאמאנדע: טאַפּטשיט נאָ מייעסטיע -- מאַרש! (1) און מען
הויבט זיך אן צו וויגן אויף אן אַרט פון איין פוס אויפן אַנ-
דערן: ראָז-דוואַ! ראָז-דוואַ! און דער „זאַפּיעוואַלאַ“ (2) גיט
סאַמע מיטן הויבט אן אויף אַ פאַרצוויגענעם קילכל צו לאָן
טענער. לויט אַ צייכן מוזן אלע אונטערקאפּן און מיטזינגען.
צי דו ווילסט יאָ, צי דו ווילסט נישט -- מוזטו אָפּן האַלטן
דאָס מויל און העלפּן דעם „כאַר“.

אַפט פּלעג איך אָפּן האַלטן דאָס מויל און נישט זינגען:
סיפּלעגן מיך עקלען די באַנאַלע סאַלדאַטישע לידער. אָבער דער
אונטעראַפיציר האָט געוואָרפּן אויף מיר אן אויג און פּלעגט
פשוט אונטעררוקן אן אויער, צי מ'הערט עפעס פון מיר אַ
טאָן...

(1) טרעט אויף אן ערט.

(2) פאַרוינגער

— ארי נא וסיו גלֶאָטקווי! — פלעגט ער מיר אַרײַני-
שרײַען.

פלעגט נישט העלפן און כ'פלעג שוין מוזן מיטזינגען.
דאָס דאָזיקע וויגעניש אויף אַן אָרט און דאָס זינגעניש פלעגט
דויערן אַ שעה צײַט לערך. די לופט פלעגט פשוט פאַרהילכט
ווערן פון די מגושמדיקע קולות.

צווישן די פיל באַנאַלע סאָלדאַטישע „פיעסניעס“ פלעגן
זיך אָבער אויך דורכוואַרפן שײַנע האַרציקע אוקראַינישע מאַ-
טיוון וועגן דניעפר און די ברייטע אוקראַינישע סטעפּעס. עפעס
איין ליד האָב איך אַפילו דערקענט — ס'איז געווען פון שׂעוו-
טשענקאַס „קאַבוואַר“ (אין ראָטע זענען געווען אַסך אוקראַינער).
דאַמאַלס פלעג איך שוין נישט „שווינדלען“ און פלעג מיטזיני-
גען זייער גערן.

כ'פלעג באַמערקן, אַז ביים זינגען פלעגן אַ סך אַרײַני-
פאַלן אין דער אמתער שטימונג. די פאַנטאַזיעס פלעגן זיך צע-
שפילן און מ'פלעגט זיך, אַפנים, דערזען אויף די היימישע
דאַרפישע פעלדער צוזאַמען מיט די בליענדיקע, לאַכנדיקע
מידן...

נאָך די דאָזיקע „פאַעטישע מינוטן“ פלעגט מען זיך „סטראַ-
יען“ צו „פּאָויערקאַ“ און דער פעלדפּעבעל פלעגט דערבײַ אויך
פאַרלייענען די בילעטיגען פון פאַלק-קאַמאַנדיר מכה אַלע מי-
ליטערישע נייעסן פון גאַרניזאַן. ווער פאַרוואָס ס'איז באַשטראָפּט
געוואָרן, וועלכע ענדערונגען עס זענען פאַרגעקומען אין שטאַב
א. ד. גל.

פון דער „פּאָויערקאַ“ פלעגט מען זיך לאָזן צו דער אי-
קאַנע, צום אָונט-געבעט. דאָ פלעגן אויך מוזן בייזײַן אַפילו די
נישט-פּראָוואַסלאָוונע, ווייל באַלד נאָכן אָונט-געבעט פלעגט מען
אויך זינגען מיט גראַבע, פייערלעכע טענער: „באַזשע, צאַריאַ
בראַני“

(1) רײַטשע אויפן גאַנצן שלינגער דינגעם!

פון דער „איקאנע“ פלעגט מען זיך צעגייין שוין פריי, להלוטין פריי. אָבער דער זייגער איז שוין נאָך 9 און דער גאַנ- צער קערפער איז אזוי מוראדיק צעבראַכן, אַז קוים וואָס די פיס פלעגן זיך צושלעפן צום געלעגער אויף דער נאַרע. אין פלעג אַ וויילע בלייבן זיצן אויף דער נאַרע און קלערן וועגן פאַרגאַנגענעם טאָג ווי וועגן אַן איבערגעקומענער סכנותדיקער קראַנקהייט...

10 אַ זייגער איז שוין דער עולם געלעגן אויף די גאַ- רעס, אויסגעלייגט איינע נעפן די אַנדערע אין ענגשאַפט, ווי געפרעסטע הערדיג. אייגנטלעך איז עס געווען איין לאַנגע גאַ- רע איבער דער גאַנצער לענג פון וואַנט און די געלעגערס זע- נען געווען האַרט צוגערוקט איינע צו די אַנדערע מחמת ענג- שאַפט, און אַז דער עולם איז געלעגן, האָט עס אויסגעזען ווי איין ריזיק געלעגער, ווי איין איבערגעדעקטע גרויע מאַסע מיט אַ שורה קעפּ ביי דער וואַנט. איבער די לאַנגע, ריזיקע תּדריים פון דער קאַזאַרמע האָט זיך אויפגעהויבן אַ ווילדע כראַפּעריי פון אַפענע מיילער.

ליגנדיק איינגעפרעסט אין דערדאָזיקער געדיכטעניש אויף דער נאַרע, האָב איך נישט איין שלאַפּלאַזע נאָכט איבערגעלעבט. ס'איז פשוט נישט געווען מיט וואָס צו אַטעמען. ס'האָט גע- איבלט ווי אַ מין טשאַד... די פאַרפעסטעטע לופט איז אַריינגע- דרונגען אין די לונגען און געשטיקט און געוואָרן... וואָס וויי- טער אין דער נאָכט, אַלץ ערגער איז געוואָרן, אַלץ אומדער- טרעגלעכער. איך פלעג אויפרייסן די אויגן, זיך אַנידערזעצן און קלערן, ווי ראַטעוועט מען זיך, כּדי נישט דערשטיקט צו ווערן. ס'איז געווען ווי דער רוס זאָגט: „כאַט טאַפּאַר פּאַויעס“... (1) נישט איין מאָל האָב איך זיך אינמיטן נאָכט אַראַפּגע- כאַפט פון האַרטן געלעגער, אַרויפגעוואָרפן אויף די אונטער-

(1) כאַטס הענג-אויף אַ האַק.

וועש דעם שינעל, צריינגעשטעקט די פיס אין די שטיוול (צו
מיינע גרויסע שטיוואלעס פלעג איך ביים אַנטאָן גאַרנישט
דאַרפן צורירן מיט קיין האַנט...) און אַרויסגעגאַנגען אַביסל
אויפן קאַזאַרמע-הויף דורכצולופטערן די לונגען.
מיינע דאָזיקע „וויזטן“ אין דער קאַלטער פּראָסטיקער
נאַכט-לופט האָבן געבראַכט דערצו, אַז איין פּרימאַרגן דערפיל
איך ווי עס פיבערט מיך און דער קאַפּ טוט מיר וויי.
געלויבט און געאַכפערט איז דער באַשעפער פון דהימל
און ערד — כ'בין קראַנק געוואָרן! ווי גליקלעך איך בין —
כ'בין באַמת קראַנק געוואָרן! איך לאַך איצט פון אַלעמען!...
באַלד אינדערפרי האָב איך זיך פאַרשריבן אין „אַקאָל־
דאַק“ (1) און בין אַוועק אַהין מיט אַ קאַמאַנדע חולאים (אַמילו
קראַנקערהייט מוז מען גיין „פאַ אוסטאַוואו“...)
אין „אַקאָל־דאַק“ מעסט מיר אַ פעלדשער צוויי מאָל אָפּ
די טעמפּעראַטור (דאָס ערשטע מאָל האָט ער מיר עפעס נישט
געגלויבט) און אַ נס איז טאַקע געשען — איך האָב היץ! עס
פיקט זיך מסתמא אַן אַנגינע. אין האַלדז ווערט מיר אַלץ ענגער.
עס באַטראַכט מיך נאַכדעם דער פּאַל־אַרצט און נאָך דעם
זעלבן טאַג שיקט מען מיך אָפּ אין מיליטערישן לאַזאַרעט אַריין,
וואָס ליגט אויף די בערג ביים טייך טעטערעוו.

(1) פּאַל־אַמבולאַטאָריום.

איך ליג שוין נישט אויף קיין נארע, נאָר אויף אַ זוי-
בער-ווייסן שפיטאָל-געלעגער. איך דו מיר אויס די ביינער.
כ'האַב נאָך קיינמאָל נישט אַזוי ליב געהאַט די מנוחה, ווי איצט.
דער געדאַנק וועגן דער קאָזארמע האָט מיך איצט, אין סאָל-
דאָטן-שפיטאָל, געמאַכט פשוט שוידערן. ס'איז מיר איצט גע-
וואָרן קלאָר און פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס מ'ווייל זיך אַרויסדריי-
ען פון „פּאָניען“, פאַרוואָס מ'טוט זיך אָן פלעזירליי מומים, פאַר-
וואָס, למשל, מען מאַכט זיך מיט אַ פוס קירצער, מ'האַקט זיך
אָפּ סינגער פון פוס אָדער פון האַנט, מ'נעמט זיך אַרויס גאַנ-
צע 14 ציין, וכדומה... כ'האַב איצט מיטגעפילט די אַלע, וואָס
זאָגן אַזוי געטאָן, אַבי זיך אַרויסצודרייען פון אונטער „פּאָניעס“
שווערע, בלאַטיקע שטיוול — — —

בין איך מיר אַזוי געלעגן און געבענטשט יעדן טאָג פון
מיין קראַנקהייט.

אַבער ווי לאַנג דויערט דען אָן אַנגינעז — אין אַן אַכט
טעג אַרום איז שוין געווען נאָך איר.

איך בין אראָפּ פון בעט און גענומען אַרומקריכן איבער די לאַנגע שפיטאַל-קאַרידאָרן. סאָלדאַטן האָבן גערעדט וועגן קאָמיסיעס און געהלומט וועגן פריי-ווערן... איין יידל, זע איך, שיינט פאַר נחת: דאָס האַרץ, ביי אים, זאָגט ער, קלאַפט ווי אַ ניי-מאַשין... אין אַ פאַר טעג אַרום דאָרף ער דאָ שטיין אויף „קאָמיסיע“ און ער האָפט זיכער באַפרייט צו ווערן. אַ צווייטער באַרימט זיך מיט זיינע קראַנקע לונגען, אַ דריטער — מיט אַ נירן-ענטצינדונג, אַ פערטער — מיט אַ צו-וואַקס אויפן שטערן... — אַלץ גליקלעכע מזלות!...

איין פעלדשער פון שפיטאַל — דערציילט מען מיר — האָט אַזעלכע „פראַשקעס“ צום האַרצן, פון וואָס מען קאָן קריגן אַ ווייסן בילעט... דערדאָזיקער פעלדשער האָט טאַקע נאָכדעם מיט מיר אַליין גערעדט אין מיך בשתיקה צוגערעדט צו זיין סגולה. איך האָב אָבער נישט געוואָלט דערפון הערן און גע-דענקען — גיי הויב זיך אָן מיטן האַרץ! אָנשטאַט אַ „ווייסן בילעט“, קאָן מען אַמאָל קריגן ווייסע... תכריכים... אַגב, בין איך דאָך עפעס אָן. ערשטער לגאָטניק און כוואַרט דאָך סיי ווי, אַז פריער-שפעטער זאָל מען מיך באַפרייען.

צווישן די יעניקע, וואָס וואַרטן דאָ אויף אַ קאָמיסיע, איז פאַרצן איינער אַ יידל, וואָס דרייט זיך דאָ אַרום שוין אַ חדשים צוויי. דאָס איז אָן עפילעפטיקער, און מען האַלט אים דאָ, ביז וואַנען ער וועט קריגן דעם אַטאַק... ער איז אזוי אַרומגע-גאַנגען אין דערוואַרטונג טאַג-איין, טאַג-אויס. דערדאָזיקער פאַר-שוין, כאַטש ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט זיכער באַפרייט ווערן, פונדעסטוועגן איז ער אַרומגעגאַנגען אַ פינסטערער, אַ מרה-שחורהדיקער, אַ שטענדיק-פאַרשלאָסענער אין-זיך, מיט קיי-נעם נישט גערעדט און בלויז געוואַרפן נעפּלדיקע, אומהיימלעכע בליקן... ביז איינמאָל אין מיטן דער נאַכט כאַפּ איך זיך אויף פון אַ בהלה אין קאַרידאָר.

— דעזשורני! דעזשורני! — הער איך אַ געשריי.

דאָס האָט יענער פאַרשוין לֶסוֹף געכאַפּט דעם לענג-זאַ-
גערטן אַטאַק, און צו זיין גליק איז זיין שכן נישט געשלאָפּן
און ער איז עס אַרויסגעלאָפּן מיט אַ געשריי אין קאַרידאָר.
דער דעזשורני-דאָקטאָר איז טאַקע תּיבֵּף אַריינגעלאָפּן אַהין
און פּעסטגעשטעלט, ווי יענער וואַרפט זיך אין עפּילעפּטישע
קאַנוואַלטיעס... ווען מען באַמערקט עס נישט, וואָלט ער זיך
געמוזט וואַלגערן אין שפיטאַל ביז אַ צווייטן אַטאַק... אזוי איז
ער טאַקע באַלד צומאַרגנס געגאַנגען אויף „קאָמיטעי“ און גע-
קריגן דעם „ווייסן בילעט“.
א ים האָט קיינער נישט מקנא געוויסן...

לין טאָג בין איך אַרויס אין שפיטאָל-הויף אַביסל צו
שאַצירן. ס'איז געווען גראָד אַ לינדער שניי-טאָג און די לופט
איז געווען פריש און דופטיק, ווי דער ריח פון פעלד-בלימלעך.
איך בין אַרומגעקראַכן צווישן פאַרשנייטע בוימער, אַרום ווייסע
פיל-פענסטערדיקע געביידעס. דאָ און דאָרט האָבן זיך אַרומגע-
דרייט רעקאַנוואַלעסצענטן, אַדער סתם סאָלדאַטן ביי אַרבעט:
אַנדערע האָבן געשטופט אַ פעסל וואַסער אויף אַ וועגעלע; אַנדע-
רע האָבן געהאַקט האַלץ, געשלעפט קלעצער, ברעטער, געמיי-
סטרעוועט; טייל האָבן געטראָגן גרויסע קעסלען, פון וועלכע עס
האַט געזעצט אַ פאַרע.

פון איין פאַרטער-געביידע דערהער איך אַזינגען, פרויען-
שטימען. כ'גיי-צו — ס'איז די שפיטאָל-וועשעריי. פון אַן אָפע-
נער טיר האָט געשלאָגן אַ וואַרימע פאַרע, ווי פון אַ שוויץ-
באָד.

איך בין אַריין אַהין, סתם צו כאַפן אַ קוק.
אַ גאַנצער עולם ווייבער און פאַרוויטיקטע מיידן מיט

פארקאשערטע ארבל האָבן זיך געפאַרעט ביים וועשן און ביים אויסדרייען וועש. פון זיי טראָגט זיך עס דאָס געזאַנג. דערזע-ענדיק מיך, האָבן זיי זיך גענומען איבערווינקען און נאָכמער פלייסן זיך מיטן זינגען.

— העלף אַביסל דרייען, זעמליאַטשאַק! — רופט זיך אָן צו מיר איינע, אַ יונג שיקסל, גראָד נישט קיין מגושמדיקע ווי די אַנדערע, בלוט און מילך, ווי אַקאַרשט פון דאָרף אַרויס. כידערגענטער זיך צו איר און פאַרפיר מיט איר אַ לייכטן פּלירט, נעם זי אָן באַלד ביי דער האַנט, פלומרשט מעשה-סאָלדאַט, און זי קאָלערט זיך פון געלעכטער. די איבעריקע זע-נען, אַפנים, געווען אַביסל אייפערזיכטיק צוליב איר „דערפאַלג“ און האָבן זי כסדר גערופן צו דער אַרבעט...

— זיי לאָזן מיך קיין וואָרט נישט אויסריידן, — קלאָגט זי זיך פאַר מיר און לאַכט דערביי.

— מאַרוסיאַ! קום דרייען די גאַטקעס, קום! — רופן זיי איר. — אויב דו ווילסט, קאָנסטו זיך באַשטעלן אויף אַ סווי-דאַניע" (1).

— לאָזט איר אַביסל אַפרוען... — בעט איך פאַר איר, — זי אַיז גאָך אַ יונג מיידל...

— אַז דו ביסט אַזע גוטער, טאָ האָב מיט איר התונה!... — מישט זיך אַריין אַן אַלטע וועשין מיט פאַרוויטיקטע ידים אין די באַקעס.

ס'ווערט אַ געלעכטער צווישן ווייבערשן פּאַלק.

— אפשר געפעל איך גאַרנישט דער פּלה... — נעם איך

ווידער אָן דאָס יונגע שיקסל ביי אַ האַנט...

מאַרוסיאַ קיינט פון געלעכטער.

— ער געפעלט דיר, מאַרוסיאַ? — פּרעגט מען דאָס

שיקסל.

(1) אַ רעזונקע.

— נישקשה, איר געפעלן אלע... — מיט זיך אריין די
וועשן מיט די הענט אין די זייטן, — צבי א פאך הויזן!...
— ס'איז אמת, מארוסיע?... — ווענד איך זיך צום
שיקסל.

— זי פלוידערט, די באבע... — ענטפערט, לאנדיק, מא-
רוסיע.

— האסט, גאלובושקא, א צו שיין פנימל... — האלט זיך
פעסט די באבע, — אזעלכע ווי דו גענעצן נישט...
— מארוסיע קאן טאקע אלעמען געפעלן ווערן... — האלט
איך אונטער און קוק בעת-מעשה דורכדרינגענדיק אויפן פויערים-
מידל.

פון מיין בליק האט זי געקריגן אלע קאלירן אין די באקן.
ס'האט געוויינט פון איר מיט בליאונג, פרישקייט און דאָרפיש-
קייט. אירע רונדיקע שטימע בריסטלעך האָבן געציטערט אונ-
טער איר לייכט סיזן בלוזקעלע, און אינגאנצן איז זי געווען
ווי אַן אַקארשט רייף-געוואָרענער פארביקער עפל...
— העי, מארוסיע! — דערהערט זיך ווידער א קול, —
מימוז אויסענדיקן די וועש.

— איך גיי באַלד! — ענטפערט זי ברוגז און קוקט אויף מיך
אזוי, ווי ס'וואָלט איר א שאַד געווען דאָס אַוועקגיין פון מיר...
מיינע האָט נישט קיין ברירה, גייט-צו צו אירע נישט-
פארגינערקעס און נעמט זיך צו די וועש. אָבער פונדערווייטנס
וואַרפט זי נאָך צו מיר חנדלעך און צעזינגט זיך:
מאָי מילי וויבאַל — נוצע"...

דער גאַנצער עולם ווייבער כאַפט אונטער דאָס ליד און
מארוסיעס שטים ווערט פארטויבט.
מיר קוקן זיך איבער און לסוף גיי איך ארויס, א פאָך-
טוענדיק מיט דער האַנט:

— דאָ סווידאַניאַ, מארוסיע!...
כהאָב זיך נאָך לאַנג אַרומגעדרייט אין די בערג, אַרום

די שפיטאל-געפיידעס. אין דער נידער האָט זיך געצויגן דער
מיט שניי-באַשאַטענער פאַרפּרוירענער טעטערעוו, וועלכער איז
פאַרפּאַלן געוואָרן אין דער ווייטעניש פון די פעלדער, אונ-
טערן נידעריקן, גרויען ווינטער-הימל. פון אַ צווייטער זייט האָט
זיך געזען אַ שטיק פּאַנאָראַמע פון שטאָט. אַ ים דעכער, וויי-
סע דעכער, און פענסטער, פענסטער טוינקעלע אָן אַ צאָל...
דאָסדאָזיקע ווינקעלע אין די שפיטאל-בערג איז געווען
זייער ראָמאַנטיש, כאַטש נעם און גיי באַשטעל זיך דאָ אַ ראַנ-
דע-וואוּ מיט מאַרוסיען...
דאָס דיקע געוואַנד פון גרויען שינעל האָט אַלץ גע-
ברעסט און דערשטיקט — — —

VIII. מ'נעמט זיך צו מיר...

איין פרימאָרגן האָט דער דאָקטאָר מיינער מיר אַריינגע-
קוקט אין האַלז אַריין, צו דער „אַנגינע“ מיינער, געהייסן מיר
זאָגן: „ע-ע-ע“ און פאַראַרדנט מיך תיכף אויסצושרייבן
פון שפיטאַל.

געענדיקט!...

געקומען צוריק אין קאָזאַרמע, האָט מען זיך אויפסניי-
גענומען צו מיר און, דאַכט זיך, מיט מער אימפעט און „טעם-
פעראַמענט“... מײן דערער, דער קאַצאַפּ פון טולאַ, איז גראַד
געווען אין אַ „שלעכטער שטימונג“ צוליב עפעס אַ שטראַף, וואָס
ער האָט געקריגן פון „ראָטני“ פאַר נישט קומען נעכטיקן אין
קאָזאַרמע און אָנשזכורן זיך אין אַ מיטן מיטוואָך... האָט ער
די גאַנצע פאַרביטערטקייט אויסגעגאַסן אויף מיר.

— איבער די שפיטאַלן וועסטו זיך אַרומדרייען? — האָט
ער זיך אויף מיר געבייזערט, — דינען דעם צאַר ווילט זיך
דיר נישט, האָ? יאָ טיעביאַ נאַאטשו!... (1)

(1) איך העל דיר אַנלערנען.

כ'האָב זיך געהאַט גענומען פאַרענטטערן, אז איך בין
 דאָך נישט שולדיק, וואָס כ'בין קראַנק געוואָרן; אָבער ער
 האָט מיך תּיכּף איבערגעריסן:
 --- מאלטשאַט, גיע ראָזגאַוואַריוואַס! איך קען אייך שוין,
 סיעריאָק! לאַדעראַ וואַליאַיעש!
 ביי „קאַלקאַ טשוטשעלע“ און ביי די פאַראַלעל-ברוסיצעס
 האָט ער מיך אָפּגעמוטשעט לענגער ווי אַלעמאַל.
 --- ווי אַ סטרוגע מוזטו שטיין אויך די הענט! — האָט
 ער נישט אויפגעהערט צו זאָגן מיר מוסר. — נישקשה, זיך
 וועל דיר שוין אויסלערנען ווי צו זיין אַ סאָדאַט...
 אַ חברה האָט מיך צוגעהאַלטן אויף די „ברוסיצעס“ און
 ער, דער „גאַספּאַדין אוטשיטעל“, האָט צורעכט געמאַכט מיין
 פּאַזע, אויסגעגלייכט אויבן די פּיס, אַביסל פאַראויס, אַביסל
 צוריק, אַביסל רעכטס, אַביסל לינקס — אזוי געלאָסן מיושבדיק,
 ווי איינער, וואָס האָט צייט... ער האָט דווקא געוואָלט מיך
 צופאַסן צום „אוסטאַוו“, עס זאָל זיין ווי אין פּוסק שטייט...
 און איך, פון אונטן-אָרויף, האָב געקוקט מיט פאַרלאָפּענע אויגן
 אויף פאַרקערטע חווקדיקע פּנימער און געפילט אין מיין איבער-
 געקערטן האַרץ, אז אַט-אַט פּלאַצט עס אינעווייניק...
 --- ראַדי באַנאַ... פאַלנאַ וואַם... (1) — שטאַמל איך פון
 אונטן. ---
 --- גיעפראַוויילנאַ סטאַאיט! גיעפראַוויילנאַ! (2) — האָט גע-
 שריען מיין לערער און מיך אַלץ צורעכט געמאַכט...
 --- אומיראַו!... (3) — האָב איך זיך געבעטן.
 --- גיטשעוואָ! — לאַכט דער לערער. — מיר האָבן אַן

-
- (1) אום גאַטעס הילן... גענוג שוין איך.
 - (2) ער שטייט נישט ריכטיק! נישט רעגלמעסיק!
 - (3) איך שטאַרב.

אומזיסטן לאזארעט, א בית-עולם... ניטשעווא... שטארבסטו —
באגראָבן מיר דיך און באַסטאַ!

אַז מען האָט מיך לסוף אָפגעלאָזט, זענען מיינע אויגן
פייכט געווען... איך האָב נישט געוואוסט, צי פון פאַרלאָפּענעם
בלוט, צי פון טרערן...

נאָך אזעלכע „רעקציעס“ האָב איך שוין ביי זיך נישט
געקאַנט פועלן פאַרצולייגן מיין „לערער“ אַ פאַפיראַס—ס'האָט מיך
פשוט געעקלט צו קוקן אין זיין פרצוף צריין. און וואָס מער איך
האָב אים אינגאָרירט, אַלץ שטאַרקער האָט ער זיך מיט מיר
אינטערעסירט— בעת די איבונגען און אפילו נאָך די איבונגען.
איינמאָל אין אָונט, ס'איז שוין געווען נאָכן אָונט-געבעט,
בשעת אַלע האָבן זיך גענומען אויסלייגן אויף דער נאַרע, איז
ער פאַרבייגעגאַנגען און זיך אָפגעשטעלט נעבן מיר. איך בין
שוין געווען אַן אויסגעטאַענער און האָב זיך געפאַרעט מיטן
צורעכט-מאַכן מיין געלעגער און געווען שוין אַפילו אויף דער
נאַרע.

— ווען גייסטו ווידער אין שפיטאַל? — פאַרטשעפעט ער

מ'ך.

— ווען איך וועל קראַנק ווערן — ענטפער איך און
פאַרע זיך ווייטער ביי מיין געלעגער.

— ווי רעדסטו עפעס מיט אַ נאַטשאַליניק! — ווערט ער

פלוצלונג צעקאַכט און בייט דעם טאָן. — ווסטאַט!...!

כ'האָב אים אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם. איך בין שוין
אין די אונטעררוועש און יענער קאַמאַנדעוועט גאָר: „ווסטאַט!...
ס'האט מיך שרעקלעך געברענט זיין הינטישקייט און איך האָב
אים גאַנץ פשוט געבעטן, אַז ללל-הפחות איצט, ביינאַכט, זאָר
ער מיך צורו-לאָזן.

אַזא „חטא“ האָט אים נאָך מער אַרויסגעבראַכט פון די

כלים.

(1) אויסשטיין!

— מאלטשאַט, ניט ראזאנאָוואַיאַ! — האָט ער גע-
דונערט מיט אַ ווילדן קול: — ווי רעדסטו עפעס מיט אַן עלטסטן
אין דיסציפלינאָר-באַטאַליאָן וועל איך דיר פאַרשיקן! אין סיביר
וועסטו מיר גיין אויף קאטאַרגע פאַרפּוילט ווערן! אַ שונא
פון צאַר ביסטו, בונטאַוושטשיק איינער!...

און נאָך אַוועלכע פּערלדיקע רייד, איך האָב אויף אים
בעת-מעשה געקוקט ווי אויף איינעם, וואָס איז גערירט געוואָרן
פון זינען און האָב זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן פון אַ שמייכל...
דערדאָזיקער שמייכל האָט אים אַריינגעבראַכט אין אַן
אמתער הצלחה. זיינע גרויע וואַסערדיקע אויגן האָבן זיך ברייט
צעעפנט און זענען געוואָרן איין שטיק בייזקייט.

— ווסטאַט! — צעדונערט ער זיך נאָך העכער.
איך בין געווען אין פאַרלעגנהייט און נישט געוואוסט,
וואָס איך זאָל טאָן אין אַזאַ רגע מיטן דאָזיקן רשע און מטורף.
— ווסטאַט, סמירנאָ!...

האָב איך זיך אַנידערגעשמעלט אויף דער נאַרע אין ווייסן
און געבליבן שטיין ווי אַ גולם...

— רוקי פאַ שוואַם! (2) — קאָמאָדעוועט ער ווייטער.
איך טו עס...

ער האָט געגעבן נאָך עטלעכע קאָמאָנדעס און לטוף מיר
באַטוילן אַראָפּצולאָזן זיך אויף די איינגעבוזגענע פּיס, שטייענ-
דיק אויף די שפיץ-פינגער — גוסינים שאַנאַם! (3) הייסט עס
אין קאָזאַרמע.

— רוקי ופּיעריאַד! (4) — קאָמאָדעוועט ער ווייטער.
צי איך אויס די הענט פאַראַויס און וואַקל זיך.
— ניט שעוועליס! (5)

(1) געשוויגן זאָל זיין, נישט ריר!

(2) די הענט ביי דער ניט!

(3) גענוץ-טריט.

(4) די הענט פאַרוויס!

(5) ריר זיך נישט.

איך בין אזוי געשטאנען אין דער פאזע און געווארט,
מיט וואָס די עקזעקוציע וועט זיך ענדיקן. די קני האָבן וואָס
אַ מינוט ווייטער אַליץ מער היי-געטאָן און געשניטן. מיין לע-
רער איז געשטאַנען אַנטקעגן מיט אַ מינע פון טריאומף און
האַרט ווי אַ תּלִּין. דידאַזיקע שפּיל מיט מיר האָט אים, אַפּנים,
פּאַרשפּאַט אַ גוואַלדיקע הנאה. קוקט ער, קוקט — און הויבט-
אָן אויפּסניי איבערצוהזון זיין מוסר, אַז איך פּאַלג נישט די
באַטעלן פון נאַטשאַלסטוואַ, אַז איך לאַך זיך אויס פון צאָר,
אַז ער וועט צושטעלן אַ ראַפּאַרט וועגן מיר, און אזוי ווייטער
און ווייטער.

די פּאָזע מיינע האָט מיר גענומען שטאַרק דערקוטשען.
ס'איז מיר פשוט געוואָרן אומדערטרעגלעך אזוי צו שטיין. די
ווייטאַקן אין די פּיס-געלענקען האָבן זיך מוראדיק פּאַרשטאַרקט,
אויפן שטערן האָט מיר שוין אַ קאַלטער שווייס אַרויסגעשלאָגן.
אַט נאָך אַ וויילע און איך פּאַרליר די גלייכגעוויכט. בעת-מעשה
איז מיר געקומען אַ מחשבה אין קאַפּ אַריין, אַ וואָרף צו טאָן
זיך אויף אים און כאַפּן אים פּאַרן האַלז, ביז די צונג זאָל
אים אַרויסשפּאַרן...

אזוי וואָלט מען זיכער געדאַרפט טאָן און ס'וואָלט אויך
גאַנץ נאַטירלעך און לאַגיש געווען; אָבער איך האָב גאָר גע-
קאַנט קלערן וועגן אַזאַ נקמה-אַקט; מיין לערער אָבער —
ווען ער איז אויף מיין אָרט — ער וואָלט עס שוין יאָ גע-
קאַנט באַוווּיזן, אַפּילו גאַרנישט קלערנדיק...

לסוף איז אים אַליין נמאס געוואָרן די קאָמעדיע, אָדער
עס האָט זיך אים פּאַרגלוסט שלאָפּן גיין, און ער האָט אַ קאָ-
מאַנדעווע-געטאָן:

— לאַזשיס! (1)

און דראַענדיק מיט דער פּויסט, איז ער אַוועק פון מיר.

(1) ליג זיך.

איך האָב מיך שנעל אַרונטערגערוקט אונטערן צודעק און
פאַר זיך אַליין זיך געשעמט: צו וואָס פאַר אַ מדרגה מ'קאָן
דערנידריקן דעם מענטשלעכן פּבוד...

מיין זעמליאַק, דאָס יידל, וועלכער איז געלעגן נעבן
מיר און זיך געהאַט געמאַכט שלאָסנדיק, מורא-האַבנדיק, מיזאַל
זיך צו אים אויך נישט געמען, — האָט אַרויסגעשטעקט דעם
קאַפּ פון אונטערן צודעק און אויסגערופן:

— אַזאָ הינטישע פעל! פאַרוואָס האָסטו אים געשוויגן?

— וואָס האָב איך געקאַנט מאַכן?

— פלעטן דעם קאַפּ!

— פאַרוואָס האָסטו מיר פריער נישט געגעבן די עצה?

פריער ביסטו געלעגן ווי אַ פּחדן מיטן צודעק איבערן קאַפּ...

— כ'בין דאָך געשלאָפּן...

— טאָ פּונדאָנען ווייסטו וואָס דאָ איז געשען?

— עפעס האָב איך יאָ געהערט ווי דורכן חלום...

— יאָ, יאָ, דורכן חלום... ביסט, אפּנים, נאָר אַ העלד אין

דערהיים...

כ'האָב אַ גאַנצע נאַכט נאַכדעם נישט געקאַנט שלאָפּן. איך

בין געווען אויפגערעגט און אינגאַנצן צעבראַכן, צעטראָטן ווי

אַ וואָריס... צו וואָס? צו וואָס בין איך געקומען אַהער צו די

רשעים און סאַדיסטן — אַפילו צייטווייליק — בעת באַנען און

שיפּן האָבן לכתחילה מיך געקאַנט אַוועקפירן אַזוי ווייט פון

דאַנען, אַזוי ווייט? — — — — —

ס'איז זונטיק. א טאג פון רו. איטלעכער פון דער קא-
זארמע באשעפטיקט זיך מיט זיך אליין.
אין אזא טאג בין איך אויסגענוצט געווארן צו שרייבן
בריוו. כ'האב שוין געהאט א היבשן עולם „קליענטן“ — גאנצע
און האלב-ניעראמאטנע. צווישן זיי איז אויך געווען... מיין
לערער פון טולא. ער האט פלומרשט געזאגט, אז ביי אים איז
די האנטשריפט נישט קיין שיינע, אבער אין דער אמתן האט
ער טאקע זייער שוואך געכולט. ער האט, אמת, געלייענט גע-
דרוקטע שריפט, אבער שרייבן פלעגט ער מיט גרייזן. אז ער
פלעגט דארפן שרייבן צו זייער א כלה — עפעס אן אָלגא
יעפּימאָונאָ — פלעגט ער זיך שוין ווענדן צו מיר...
ווי אומפארשעמט איז ער אבער געווען, דער לערער
מיינער, אז אויך היינט, א פאַר טעג נאָך יענעם אָונט, ווען
ער האט מיך אזוי געפייניקט, קומט ער צו צו מיר, ווי קיינ-
מאָל גאַרנישט, און בעט מיך אָנשרייבן אַ בריוו. ביי אים, —
חורט ער איבער זיין תירוץ, — איז די האנטשריפט אַ מיאוסע.

— א בריוו? — פרעג איך איבער, — אלץ בעסער ווי אויף די „ברוסיעס“...

יענער האָט געשוויגן.

אז כ'האָב שוין אָנגעשריבן די ערשטע שורה: דאָראָגא-
יאַ אַלגא יעמיאָווא! — גיט ער מיר אַ קאָמפּלימענט:

— וואָס פּאָטשערק! (1)

— וואָס טויג דער פּאָטשערק, — זאָג איך אים, — אַז

דער עיקר איז דאָ דאָס שפּרינגען איבער דער „קאָבילע“...

ער פּאַרשטייט נישט מיין שטאָך און ענטפּערט:

— פּראַוולנאַ! פּראַוולנאַ!...

— אַ סאָלדאַט, — זאָג איך ווייטער, שרייבנדיק, — מוז

דעם מוז זיינעם ציבערלאָזן אינדערהיים, איידער ער פּאַרט אין
קאָזאַרמע...

מיין דאָזיקער שטאָך איז איך שוין יאָ אַריין אין קאָפּ,

אַבער איצט איז ער ביי מיר אין די הענט און ער דעאַגירט
נישט.

אז דער בריוו איז שוין געווען פּאַרטיק, האָט ער מיר

אַרויסגעוויזן אַ געוואַלטיקע „גרויסמוטיקייט“ און געבעטן ביי
מיר „פּאַקוריט“... (2)

דעמזעלבן זונטיק האָב איך אויך געשריבן אַ בריוו פּאַר

ביין „זעמליאָק“, דעם יידל. דער בריוו איז געווען צו זיינע

עלטערן און כ'האָב אָנגעהויבן מיטן סקאַרבאָון אָנהייב וועגן

„ליבן געזונט“ וכדומה... גאָכדעם פרעג איך אים, וואָס ער וויל

ווייטער שרייבן? יענער קלערט אַ וויללע און דאָן זאָגט ער

מיר, כ'זאָל שרייבן, אַז די וואָך זענען מיר אַרויס אין פעלד

אויף „פּראָגולקא“ אויף אַ ברענענדיקן פּראָסט פון 40 גראַד

און ער האָט אָפּגעפרוירן ביידע אויערן... צוויי סאָלדאַטן זע-

נען פּאַרפרוירן געוואָרן צום טויט...

(1) ס'זאָרע 5 יינע האַנטשריפט.

(2) צום רויכערן.

— סטייטש?! — שטעל איך אָן אויף אים אַ בליק פון
פאַרוואַנדערונג.
— שרייב, שרייב! — זאָגט ער דזאַלב-פאַרשעמט, —
זאָלן זיי נישט מיינען, אַז מיר שפילן זיך דאָ... וואָס אַרט
דיר, שרייב...

מילא, שרייב איך... אַ ברירה האָב איך?
— נו, וואָס ווייטער? — פרעג איך, — וואָס איז נאָך
געשען?...

— שרייב, — זאָגט ער, גאַרנישט קלערנדיק (אַפנים, עס
איז שוין געווען אָפגעקלערט פון פריער), — שרייב, אַז שבת
איז מען געגאַנגען אויף „סטריעלבאַ" און איך בין געווען
דער ערשטער שיסער און געקריגן פון קאָמאַנדיר-פאַלקאָ אַ
פאַנדאַל...
— אַ „פאַנדאַל"? — פרעג איך איבער, שמייכלדיק — אַ

זילבערנעם, אָדער אַ גאָלדענעם? ...
— שרייב אַ זילבערנעם זייגער...
— גוט, גוט, שוין אָנגעשריבן. וואָס נאָך, אַ שטייגער,
שרייבן?

כיקאָן זיך נישט באַהערשן פון לאַכן.
— וואָס אַרט דיר, — פאַרענטפערט ער זיך פאַר מיר—
אַ דאגה האָסטו... זאָלן זיי דאָרט אַלעמען דערציילן...
— אדרבה, אדרבה... קאָנסט נאָך עפעס שרייבן, אויב דו
הילסט...

— גענוג אויף היינט...
— זאָל זיין גענוג...
געענדיקט פֿיט מיין זעמליאַק, קומט צו צו מיר עפעס
אַ פויער פון ווייסרוסלאַנד. ער דערלאַנגט מיר אַ כעמישע בליי-
פּעדער מיט אַ בייגעלע פאַפּיר, כּוואַל שרייבן אַ בריוו צו זיין
חייבל אין דאָרף.

(1) שיטן.

— וואָס ווילסטו, — זאָג איך צו אים, — כ'זאָל פאַר-
שמוצן מייך צונג מיט דער בלייפּעדער? שטעק אַרויס דיין
צונג...

דער פויער דאָט אַרויסגעשטעקט אַ לאַנגע קעלבערנע
צונג און איך האָב געטונקט אין דער צונג און געשריבן, גע-
טונקט און געשריבן...

— ווי לאַזטו עפעס איבער אַ יונג ווייבל אין דאָרף? —
פרעג איך אים, — ווייסט נישט, אָו עס דרייען זיך דאָרט אים
יונגע כלאַפּצעס?...

— אַ ברייה האָב איך געהאַט?

— אָו מ'גייט דינען, האָט מען פריער נישט חתונה.

— כ'האַב געמוזט... — ענטפערט ער פאַרשעמט.

— פאַרוואָס האָסטו געמוזט?

— ווייל... ווייל זי האָט געבוירן אַ קינד... האָבן מיך

בידע טאַטעס, — מיינער און אירער, — געצוואונגען...

— אויב אַזוי, איז מיר שוין קלאָר...

— און טאַמער, — פרעג איך ווייטער, — וועסטו, קומענדיק

אין אַ פּאָר יאָר אַרום, געמינען נאָך אַ שפּאַגל-ניי קינד?...

— פלעט איך איר מיט אַ האַק דעם קאַפּ! — רופט

ער אויס, קלאָפּנדיק מיט דער האַנט אויפן ברוסט, — יעי באַגו...

אַפּפּטרנדיק די בריוו, הויבט איך אָן „געניסן“ פון די

פרייע שעהן. דער עולם קלייבט זיך גרופקעטווייז. מ'רעדט, מען

דערציילט. יידן „מאַכן שבת פאַר זיך“. כ'פרואוו צוגיין צו איין

רעדל יידן, צו אַ צווייטן — ס'איז אָבער נישט געווען מיט

וועמען זיך אַדורכצושמועסן. די אַלטע יידישע סאַלדאַטן באַר-
י-
מען זיך אינם רעדל פאַר די יונגע, הי אַזוי זיי נאַרן-אַפּ פאַ-
ניען, הי אַזוי זיי דרייען זיך אַרויס פון „זאַניאַטיעס“ און
ליגן-אַפּ גאַנצע טעג אין שטאַט. די דאָזיקע באַרימערליע דער-
גייען ביז לעכערלעכקייט. אַזוי, למשל, דערציילט איינער, אָו
שטייענדיק יענע וואָך אויף „קאַראַאָל“ אין אַ פּראָסטיקער און

דינסטיקער נאכט הינטערן שטאט ביי די פולווער-טקלאדעס, האָט
ער נישט געקוקט אויף קיין גליקן און אַריין אפשר אויף אַ
שער צייט אין „בודקע“...
— אין דרערד האָב איך „פּאַניען“! — זי האָט ער נאָך
אויסגערופן מעשה-העלד.

— אַ-וואָ! אַ-וואָ! טאָקע אַ גבור!... — רופט אויס מיט
איראַניע איינער, פרידמאַן, אויך אַן „אַלטער“, — וויסט איר,
קינדער, ווי אזוי איך נאָר אַפּ „פּאַניען“? שוין דריי וואָכן ווי
כ'בייט נישט קיין העמד... פּאַניען אויף צו להכעיס... אין דער
ערד האָב איך אים!...

דער פּוֹלם שיסט אויס אין אַ געלעכטער. פרידמאַן דער-
ציילט ווייטער, אַז אַלס „נאַוואָבראַניען“ פלעגט ער אַלע אַוונט
ביי די „פּיעסניעס“ אַ מכה זינגען... בעת אַלע פלעגן הילכן
ווי די שפּורע גוים, פלעגט ער גאָר בשעת מעשה זאָגן „והוא
רחום“...

דערדאָזיקער פרידמאַן — אַ סטאַלער פון דעהיים —
איז באמת געווען דער לץ פון ראָטע. ער איז געווען פון מי-
טעלער וואַקס, מאַגער און מיט עטוואָס איינגעצויגענע אַקסלען,
וואָס די קאָזאַרמע האָט זיי פאַר זיינע צוויי יאָר דינסט נאָך
אַלץ נישט באַוווּזן אויסצוגלייכן... אַ לאַנגע, שאַרפע נאָז און
אַ פנים פול זומער-שפּרינקעלעך. אויגן העלע, שטענדיק לאַכע-
דיקע. אַז ער פלעגט נאָר אויסרעדן אַ וואָרט, פלעגט מען שוין
לאַכן. ער האָט פאַרמאָגט אין זיך אַ סך אַקטיאָרישע שטיק
און איז געווען אַ זעלטענער נאָכמאַכער און נאָכקריטער פון
יענעם גיין, יענעם שטיין און יענעם שטיב. אַמבעסטן פלעגט
ער נאָכמאַכן דעם „באַטאַליאַני“. דער „באַטאַליאַני“ — אַ מאַ-
יאָר — האָט געהאַט אַ קליין, נידעריק קאָמיש פיגורל און אַ
דיסקאַנטא-שטימעלע, און בעת ער פלעגט אַמאָל פאַרבייגיין
דעם „סטראַיי“ און דיריגירן מיטן הענטל, פלעגט מען זיך קוים
איינהאַלטן פון געלעכטער. פרידמאַן פלעגט אים קאָפּירן אויס-

געצייכנט, ווי אן עכטער אקטיאָר: אָט לאָזט ער זיך אַראָפּ
נידעריק, פאַרבוניגדיק די קני, פאַררייסט אין דער הויך דעם
קאָפּ און מאַכט-נאָך פונקט יענעמס הצויות, פאַכענדיק מיטן
הענטל אויף זיך און גאַבקרימענדיק יענעמס שטים: „נאָ מעניאַ,
נאָ מעניאַ, נאָ נאָטשאַלניקאָ!... ס'הייסט, אַז אַלע סאָלדאַטן
זאָלן אים באַגלייטן מיט די בליקן. און פּלוצלונג לאָזט פּריד-
מאַן אַרויס אַ געשריי איבער דער גאַנצער ראָטע — ממש דעם
באַטאַליאָניס געשריי:

— זדאַראָווי, רעביצטאַ!!!

אַ שטורם פון געלעכטער פאַרהילכט אַלע זינקעלעך אין
קאַזאַרמע, וואו נאָר עס זיצן זונטיקדיקע רעדלעך סאָלדאַטן.

— בראַוואָ, פּרידמאַן!

— מאַלאַדיעץ!

אין די יום-טוב-טעג כאַפט מען זיך אויך אַריין אין דעם
סאָלדאַטישן „גראַנד-קאַפע“ — אין „טשאַינאַ צאַוואַטשאַקאַ“, וואו
מ'קען אַראָפּלאָזן אַ פאַר קופּערנע צענערס אויף „דאַרע קיש-
קע“, „סאַלאַ“, ווייס-ברויט און פאַפּיראַסן. אין דערדאָזיקער
„צאַוואַטשאַקאַ“ איז זונטיק געפאַקט. אַ געדיכטער רויך-געפּל פון
מאַכאַרקע פּילט-אָן דעם גאַנצן רוים. דאָ טרעפן זיך „זעמליאַ-
קעס“ פון פאַרשיידענע ראָטעס. מ'רעדט, מ'פרעגט זיך אויס ווי
הויך ס'איז אין דער אַנדערער ראָטע דער „טורניק“, ווי לאַנג
ס'איז די „קאָפּילע“ וכדומה... מ'ווערט געוואויר, אַז אומעטום
איז איין וועלט; אומעטום האָט „פּאַניע“ דעמועלפן ריח... אין
דעמדאָזיקן געוועלבל שליסט מען אויך באַקאַנטשאַפט און מען
שפּירט נישט אַ וויילע די שווערע דריקנדיקע לופט פון דער
קאַזאַרמע...

אַביסל שפּעטער, אַז מ'האַט שוין גוט געקאַנט די „תורה“
פון אַפּגעבן „טשעשטש“ און שטעלן זיך „מאַלאַדזאַוואַטאַ“, אין
פּראָנט פאַר אַ גענעראַל, האָט מען געקאַנט זונטיק גיין מיט
אַ קאַמאַנדע אין שטאַט אַריין. געגאַנגען איז מען צום באַזאָר

אין צענטר שטאָט. דאָרט פֿלעגט מען אונז אָפּלאָזן אויף אַ
 2-3 שעה און אַיטלעכער פֿלעגט קאָנען גיין וואוהין זיין האַרץ
 גלויבט. אָבער, מישטיינסגעזאָגט, צו וועמען? אַ פֿרעמדע שטאָט
 און דערצו נאָך אין קאָזיאָנע בנדים. מענטשן ציווילע — האָב
 איך באַמערקט — אינגאָרירן דאָ סאָלדאַטן, קוקן אויף זיי פון
 אויבן אַראָפּ און האָבן מיט זיי קיין מגע-ומשא נישט. און כאַטש
 אין דערדאָזיקער באַצאָנונג זענען אין תּוך שולדיק מיינע קאָ-
 זאַרמע-חברים (ווי מען בעט זיך אויס, אַזוי לייגט מען זיך...),
 נישט איך, — פּונדעסטוועגן האָב איך אויך געמוזט ליידן צו-
 ליב אַלעמען, און כּיהאָב גאָרנישט געקאָנט חלומען אַפּילו וועגן
 שליסן מיט צעמען אין שטאָט באַקאָנטשאַפט. פֿלעג איך זיך
 דרייען, בלאָנקען אין גאַס אין אַריינכאַפּן זיך לסוף אין אַ
 „שאַנינע“, וואו מען פֿלעגט נאָר טרעפּן „איוואָזשטשיקעס“,
 טרענער און סאָלדאַטן...

פֿאַר דיִדאָזיקע יום-טובֿ-טעג מיט דער ביסל פֿלומרשטער
 פֿרייהייט פֿלעגט מען פֿריער מוזן באַצאָלן מיט „שוואַרצע“
 ערבֿ-יום-טובֿס: באַלד נאָכן „אַביעד“ פֿלעגט מען זיך נעמען
 מאַכן יום-טובֿדיק אין קאָזאַרמע. דאָס ערגסטע איז געווען דאָס
 וואַשן די פֿאָדלאָגעס. פֿאַרשטייט זיך, אַז סאָן פֿלעגן עס נאָר
 די יונגע. שעהן נאָך שעהן פֿלעגט מען ליגן אויף אַלע פֿיר
 און שייערן און רייבן דער שמוץ, וואָס איז אין משך פון אַ
 גאַנצער וואָך איינגעגעסן געוואָרן אין די ברעטער. רייב און
 רייב. די פֿאָדלאָגעס זענען וויאָרסטן-לאַנג און מען מוז אַלץ
 מאַכן געל, ווי שפּאַגל-ניי...

די אַלטע סאָלדאַטן פֿלעגן זיך אַדורכגיין און מאַכן חוזק:

— טריי! טריי! (1)

— טריי! טריי!... מיר האָבן אַמאָל אויך אַזוי געריבן...

דיִדאָזיקע אַרבעט פֿלעגט דויערן ביזן אָונט און ערשט

(1) רייב, רייב!

דעמאלטס פלעגט מען קאנען אויסגלייכן דעם רוקן פון לענגן
„שוויצן“ אויף אלע פיר... די פראוואַטלאַונע פלעגן אַוועקגיין
מיט אַ קאַמאַנדע אין צערקווע אַריין און די איבעריקע — ווער
אין „שטאַינאַ לאַוואַטשאַ“, ווער אין די ווינקלעך אין באַ-
זונדערע רעדלעך.

אין אַזאַ אַונט האָב איך איינמאַל געפראוואַט אַרויסנעמען
פון קעסטל לערמאַנטאָון... דער „וואַדני“ האָט עס באַמערקט
און איז גלייך צוגעקומען, זען וואָס פאַר אַ בוך איך האַלט עס.
כ׳האָב אים אַ ווייזגעטאָן דעם שער-בלאַט. אָבער פאַר אים איז
עס נאָך געווען ווייניק.

— איך מוז אַדורכקוקן פריער, צי מ׳מעג אַזאַ בוך
האַלטן, — דערקלערט ער מיר און נעמט עס צו פון מיר.
כ׳האָב געלאַכט אין געדאַנק: „אַרימער לערמאַנטאָון! דער
„וואַדני“ האָט צו דיר קיין צוטרוי נישט און גייט זיך ערשט
באַקענען מיט דיר...“

— האָסטו נאָך ביכער? — פרעגט מיך שטרענג דער „וואַדני“.
— נאָך איין באַנד — לערמאַנטאָון, גאַספּאַדין אונטער-
אַפיציר!

— ווייז אַהער, שנעל!
כ׳נעם אַרויס פון קעסטל און דערלענג אים.
— פאַרוואָס האָסטו מיר נישט געמאַלדן, אַז דו האָסט
ביכער?

— כ׳האָב נישט געוואוסט, אַז מ׳דאַרף, גאַספּאַדין אונטער-
אַפיציר!
— היינט ביינאַכט וועסטו שטיין דערפאַר אַלס „דניע-
וואַדני“!

— סלושאַיס, גאַספּאַדין אונטעראַפיציר!
די ביכער האָב איך שוין מער נישט אָנגעזען פאַר די
אויגן. נישט איך האָב געוואַגט צו פרעגן אים וועגן זיי, צי
ער האָט זיי געכשרט, נישט ער האָט מיר דערמאַנט... אָבער

אלס דניעוואלני" בין איך יענעם זונטיק ביינאכט יאָ געשטא-
נען... כ'בין אומגעגאנגען מיטן „שטיק“ ביי דער זייט צווישן
א קאזארמע שלאָפנדיקע סאָלדאָטן, געבלאָנקעט הין און צוריק
איבער די ריזיקע, מיט סם המות אָנגעזאָפטע, חדרים און גע-
טראַכט: גרויסער לערמאָנטאָוו! האָסט דאָך אַמאָל אויך גע-
טראָגן אַ רוסישן אָפיצירן-מונדיר — שעמטו זיך גישט איצטער
אין קבר' — — —

x. „זכרונות“ פון א פאָגראַם-העלד

אן אנדער זונטיק.

נישט ווייט פון מיר זיצט א רעדל — נישט קיין יידן —
און איינער דערצייילט עפעס. כ'בין געזעסן אויף מיין קעסטל
און געפוצט די מעשענע קנעפ פון מיין שינעל. פלוצלונג דער-
הער איך דאָס האָרט: „זשידעס... ס'פאראינטערעסירט מיך און
כ'הער מיר צו.

איינער אן „אלטער“ סאלדאט, א כאכאָל, טאקע א זשי-
טאָמירער גופא, א הויכער, דראַנגעוואַסער שייגען, מיט א קורץ
פנימל, קליינע וואַסערדיקע אויגלעך, דערצייילט האַלב אין רוסיש,
האַלב אין אוקראַניש, אין א באַרימערשן טאָן, ווי צווי מ'האַט
דאָ אמאָל געשלאָגן „זשידעס“... איך שטויס מיך אָן, אז ער
רעדט עס וועגן פאָגראַם אין זשיטאָמיר נאָכן 1905-טן יאָר...
— האָב איך גענומען, — באַרימט ער זיך, — אזאָ סי-
טשינע, אַלאַנגע, סענקעוואַטע, און אויפן שפיץ האָב איך אַריי-
געהאַקט א שטעכעדיקן טשוואַק... נו, נו, פרעגט שוין גאַרנישט.
כ'האַב געהאַקט איבער די קעפ, איבער די קעפ... וואו נאָר

כ'האָב געטראָפן אַ זשיד — איז וואָלפּאָי! ראַז אי דוואָ! ראַז
אי דוואָ!...

ט'האַט מיך געהויבן אין דער לופטן און כ'רוף מיך אָפּ
פונדערווייטנס:

— ווען אַ קויל טרעפט דיך דאָן, וואָלסטו איצט אַזוי נישט
גערעדט...

ל'כאָנדיקע פנימער פון יענעם רעדל האָבן זיך צו מיר
אויסגעדרייט. בלוז זיין פנים, דעם באַרימערס, איז געווען מלא
רציחה. זיינע וואַסערדיקע אויגלעך האָבן מיך אַדורכגעשפיזט
מיט ווילדקייט.

— אַ זשיד האָט זיך אָפּגערופן! — טוט ער אויף מיר
אַ ווייז אַ פּויסט: — דיין גליק, וואָס דו ביסט דאָן נישט גע-
ווען. וואָלסט פון מיר אויך געכאַפט איבערן קאַפּ!

— אפשר וואָלט איך גאָר דיך דערשאַסן ווי אַ הונט? —
נעמט מיך אָן אַ חשק מיט אים זיך צו רייצן.

דאָס האָט אים טאַקע אינגאַנצן צעקאַכט דאָס בלוט, און
אַנגעצונדן ווי אַ חיה, טוט ער זיך אַ וואָרף אין מייַן זייט מיט
געביילטע פּויסטן:

— מאַלטישי, זשיד!! (1)

— מאַלטישי, כוליגאַן!

כיבין גרייט געווען צו אַ סקאַנדאַל פאַרפאַלן: אויב איך
מוז זיין אונטערטעניק מיינע אַלע עלטסטע, ווער זיי זאָלן נישט
זיין — דאַרף איך דאָן אָבער גישט מורא האָבן פאַר אַ פשוטן
סאַלדאַט אָן איין בענדל אַפילו. יענער איז שוין סאַקע געווען
נעבן מיר און האָט זיך שוין געהאַט פאַרמאַסטן אַ קלאַפּ-צו-טאַן;
איז אָבער אינמיטן אויסגעוואַקסן אַ זייטיקער, אַ ליטווינער,
וועלכער האָט אונז ביידן פאַנאָדערגעשפאַרט. מיר אויף צו
להכעיס איז דער כאַכאַל אַוועק צום רעדל און גענומען וויי-

(1) שחיג, זשיד!

טער דערצייילן נאך מער פרטים, ווי אזוי בלוט האָט זיך גע-
גאַסן, ווי אזוי זיי האָבן געקעמפט מיט צרבעסער און סטו-
דענטן — (צפנים, „זעלבסטשוך“, בין איך מיר משער) — און
ווי אזוי ס'איז געווען „פריילעך“...

דער ליטווינער איז נאָכדעם צו מיר צוגעגאַנגען און פאַר-
בונדן מיט מיר אַ שמועס. ווייזט זיך אַרויס, אַז דאָס איז גראַד
אַ מענטש מיט אַ צאַרטער, פיינער נשמה — אַן אמתער אינ-
טעליגענט. אין דער היים — אין קאַוונע — איז ער געווען
אַ שריפטפירער אין אַ ביורא. דאָ אין קאַזארמע פילט ער זיך
אויך פרעמד און דערשלאָגן אפשר נישט ווייניקער פון מיר און
האָט דאָ מיט קיינעם קיין שום געמיינזאַמעס נישט. שוין אַ
יאָר צייט, ווי ער לעבט דאָ אין גלות... כ'האַב עס טאַקע אַרויס-
געלייענט פון זיינע שוואַרצע, גוטע, פייכטלעכע אויגן... ער
האָט מיר אויך פאַרטרויט, אַז לויט איבערצייגונג איז ער אַ
סאַציאַל-דעמאָקראַט, און אין דערהיים פלעגט ער אפילו פאַר-
לייענען פאַר אַ קרייזל קאַרל טאַרקס, „קאַפיטאַל“, אָבער דאָ אין
קאַזארמע מוז מען אַלץ דערשטיקן אין-זיך און וואַרטן...

דערדאָזיקער ליטווינער — יוספייטיס איז געווען זיין נאָ-
מען — אַזוי פאַר מיר געווען אַן אמתער געווינס. פאַרוואָס האָב
איך אים גלייך ביי אַן אַנקומען אַהער נישט באַמערקט? דער
גרויער שינעל ציט אָן אויף אַלעמען איין מאַסקע און —
אלע יונים האָבן איין פנים... דערפאַר אָבער פון איצט אָן
ווען נאָר מיר פלעגן האָבן אַ פרייע רגע, פלעגן מיר זיצן ער-
געץ צוזאַמען אין אַ ווינקל פון קאַזארמע און אויסגיסן די הער-
צער איינער פאַרן אַנדערן. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער
איז געווען זייער באַהאַונט אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור.
אַממערסטן האָט ער געהאַט אַ שוואַכקייט צו באַדלערן און
שטענדיק פלעגט ער מיר ציטירן גאַנצע פערזן פון זכרון.
יוספייטיס האָט צווישן די יונגע „נאַוואַבראַנצעס“ פון מיין
יאָר דערטאַפט אָן אינטערעסאַנטן טיפ, אַ באַפטיסט, מיט ווע-

מען ער האָט מיך אויך באַקענט. דערדאָזיקער באַפטיסט איז
געווען אַ נידעריקער, אַ דיקלעכער, מיט אַ גרויסן שטערן און
געדיכטע שוואַרצע ברעמען איבער גרויסע טונקעלע אויגן; איי-
ביק אַ שטייכלדיקער און גוטמוטיקער, בטבע אַן ערלעכע, פרוי-
מע נשמה. שטענדיק פלעגט ער ריידן מיט ציטאַטן פון די אַפאָ-
סטאָלן און אַפילו מיט פסוקים פון תהלים... וועגן די יסורים און
ענויים פון קאַזאַרמע פלעגט ער זיך אַפרופן מיט ביטול און
גלייכגילטיקייט.

— די קאַזאַרמע, — האָט ער מיט זיין שטענדיקן שטייכל
געשענהט, — איז אַ טייער אָרט פון לייטערונג... די נשמה קאָן
דאָ ווערן אַזוי רייך, ווי זי איז געקומען אויף דער זינדיקער
ערד... זי קאָן דאָ הייסט עס, נאָר געהינען און נישט פאַרלירן.
ווי שטייט אין עוואַנגעליום?...

און ער ברענגט אַ גאַנצן ציטאַט וועגן דער באַדייטונג
פון יסורים אויף דער ערד... אַזוי ביי יעדער געלעגנהייט האָט
ער געשאַטן מיט ציטאַטן און פסוקים...

אין ראַטע אָבער האָט מען פון אונז אַלע דריי נישט
געהאַלטן: נישט פון מיר, נישט פון יוספייטיסן און נישט פון
דעם באַפטיסט...

xI. די „דינסט-מיידן“ פון ראָטע

ס'האָט זיך מיר געמאַכט אַמאָל אַ וואָך, ווען מען האָט
מיך פאַרוואָרפן מיט „נאַריאָדן“ — אַלע טאָג אַ „כיבוד“ איין
טאָג — „דניעוואָלני“ ביינאַכט; דריי טעג, איינע נאָך די אַנ-
דערע — „אַטשערעדנאָי“, איין טאָג אונטערן ביקס צו שטיין,
און די איבריגע פאַר טעג — סתם אויף פלערליי „שוואַרצע“
אַרבעטן... כּיבין געוואָרן, לויט די רייד פון מיין נייעם חבר,
דעם באַפטיסט — אינגאַנצן אַ „געלייטערטער“...
מיינע עלטסטע אין ראָטע האָבן מיר פּסדר געשטעלט
אַלס פאַרקערטן ביישפּיל טאַקע מיין „זעמליאַק“, דעם יידל
פאַיצט.

— כאַטש אַ זשידיאַנאַק, — האָבן זיי געזאָגט וועגן אים, —
פּונדעסטוועגן אַ מאָלאָדיען! ווי ער טאַנצט איבער דער קאַ-
בילע“ — אַ מחיה צו קוקן! ווי ער דרייט זיך איבערן „טור-
ניק“! ווי ריין ער שטעלט זיך אויף די פאַראַלעל-„ברוסעס“!
פּראַווילני סאָלדאַט!.. אָבער דו... ני טשערטאַ! אַ פאַרפאַלעני-
גער מענטש!

זווי האָבן זיי געטענהט, מיינע „נאַטשאַלסטוואַג“, און מיר
פסדר צוגעוואָרפן „נאַריאַדן“. די הענט זענען ביי מיר געוואָרן
ווי ביי אַן אמתער קעכין... די הויט צעשפאַלטן, רויט, מיט
איינגעזעסענע שמוץ אין די הויט-קעמערלעך. טאָג-טעגלעך,
צווישן און נאָך די איבונגען — האַק האַלץ, שלעפּ וואַסער,
רייניק, שייער, רייב!...

אין אָונט בין איך באַשטימט געוואָרן אין קיך צו שאַבן
פישלעך און שייִלן קאַרטאָפֿל... געקומען אין קיך, האָב איך
שוין דאָרט געטראָפן נאָך אַ סאָלדאַט פון אַן אַנדער ראַטע —
אַ יידל אין בריִלן, וועלכער איז אַזש פון ריגע געקומען אַהער
שאַבן פישלעך און שייִלן קאַרטאָפֿל...

כײַט אַ קוק — עס וואַרט אַ גאַנצער קויש דראָבנע פיש-
לעך און אַ זאַק קאַרטאָפֿל...

— דאָס אַלץ? — פֿרעג איך דעם „קאַטעוואַר-1“, וועל-
כער פֿאַרעט זיך ביים ריזיגן קעסל.

— דאָס אַלץ — ענטפֿערט יענער. — נישקשה, פֿאַרן גאַנצן
באַטאַליאָן איז עס קוים אויף צו באַלעקן זיך...

עס ווערט מיר זויער און ביטער...

כײַק-אָן מיין שותף אין די בריִלן — יענער האָט אויך
אַזאָ זויערע מינע ווי איך..

— נו? ... — ווינק איך צו אים.

— נו? ... — ווינקט יענער צו מיר.

— פיר הויבן-אָן? ... — זאָג איך.

— ניקס צו מאַכן, מיין ליבער! — ענטפֿערט מיר יע-

נער אין דייטש, ווי אַן עכטער ריגער.

פֿריער האָבן מיר זיך גענומען צום קויש פישלעך. עפּעס
אַזעלכע דראָבנע, קלייניטשקע... מיין שותף האָט זיי געפרואוּט
געמען צו דער נאָז...

(1) קאַטעוואַר.

— כ'קאן שווערן, אז זיי זענען שוין זייער לאנג פון-
דערהיים...

איך טו אויך א שמעק.

— א, זיי האָבן שוין אפשר א וואָך צייט נישט געמאַכט
קײן „שהכל“ איבער וואַסער...

די נאַכט רוקט זיך און מיר שאָבן...

מיר שאָבן און שאָבן... מיר זענען שוין אינגאנצן באַ-
שפּריצט מיט די קלעפּיקע שופּן — פון קאַפּ ביז די פּיס.
מײן שותפּס פּנים זעט אויס ווי באַשאַטן מיט אַזא מין צרעת...
און מײנס אויך אַזוי, מסתמא...

— זאָגט נאָר, — פּרעג איך — אין ריגע האָט איר אויך

געשאָבן פּיש...?

— פאַרפּלוקטער „פּאַניע“! — רופּט ער אויס אין גרויס

גרימצאָרן — דאָנגערועטער!!

נאָך האַלבער גאַכט זענען מיר קוים פאַרטיק געוואָרן
מיטן קויש פּישלעך און זיך גענומען צום זאַק קאַרטאַפּל. דער
באַטאַליאן סאָלדאַטן, פאַר וועמען מיר האָבן איצט געגרייט דעם
„אַביעד“, איז שוין לאַנג געלעגן אויף די גאַרעס, און מיר
האָבן פאַר אַ טונקעלער שיין פון אַ נאַפּט-לעמפּל געשיילט
און געשיילט, און געשיילט... אמת, בײ די קאַרטאַפּל האָבן
מיר אויך „אַפּגעגאַרט פּאַניען“ (פונקט ווי עס באַרימען זיך די
אַלעס סאָלדאַטן): מיר האָבן נישט געשיילט, נאָר געהאַקט ווי
אין קרויט אַרײן... מער ווי אַ העלפּט איז געגאַנגען מיט די
שאַלעכטס... זאָלן די בהמות אויך הנאה האָבן פון זייער לעבן...
שפּעט אין דער נאַכט איז אויף מײן שותף אָנגעפאַלן אַ
שלאָף און ער האָט גענומען וויגן מיטן קאַפּ... דאָס מעסער מיטן
קאַרטאַפּל זענען אים פון די הענט אַרויסגעמאַלן...
— העי, טאָוואַרישטש, אַ גוטע נאַכט! — שריי איך אים
אַרײן.

יענער טוט א ריס-אויף די אויגן און קוקט מיך אָן המע-
וועטע.

— וואָס האָט זיך אייך געהלומט?... — פרעג איך אים
אין שפּאַס, — איר האָט אַוודאי געזען ריגע... דאָ איז די קיך
פון דריטן באַטאַליאָן, פון 17-טן אַרכאַנגעלאָגאַראָדסקי פּיעכאַטע-
פּאַלק...

— אי, געדענק איך! — קרעכצט יענער, — הלוואי וואָלט
איך עס גאַרנישט דערקענט... דאַנערוועטער!...
ער האָט זיך אויסגעווישט די ברילן און זיך ווידער גע-
נומען צום שייַלן. —

— ווי איז עס? — פרעג איך, — דורך אייערע ברילן
זענען די קאַרטאַפּל קלענער אָדער גרעסער?...
— דאַנערוועטער! — רופט-אויס מיין ריגער, „דייטש!“ —
איך האָב געמיינט, אז אַדאַנק זיי, אָט דידאַזיקע ברילן, וועל
איך באַפרייט ווערן, צום סוף...
— צום סוף, — פאַרענדיק איך, — שייַלט איר דורך זיי
קאַרטאַפּל...!

מיר האָבן געענדיקט די אַרבעט אפשר זייגער דרייַ ביי-
נאַכט. איך האָב קוים באַוויון איינצושלאָפן אויף מיין האַרטן
געלעגער און שוין — מען וועקט:
— ווסטאַ-אַ-ט!...!

דיזעלבע וואָך האָט מען מיר צוזאַמען מיט מיין „זעמליאַק“
באַיאַס און דעם באַפטיסט „אַריינגעהאַקט“ גאַר אַ פּכבודע מיסיע:
„גאַלד-ראַמען“... דער ענין האָט אונז זייער שטאַרק נישט גע-
שמעקט, אָבער אַ ברירה האָבן מיר? — „סלושבאַ!“ — רופט-
אויס דער געדולדיקער באַפטיסט.

מיר האָבן זיך באַוואָפנט מיט כלי-זיין — רידלען און בע-
זימער — און אַוועק דאָרט אַהין, אין עק פון קאַזאַרמע-הויף,
צו אַ בידל אַזאַ אָן פענסטער, וואו אַ גאַנצער באַטאַליאָן קומט
טאַג-טעגלעך מיט „וויזיטן“...

— נו, — זאג איך צום באפטיסט — איצט וועלן אונזער-
רע נשמות שוין איינמאָל געלייטערט ווערן...
ער האָט געשמייכלט מיט זיין שטענדיק גוטמוטיקן שמיכל
און געשוויגן, געשוויגן און פלייסיק „דערפילט זיינע פליכטן
פאַרן פאַטערלאַנד“...

— פאַרוואָס — רייד איך צו אים ווייטער און וויל אים
ברענגען צום געפיל פון פראָטעסט, — פאַרוואָס האָט מען גראָד
אויסגעקליבן יידן און אַ באַפטיסט?...

— זיי זענען בלינדע ווי די ווערים! — רופט ער זיך אָן —
זיי זענען פאַרבליענדט און זעען נאָר זיך אַזיין... ווי שטייט אין
עוואַנגעליום?...

און ווידער אַ ציטאַט — זיי אָן אמתער פּרעדיקער...
— איך מיין, — זאָג איך אין שפּאַס, — אַז דאָ איז נישט
דער פּלאַץ צו פּרעדיקן... טפּוּ! טפּוּ! — שפּיי איך פון עקל... —
געוואַלט, איך כאַפּ שוין אַ קאַטער!...

— איר זענט גערעכט, מיין פריינט! — כאַפּט זיך יע-
נער. — ניטשעוואָ, מיר וועלן דאָס אויך איבערקומען — טרייסט
ער מיך.

— כּוּינדיק גאַרנישט מיט די רייד... אדרבה... קאַפּוסטע
גיט מען, קאַשע גיט מען, „פאַרציעס“ אויף שטעקעלעך גיט מען,
אָן אומזיסטע „קאַבילע“ צום שפּרינגען גיט מען — דאַרף מען
לויבן דעם פאַלעבאַס פאַר זיין גרויסן הסד...
מיר האָבן אַלע געלאַכט. ס'איז אָבער געווען אַ געלעכ-
טער מיט נאָדלען...
— ברררר!

פאַיאַס ווידער האָט נישט אויפגעהערט צו וואַרטשען און
זידלען „פאַניען“ אויפן עכט-סאָלאַדאַטישן שטייגער:

— פאַניע גנב, ימח שמו! טפּוּ! זאָל ער ווערן!...
— אפּשר, פּרעג איך אים, — וועסטו עס שרייבן אַהיים?...

שרייב, למשל, אז דו האָסט געקריגן אַ גאַלדענעם „מאַנדאַל“
פאַר... פאַר — נו, פאַר אַ „גאַלדן“ שטיקל ארבעט...
— פארברענט זאָל ער ווערן, פאַניע גנב! — האָט זיך
פאראס געבייזערט מיט דער גרעסטער ערנסטקייט, — פע! פע!
ס'ארא ריחות! א רוח אין זיין טאטנס, טאטנס, טאטן אריין!...
מיר האָבן אלע פסדר גערויכערט און געשפיגן, גערויכערט
און געשפיגן...

xii. אין קארנאוואל

ס'איז אָנגעקומען, רָזשדעסטוואָ.
מיר, יונגע, האָבן זיך ביטער אויסגעפייניקט ביי דער גע-
נערצל-אַטשיסטקאַז און באַקומען דערפאַר דעם שכר פון צוויי
טעג פרייהייט. אָט די יום-טוב-טעג זענען פאַר אונז געווען ווי
אַ קרעטשמע פאַר אַ גע ונדניק, וואָס מאַכט דורך אַ לענגן,
לענגן וועג...
די קאַזאַרמע איז דעקאַרירט מיט אַ סך צווייגלעך, לעני-
טעס און ביליקע קינסטלעכע בלומען. דאָרט, וואו די „איקאַנע“
איז, שטייט אַ „יאָלקע“ אין בונטע קאַלירן. דער פראַוואָסלאַוו-
נער עולם איז געגאַנגען, מיט פאַרצד אין צערקווע.
די ביידע טעג זענען באמת פרייע. ווער ס'האַט זיך גע-
זיילט, ווער ס'האַט פאַרבראַכט אין, טשאַינאַיאַ לאַוואַטשקאַ און
ווער ס'האַט צונויפגענומען זיינע געדאַנקען — אויב ער האָט
נאָך געהאַט וועלכע שיריים דערפון... געהאַט!... ווייל אין דער
דאָזיקער פייניגונגס-מאַשין פון קאַזאַרמע האָט אַלץ געקאַנט דער-
שטיקט ווערן אכזריותדיק... דאָ טאָר מען בכלל גישט קלערן.

טאָמער האָב איך איינמאָל געזאָגט מיין לערער פון טולאַ אַ
פּראָזע: „יא דומאַל“ (1), האָט ער מיר תּיכּף איבערגעשלאָגן:
— קאָקאָוואַ טשאַרטאַ „דומאַל“! דומאַיוט אינדיסקיע פּיע.

טובּי, דאַ וואָרען נאַ סוויניע... (2)
אין די דאָזיקע טעג האָב איך פּיל פּאַרבראַכט, גאַנצע
שעהן, מיט יוספּייטיסן און מיטן באַפּטיסט. מיר האָבן גערעדט
און גערעדט און זיך אויסגערעדט פאַר דער גאַנצער צייט, ווי
אמתע פּריינט.

צום „קאַרנאַוואַל“ האָט מען איינגעאַרדנט אַן אמתע שמחה
אין ראָטע. עס זענען אַפּילו געווען אַנוועזנד דער „ראָטניי“ און
ביידע פּאַרטשיקעס — די „פּאַלוראַטניע“. דער „ראָטניי דזאַט
באַזאַרט פון זיין וואוינונג אַ גראַמאַפּאָן, וועלכער האָט אַ גאַנצן
אַוונט נישט אויסגעהערט צו קרייען... מאַרשן, דאַרפישע טענץ
און האַפּקעס. דער עולם סאָלדאַטן אין „פּאַרלעך“ האָבן געטאַנצט
און געשפּרונגען, שיער וואָס די פּאַדלאַגע איז נישט צוועצט
געוואָרן. אחוץ דעם גראַמאַפּאָן האָט זיך נאָכדעם אויך באַוווּן
אַ האַרמאָניק, וועלכער האָט זיך צעגאַסן מיט דער גאַנצער
דאַרפישקייט. עס זענען געווען אַביסל בגילופּינדיקע אַויך —
לכבוד „קאַרנאַוואַל“ — און די שמחה איז געווען פּאַרפּול. דער
„ליץ“ פון ראָטע — פּרידמאַן — איז אינמיטן דערשינען אַלס
איבערגעטוענער שפּורער פּויער מיט אַ פּלעשל אין האַנט. אַ
צווייטער סאָלדאַט האָט זיך איבערגעטאַן אין אַ קלייד מיט אַ
טיכל אויפן קאַפּ: דעם שפּורס ווייב... פּרידמאַן האָט אַוועקגע-
לייגט אַ גאַנצן מאַנאַלאָג, פון וואָס דער עולם האָט געקייכט
פון געלעכטער. אַפּילו די אַפּיצירן האָבן אויך באַחזליקט צו
שמיכלען...

(1) 5/האָב געקלערט.

(2) צו העלפּן רוח „קלערסטוי“. עס טראַכטן נאָר אינדישע הענער און

אַ קרע אויף אַ חויר.

נאך דערדאָזיקער „אַטראַקציע“ הער איך אַזאָ שמועס
צווישן די אָפיצירן:

דער „ראַטני“ (צו די ביידע פּאַרוטשיקעס): — נו, גאָס-
פּאַדאָ אָפיצערי! נאָס פּאַראַ! (1)

איין פּאַרוטשיק: ווען הויבט זיך אָן אונזער באַל אין
„אַטיצערסקאַיע סאַבראַניע“?

דער צווייטער פּאַרוטשיק: פונקט צען אַזייגער.

דער „ראַטני“: מ'דאַרף זיך שוין גיין איבערטאָן.

דער ערשטער פּאַרוטשיק: ס'וועלן זיין היינט אַ סך דאַמען.

דער צווייטער פּאַרוטשיק: טאטיאָנאַ דעמידאָוונאַ וועט
אויך זיין.

דער ערשטער פּאַרוטשיק: אָננאַ פּיאָדאַראָוונאַ האָט מיר
אויך צוגעזאָגט, אַז זי וועט זיין.

דער צווייטער: טשטאַ ווי גאַוואָריטיע? עטאַ נאַסטאַיאַש-
טשאַיאַ קראַסאַטקאַ! (2)

דער ערשטער: אירע אויגן! איר מיילכל!

דער צווייטער: אירע פּיסלעך!

דער ערשטער: קאַקאַיאַ פּרעלעסט! (3)

דער צווייטער: טשודעסנאַיאַ! (4)

דער „ראַטני“: כע-כע, ס'אַראַ דאָן-זשואַנען איר זייט!

דער ערשטער: די יוגנט! די יוגנט רייצט!...

דער צווייטער: ווי קאָן מען עס ריידן גלייכגילטיק וועגן

אַזאָ מלאַכל ווי אָננאַ פּיאָדאַראָוונאַ!

דער „ראַטני“: פּראַוויילנאַ, פּראַוויילנאַ! יאַ וּפּאַליניע

סאַגלאַסען... (5)

(1) פאַר אונז איז שוין צייט!

(2) וואָס רעדט איר? ס'איז דאָך אַן אמתע שיינהייט!

(3) ס'אַראַ פּראַכט!

(4) אַ וואונדערבאַרע!

(5) 5'בין פּולשטענדיק מסכים.

דער ערשטער: נו, און טאטיגנא דעמידאוונג? ... און...
 דער, ראטיני: גאספאדא אפיצירי! פארא! ...
 די אפיצירן האבן „ליקווידירט“ דעם גראמאפאן און זע-
 נען אדעק קלינגענדיק פריילעך מיט די שפארן, כ'האב מיט די
 בליקן באגלייט זייערע ברעווע עלענאנטע פיגורן און אין פיר
 האט זיך צעצונדן א געוואלדיקע בענקשאפט: זיי גייען עס
 אויף א באל... מוזיק... שאמפאניער... פרויען... טענק... א צאר-
 טער דזאנט-דרוק... א שמייכל... א ברענענדיקער בליק... א
 שטומער רמז אויף גליק...
 — — — — —

כ'בין ארויס אויפן קאזארמע-הויף. א שטייפע פראקטיקע
 נאכט. פון טונקעלן הימל ווינקען ווא-נישט-וואו גרויסע שטערן
 מיט בלויען פשוף, גלייך ווי בריליאנטענע רינגען אויף קליינע
 צארטע שניי-ווייסע פרויען-פינגער — — —
 הימל! ווען ענדזקט זיך מיין גיהנום?...

XIII. די „דריי זיידן“ ...

מיינע קאזארמע-לערער האָבן מיט שטיינערנער גלייכגילד-טיקייט פארלאנגט פון מיר: „אָדער פאל, קום-אום, אָדער זיי א סאָלדאט!...“ און אַלץ האָט זיך עס געהאַנדלט וועגן די דריי פאַרשאַלטענע זאַכן: „קאַבילע“, פאַראַלעל-„ברוסיעס“ און טויטן-שפּרונג פון „טורניק“...

פאַרשטייט זיך, אַז אין ראָטע האָבן זיך געפונען נאָך אַזעלכע דריי-פיר „שליממוזס“, ווי איך — אַ פאַר יידן און אויך דער באַפטיסט, — וועלכע זענען געווען אין די איבערי-קע „וואוואַדן“, און אויך זיי האָט מען אָנגעטאָן געברענטע צרות ווי מיר...

איינמאָל איז ביי דער „קאַבילע“ געשטאַנען דער „ראָטני“ אַליין. כ'האַב זיך דערמאָנט אָן דער ערשטער מענטשלעכער באַגעגעניש מיט אים אין קאזארמע און האָב געמיינט, אַז ער וועט אַנדערש פאַרשטיין דעם ענין... לטוף — ער קען מיך גאַרנישט!... זעענדיק, אַז כ'בין נישט אַזאַ קונצן-מאַכער ביי דער „קאַבילע“, האָט ער גענומען שיטן מיט „קאַמפלימענטן“

אויפן עכט-פאָגנישן שטייגער, מיטן זעלבן סטיל כמעט וואָס מיי-
 גע לערער, און מיר באַפּוילן צוזאַמען מיט די איבעריקע „שלימ-
 מזלס“ צו לויפן נאָכאַמאָל, און נאָכאַמאָל... דער-
 ביי האָט ער געמאַכט אַזאַ מין „וויין“: פאַר מיינ לויפן האָט
 ער אַרויסגעצויגן די שווערד און זי אַוועקגעלייגט מיטן שאַרף
 אַרויף אויפן רוקן פון דער „קאַבילע“... ס'הייסט, אַז אויב איך
 וועל נישט איבערשפּרינגען און זיך בלויז אַ זעק-טאַן רייטנדיק,
 וועל איך האָבן דעם אמתן פּסק... פאַרשטייט זיך, אַז ביים סאַ-
 מע שפרונג האָט ער די שווערד פלינק צוריקגעכאַפט. אָפּגע-
 שראַקן האָט עס יאָ אַביסל: טאַמער פאַרשפּעטיקט ער אויף אַ
 סעקונדע...

אַז דער „ראָטני“ האָט געזען, ווי ס'קאַפּעט אונז דען
 שווייס פון שטערן און מיר פאַלן פשוט פון די פיס, און אַז
 וואָס ווייטער איז נישט בעסער נאָר ערגער, ווייל פון פאַרמאַ-
 טערטקייט קאַנען מיר שוין אַפילו ביזן רוקן פון דער „קאַבילע“
 אויך נישט דערגרייכן, בלויז קוים ביזן הינטן, — דאַמאַלס האָט
 ער רוגזהדיק אַ געשריי געטאַן:

— מאַרש! טשערטי פּאַלאַסאַטזע!...

מיינ „רענאַמע“ אין ראָטע איז שוין געווען אַ פאַרשפּיל-
 טע... ס'האַט נישט געהאַלפּן, וואָס אין „סלאָווענסנאַסט“ בין איך
 געווען דער ערשטער, וואָס אַפילו ביים שיסן האָב איך זיך אויך
 אַרויסגעוויזן פאַר אַ גאַנצן בריה — כ'פּלעג טרעפן אין „מישען-1)
 זייער אַ גרויסן פּראָצענט קוילן, — נישט דאָס איז, אַפּנים, גע-
 ווען דער עיקר. ס'האַט נישט געהאַט קיין „עפּעקט“. דער עיקר
 זענען טאַקע, מסתּמא, געווען די „דריי זיילן“: „קאַבילע“, פאַ-
 ראַלעל-„ברוסיעס“ און טויטן-שפרונג...

אַחוץ די „נאַריאַדן“ פּלעג איך נאָך אויך קריגן סתּם
 פּלערליי משונהדיקע שטראָפּן בעת די איבונגען גופא: גיין אַ

(1) זיל-ברעס.

שטייגער, איבער דער קאזארמע „גוסינים שאגאם“... אמאל
 פלעגט מען אזוי אוועקלאָזן איבער דער לאַנגער פּאָדלאַגע אַ
 גאַנצע קאַמאַנדע פון די יונגע... מ'פלעגט אזוי „מאַרשירן“ מיט
 די הענט אויסגעצויגן פאַראויס, אין דער אומבאַקוועמער געזונ-
 פּאַזע, אונטער דער באַגלייטונג פון אַ שטורמישן געלעכטער...
 בעת אין קאזארמע איז געווען צו ענג פלעגט מען באַ-
 שטראַפן מיט „נאַ מיעסטיע ביצגאַם מאַרש“! דאָס איז געווען
 אַ שפּרינגעריי אויף איין אָרט, פון איין פוס אויפן צווייטן.
 פלעגט שפּרינגען, שפּרינגען משוגענערווייז, און דער „גאַספּאַ-
 דיין אוטשיטייעל“ פלעגט גאָר פאַרגעסן צו הייסן אויפהערן...
 און נאָך, און נאָך אַזעלכע מיני שטראַפן.
 הויפּן אַ הענט אויף אַ סאָלדאַט האָבן די עלטסטע נישט
 געטאַרט; אָבער אַ שטורך, אַ שטויס, אַ צי פאַרן קאַלנער, אַ
 טרייסל טאָן דאָס פּעקל ביינער, עס זאָל פּינסטער ווערן פאַר
 די אויגן, אַ קוועטש-טאָן פאַר דער נאָז (טיילמאָל ביז בלוט...)—
 די אַלע „נאַרישקייטן“ האָט מען געלייזט זייער אַפּט.
 טאַמער וואָלסטו געוואָלט פּרוּאוו זיך קלאָגן, איז די פּראָ-
 צעדור געווען אַן אוממעגלעכע: מ'מוז די אַנקלאַגע צוערשט
 מעלדן דעם ערשטן נאַטשאַליק — דעם לערער, דעם לערער
 גיט עס איבער דעם „אַטדיעלאַני“, דער „אַטדיעלאַני“ — דעם
 „וואוואַדני“, דער „וואוואַדני“ — דעם פעלדפּעבל, דער פעלד-
 פעבל — דעם „ראַטני“, דער „ראַטני“ גיט ערשט איבער די
 אַנקלאַגע אויפן אמתן אַדרעס — דעם קאַמאַנדיר פון פּאַלק...
 פון אַזאַ וועג קאָן די אַנקלאַגע אַרויסקומען אַ פּונקט-פאַרקער-
 טע: פון לערער אויפן סאָלדאַט... איז שוין גלייכער, אַז מען
 פאַרבייסט די לייפן און מ'נעמט אַלץ אָן פאַר לייב...
 איינמאָל, מיטאַג-צייט, איז צו מיר צוגעקומען דער פעלד-
 פעבל און מיר געפרעגט פלומרשט אין „גוטן מוט“:
 — וואָס וועט זיין?
 — וואָס זאָל זיין, גאַספּאַדין פאַדראַפּאַרשטיק?

— ווען וועסטו שוין שפרינגען איבער דער „קאבילע“ פאָ-
אוסטאָוואו“? ...

— כ׳בין נישט שולדיק, גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק!

— טשעם זאָנימאַלסיאַ?

— אין אַ רעדאַקציע, גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק!

— האָסט פאָרקויפט צייטונגען? ...

— ניקאַק ניצט, אַ זשורנאַליסט, גאָספאָדין פאָדראַפאָר-
שטשיק!

— דערפאַר טאַקע ביסטו אַזאַ „מאַכראַ“!... דערפאַר טויג-
סטו נישט...

כ׳האַב געשטומט ווי די וואַנט, ביטער געשטומט אונטער

די איראַגישע בליקן פונם פעלדפעבל...!

— און דו, פאַיאַס? — ווענדט ער זיך צו מיין זעם-
ליאַק“ וועלכער איז געשטאַנען דערנעבן אויסגעצויגן ווי אַ

סטרונע.

— טשעוואָ איזוואליטע 2), גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק?

— טשעם טי זאָנימאַלסיאַ?

— איזוואַזטשיקאַם, גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק!

— וואָט ווידיש! 3) — רופט זיך אָן דער פעלדפעבל צו

מיר — ער שפרינגט טאַקע איבער דער „קאבילע“ פאָ אוסטאַ-
וואו“ ער איז טאַקע אַ סאָלדאַט... זדאַרָוּו, פאַיאַס!

— זדאַוויאַ זשעלאַיו, גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק!

— מאַלְאַדיעק, פאַיאַס! —

— ראַד סטאַראַטיאַ, גאָספאָדין פאָדראַפאָרשטשיק! —

האַט פאַיאַס זיך צעשריען ווי אן אַקס פאַר דער שחיטה...

אין מיטן איז פאַרבייגעגאַנגען א גרוזין, א יונגער סאָל-

(1) שליממול,

(2) וואָס פאַרלאַנגט איר?

(3) אַט זעסטו שוין!

דאט, וועלכער האָט גערעדט זייער שלעכט רוסיש.
 — זדאראוו, קוראַשווילי! — פארטשעפעט אים דער פאד-
 פראפאָרשטשיק, נאָך אַלץ אַפנים אין זיין „גוטן הומאָר“.
 דער גרוזין איז געבליבן שטיין ווי אַ געפלאַפטער.
 — זדראוו זלאַי, פ... פ... פאָדין פידפּרררר! ... האָט ער
 אַ קריי-געטאָן ווי אַ נישט-דערקוילעטער האָן און ביים לעצטן
 וואָרט איז ער שיער נישט דערוואָרגן געוואָרן...
 דער פעלדפעבל צעלאַכט זיך און פּרעגט אים ווייטער:
 — ווי קאַקאָס פאָלקו סלוזשיש? (1)
 דער גרוזין איז דאָ גאָר מוטושטש געוואָרן און גענומען
 שטאַמלען:

— סימנאַצטי... גאַראַדסקי... פילק... פילק...
 — באַלוואַן! — האָט אים דער פעלדפעבל איבערגעריסן,
 — פאַיאַס, ווי קאַקאָס פאָלקו סלוזשיש?
 פאַיאַס האָט זיך ווידער געגעבן אַ גלייך אויס ווי אַ סטרו-
 נע, צוקלאַפּנדיק האַרט אַ שטיוול צו אַ שטיוול:
 — וויסעמנאַצטי אַרכאַנגעלאַגאַראַדסקי...
 — באַלוואַן! — האָט דער פעלדפעבל אים אויך איבער-
 געריסן.

און אַ ווינק טוענדיק צו מיר, האָט ער אַ זאָג געטאָן
 דאָסזעלבע:

— וויקאַקאָס פאָלקו סלוזשיש?
 דאָ בין איך שוין געווען דער „העלד“, און פאַמעלענך.
 מיט זיכערקייט האָב איך גענומען ציען וואָרט נאָך וואָרט:
 — ווי סיעמנאַדצאַטאַם פיעכאַטנאַט אַרכאַנגעלאַגאַראַדסקאָם
 וועליקאָוואַ קנאַזיאַ וולאַדימיראַ אַלעקסאַנדראַוויטשאַ פאָלקו, גאַס-
 פאָדין פאָדפּראַפּאָרשטשיק!
 — מאַלאַדיעץ!

(1) אין העלפן פאָלק דינסטו?

— ראד סטאראטטיא, גאָספאָדין פאָדפראפארשטשיק!
 — וויאַלץ אַטוויעטיל! (1) — איז ער נישט געווען צו-
 פרידן מיט מיין צו שוואַכער שטים, — אַטסטאָוויט! (2)
 — ראד סטאראטטיא, גאָספאָדין פאָדפראפארשטשיק! —
 האָב איך שוין געשריען מיט אַלע כוחות און אים צופרידן גע-
 שטעלט.
 דער פעלדפעבל איז אַוועק אָן אויסגעהייטערטער, שטאַרק
 צופרידן, קענטיק, מיט זיין ראַנג און זיין דינסט פאַרן פאַטער-
 לאַנד...
 — וואָס ער האָט איצט אין קעפל, זאָל איך עס האָבן
 אין פֿעשעל... — באַמערקט מיר פאַיאַס, — אין זיין טאַטנס
 טאַטן אַריין, פאַניע גנב!...

(1) פויל, אפאטיש געענטפערט!

(2) לאַוַאַפּ, ס'הייסט: גאַמאַל!

און אזוי ווי צו אלץ קומט א סוף, איז אויך צו אונזער
נאָוואָבראָנסטוואָך-צייט געקומען אן ענד. ס'איז שוין געווען
נאָך דער „שבועה“ פון „טרייהייט דעם צאר און פאָטערלאַנד“.
מ'האָט אונז שוין גענומען רעכענען פאר אַלטע „אויסגעמענטשלי-
טע“... מ'האָט אונז שוין אַפילו געשיקט אין קאַראַאָל. — דער-
צויגענע מענטשן!...

די גרעניץ איז געווען פסח-צייט. דערפאר טאקע האָט
מען אונז, יידן, אין די יום-טוב-טעג אָפגעלאָזט פון סאַמע אינ-
דערפרי ביז שפעט אין אָוונט, און יעדער איינער האָט גע-
קאָנט גיין פראַנק און פריי, וואו ער האָט געוואָלט.
ערב-פסח. איך בלאַנקע-אום גאַס-איין, גאַס-אויס איבער
דער שטאָט, באַקוק אלץ און אַלעמען. אפילו אויפן בית-עולם
פין איך אויך פאַרקראַכן און באַטראַכט אַלטע כאַראַקטעריסטישע
מצבות... אָבער אין ערגעץ אַ פריוואַט היימיש הויז האָב איך
קיין איינטריט נישט געהאַט. דער שיגעל! דער גרויער שי-
געל!... מיט וואַסער קנאה האָב איך נאָכגעקוקט איטלעך ציי-

ווייל געקליידטן אויף די טראַטראַרן. אלע ווילע פלעג איך דער-
פילן, אז כ'געהער נישט צו זיך: ס'פלעגן מיר אנטקעגן קומען
אָפּצירן און כ'פלעג איטלעכן מוזן מאַכן אַ שטייפע בראַווע
באַוועגונג און אָפּגעבן „ששששש“.

פאַרנאַכט איז מיר געווען אַריינצוגיין אין דער
ביבליאָטעק אויף פּוּשקיןס קאַפּאַל. אין ביבליאָטעק איז געווען יונג-
וואַרג. אלע קאַטאַלאָגן זענען פאַרנומען געווען. כ'בין צוגעגאַנג-
גען צו איינער אַ פּריילין און פאַשטעלט דעם קאַטאַלאָג. יענע
האַט מיר אים תּיכּף דערלאָנגט און אין מיין זייט אפילו נישט
אַ קוק געטאָן בעת מעשה, ווי איינער זאָגט: „נאָ, זיי מיר
נישט קיין מוזותן און וואַרט נישט אויף מיר“... האָב איך טאָ-
קע באַמט פאַרלוירן דעם צורת מענטש? ... כ'האַב געקוקט, גע-
קוקט אין קאַטאַלאָג און די ווערטער האָבן געטאַנצט פאַר מיין-
גע אויגן ווי קלייניקע פּליגעלעך... זאָל איך ביי אַזאַ פּרעמד-
קייט נעמען דאָ אַ בוך און זעצן זיך לייצען? כ'האַב זיך דאָ
דערשפּירט איבריך און נישט אויף אַן אָרט. דער שינעל טיילט-
אָפּ פון דער וועלט ווי אַ כּינעזישע וואַנט...

בין איך אַרויס פון ביבליאָטעק אַ דערשלאָגענער און ווי-
דער גענומען בלאַנדושען איבער די גאַסן אין הינטישער עלנט-
קייט...

טרעף איך מיינע קאַזאַרמע-זעמליאַקעס. זיי דערציילן
מיר, אז דעם „סדר“ וועט מען פּראַווען אין עפעס אַ קהלשער
קניז: אַ מתנה פון די היגע יידן פאַר די יידישע סאָלדאַטן
פון גאַרניזאָן.

מ'האַט מיך אַוועקגעשלעפט אין שול אַריין. געהערט דאָרט
אַ יום-טובדיקן „מעריב“, צווישן אַן עולם פּרעמדע דאַווענדיקע
יידן, און פון דאָרט זענען מיר אלע אַוועק צום „סדר“.
די קהלשע קיך האָט אויסגעזען ווי אַ „באַראַק“. לאַנגע
טישן מיט פּראַסטע לייזעכער באַדעקט — אַפּנים, פון עטלעכע
באַלעבאַסטעס אויסגעבאַרגט... אין בלעכענע פּושקעס מיט

זאמד האָבן געשטעקט ברענענדיקע ליכט, וואָס קיין מאַמע האָט
נישט געבענטשט... און דערפאַר טאַקע האָבן זייערע פלעמלעך
נישט פאַרמאָגט קיין יום-טובדיקע נשמה יתירה, און זיי האָבן
זיך טונקל-וואַכעדיק געוויגט איבער די לאַנגע אומגעלומפערטע
קהלשע טישן...

דער עולם — אַ פאַר הונדערט פאַרשוינ — האָט זיך
אויסגעזעצט צום „סדר“ ס'איז געוואָרן אַ גערייד, אַ הודושע-
רײ, כמעט נישט בעסער ווי דאָרט, אין דער „סטאַלאַווע“ פון
באַטאַליאַן... בלויז געצײלטע האָבן געזאָגט די „הגדה“. דאָס
רוב האָט געוואַרט אויף די „קניידלעך“ — אויף אַ ביסל ייִדיש,
היימיש עסן...

די סאַרווערס — אַ יידל אין אַ יאַרמולקע און צוויי
ווייבער-פאַטראָנעסעס אין ווייסע פאַרטוכער — האָבן גענומען
דערלאַנגען צו די טישן. ס'האָבן פאַרשמעקט די יום-טובדיקע
ריחות און די שפאַנונג ביים עולם איז נאָך גרעסער געוואָרן.
אין דער רופט האָט זיך צוטראָגן אַ דושאַמדזשעריי פון אַ מאַ-
סע מיילער, אַ קלינגעריי פון לעפל און טעלער — אז אַ פאַ-
רע האָט אַזש געזעצט... דער עולם — ווי אין די „זיבן יאָר
הוננער“ — האָט אַלץ פאַרברענט... אַפילו פונם „מרורי“ איז
קיין געדעכעניש נישט געבליבן...

נאָכן „סדר“ רופט זיך אָן צו מיר איינער, אַן „אַלטער“,
פון מיין ראָטע:

— קום!

— וואוהין?

— אין אַ באַקאַנטע שטוב.

— צו וועמען?

— פאַרשטייט זיך, אַז נישט צו קיין בתורים, נאָר צו

מיידלעך...

— וואָס פאַר אַ מיידלעך?

— מיידלעך אין קליידלעך... — לאַכט יענער, און אַ ציי-

טוענדיק מיך פארן שינעל, זאגט ער נאכאמאל:
— קום, זיי נישט קיין יאלד. איילסט זיך דען אין קא-
זארמע נאך דער געשמאקער לופט?...
בין איך געגאנגען: מילא, לאָמיר אַנקוקן אַ פּריוואַטע
שטוב אַמאָל אין אַ נאַווינע. געגאַנגען זענען מיר זאַלבערדיט:
איך און צוויי „אַלטע“.

מיר זענען אַריינגעקומען אין אַ פּאַרטער-וואוינונג פון
צוויי צימערן מיט אַ קיך. דאָס פּאַדערשטע צימער איז זייער
אַ גרויסעס און אין אים שטייט אַ גרויסער טיש, אַ בופעט
מיט פלעשער טונקעלע און העלע משקאות. — אַ מין שענקל.
אין שטוב זענען געווען צוויי מיידלעך. איך זאָג: „מייד-
לעך“, כאָטש ביידע זענען שוין געווען מיט לאַנגע יאָרן צוריק
ראוי צו זיין מאַמעס פון „מיידלעך...“ אַחוץ דעם זענען ביידע
געווען מאוס ווי די נאַכט, איינע מאוסער פון דער אַנדערער...
עפעס אַזעלכע פּראָסטע, וואוילגאַרע פּנימער. איינע האָט געהאַט
אַ לאַנגע שאַרפע נאָז מיט קרעצלעך אויפן שפיץ — ווי ביי
אַן אמתער מכשפה פון קינדער-מעשהלעך... די צווייטע ווידער
האַט „געלאַנצט“ מיט אירע ציין — גרויסע, סטאַרטשענדיקע,
דערצו נאָך קרומע, ציין, ווי ביי אַ בהמה גסה“...

ביי אונזער אַריינקומען האָבן אונז די ביידע בתולות
אויפגענומען גאָר גערן און צופרידן. אַ סימן, ביי איינער איז
די נאָז זייער באַוועגלעך געווען און ביי דער צווייטער האָבן
די ציין אין זייער גאַנצער אָפּנקייט נחתדיק געלאַכט...

— בודטע זנאקאָמי! — שטעלט מען מיך פאַר פאַר זיי.
די „בתולות“ שטרעקן מיר אויס האַרעפאַשנע, שוואַרץ-
געלדיקע הענט.

אין האַנט האָב איך דערשפירט אַ שרץ-ווייכקייט... ברררר...!
מיינע פאַרטנערן האָבן זיך גענומען פאַרהאַלטן שוין צו
„היימיש“ מיט די „דאַמען“...
— אַסטאַוטיע, אַסטאַוטיע...— האָט די מיט דער מכשפה-

נאָז זיס-הנודיק זיך געבעטן. אָבער די סאָלדאַטן — זיי אַלטע,
געניטע „דיאַדקעס“ האָבן געטאָן דאָס זייעריקע: גערעדט מער
מיט די הענט ווי מיט דער צונג...

לסוף איז איינער פון מיינע פארטנערן גאָר פארשוואונדן
געוואָרן טאָקע מיט דער מכשפה-נאָז אין דעם אַנדער חדר
און איז פון דאָרט גאָר צוריק נישט אַרויס...
די בתולה מיט די פערדישע ציין איז אַרויס אויף אַ וויי-
לע אין קיך.

— וואָס זענען עס פאַר אַ פירות? ... — פּרעג איך אינ-
דערשטיל מיין פאַרטנער.

יענער דערציילט מיר, אַז דאָס זענען צוויי שוועסטער.
קיין טאטע-מאַמע נישטאָ. מ'קריגט דאָ אַ שנאָפּס, אַ צובייסעכץ
און אַז מ'לעבט מיט זיי גוט — איז נאָך „עפעס“ אויך...
— צו וואָס אָבער אַזעלכע פאַסקודנע מאוסקייטן? ... —
פּרעג איך אים בסוד.

יענער פּלאַצט-אויס אין אַ גראָבן געלעכטער.
— נישטשוואַ! — זאָגט ער — אַז אַ סאָלדאַט פאַרדייעט
קאָפּסטע מיט ווערים, מוז ער שוין אַלץ קאָנען פאַרדייען...
אַז די בתולה מיט די פערדישע ציין איז צוריק אַריינגע-
קומען פון קיך, האָט מיר דורכגענומען אַ געוואַלטיקער עקל און
ס'האַט זיך מיר פאַרגלוסט שפייצן...

מער האָב איך שוין נישט געקאָנט בלייבן אין סאָלדאַטישן
„קאַפּע-שאַנטאַן“. כ'האַב זיך אויפגעהויבן צום געזעגענען.
— וואָס איילסטו זיך? — וויל מיר אָפהאַלטן מיין פאַרט-
נער. — וואָרט, מיר וועלן מאַכן אַ פּסחדיקן שנעפּס...
— מיר האָבן אמתע „פּסחאווקע“... ניינציקער... — זאָגט
די בתולה.

— איך דאַנק, איך דאַנק... איך טרינק נישט...
— אַ שיינער סאָלדאַט! — לאַכט מיין פאַרטנער.
— מסתמא, נאָך אַ נאָוואַבראַניעץ? — פּרעגט די בתולה, —

איר קענט אים נישט אויסלעדנען? — ווענדט זי זיך צו מיין פארטנער.

— ער טויג צו גארנישט! שוין נאך דער „שבועה“ און— קאן נאך קיין שנאפס נישט מצאן...

— איך טויג טאקע נישט... א שלעכטער סאלדאט... דער פאר וועט איר שוין טרינקען פאר מיר אויך...

— מאלדאָי סאלדאטיק! — ווינקט זיך די בתולה איר בצר מיטן אלטן אויסגעפרואוונטן „דיאָדקע“...

דער „דיאָדקע“ נעמט זי פאר דער האַנט און לייגט אַוועק זיין יד אויף איר אַקסל:

די העכסטע צייט, הייסט עס, פאר מיר אַוועקצוגיין... איך זאָג אַ „גוטע-נאַכט“ און פאַרמאַך די טיר פון יע-

נער זייט...

— בררר!...

און ווידער — גאס-איין, גאס-אויס...

פון יידישע פענסטער האַבן אַרויסגעוואַנקען פּייערלעכע פלעמלעך. אין די שטילע גאַסן האַבן אַפילו דורכגעדרונגען

ניגונים פון דער „הגדה“... אומעטום זיצט מען נאָך ביי ווייסע היסב-בעטן, אין קרייז פון נאָנטע, פון היימישע... מ'דער-

ציילט נאָך וועגן יאָך פון פרעה מלך מצרים... וועגן פּיתום און רעמסס... וועגן די נסים פון יצאת מצרים...

כ'דריי מיך אום אַזוי ביז שפּעט, זייער שפּעט אין דער נאַכט אַריין. אַלץ איז מיר דאָ אַזוי פרעמד און ווייט, אַזוי

פרעמד און ווייט...

ווען וועל איך באַפרייט ווערן פון מיין יאָך, פון מיין

נע פרעהס? — —

xv. דער „ביעגאָם“ לכבוד פּרילינג...

אויף דרויסן איז געוואָרן פּרילינג. פון דער פּריי האָט גערייצט מיט בלויקייט און פּרייד; אָבער נישט די בלויקייט און נישט די פּרייד איז געווען פאַר אונז, שקלאַפּן. ס'איז פשוט נישט געווען קיין פּרייע רגע, ווען אַריינצואַטעמען אין זיך אַביסל פּרילינג. אויפן קאַזאַרמע-פענסטער פּלעגט בלויו פּאַלן אַ שטראַל, אַ פּאַס ליכט, אַדער ביי אַ „פּראָגולקאַ“ פּלעגט מען קוים אַמאָל אַ צי-טאַן אין די לונגען אַביסל פּרישקייט. אָבער אונטערן בייטש פון דער דיסציפּלין, ביים שטרענגן אָפּהיטן צו גיין אין פּוס, אַדער ביי מאַכן פאַרשיידענע איבונגען מיט דער ביקס, האָבן די אויגן ווייניק געזען וואָס אַרום פוט זיך...

פאַר אונז האָבן זיך די „היצן“ אָנגעהויבן באַלד אין אַ נאַכפּסחדיקן טאַג, ווען דער פּעלדפּעבל האָט באַפוילן צו גיין אויף „פּראָגולקאַ“ בלויו אין די לייכטע „גימנאַסטיאַרקעס“. ס'איז דאָן גראַד געווען שטאַרק ווינטיק און דער עולם האָט גע- מורמלט, אַז ס'וועט נאָך קאַלט זיין.

— ניטשעוואָ, — האָבן נעטרייסט די אונטער־אָפיצירן, —
מיר וועלן אייך אָנוואַרעמען.

און זיי האָבן טאַקע געהאַלטן וואָרט, אונזערע אונטער־
אָפיצירן: ווי נאָר מיר זענען אַרויס אין דרויסן און ס'דאַמט
באמת דורכגענומען אַ שאַרפע קעלט דאָס לייב, האָבן זיי אַ
קאָמאַנדעווע-געטאָן:

— ביעגאָם!...

אַ „ביעגאָם“ איז עס געווען אָן אַן אויפהער, אָן אַ סוף.
אַפילו קיין סעקונדע אויף צו כאַפן דעם אָטעם האָט מען נישט
געגעבן. אַלע וויילע האָבן אונטערגעהיצט די שטימען פון די
אונטער־אָפיצירן:

— ביעגאָם! ביעגאָם! ביעגאָם!...

אַהין געלאָפן, צוריק געלאָפן, אין ערגעץ זיך נישט אָפּ-
געשטעלט.

— ביעגאָם! ביעגאָם! ביעגאָם!...

אַנדערע האָבן שוין געהאַט אָפּגע מיילער. קיין לופט
האַט שוין נישט געקלעקט צו אָטעמען. אין די לונגען האָט גע-
שטאַבן...

— ביעגאָם! ביעגאָם! טשערטי פּאַלאַסאַטע!...

אַזוי ווי מ'איז אַרויסגעלאָפן, אַזוי איז מען אַריינגעלאָפן
אין קאַזאַרמע-הויף.

ביי אַלעמען זענען די מלבושים געווען נאָס פון שווייס.
די הויזן, דאָס העמד, די „גימנאַסטיאַרקע“, דאָס דהיטל —
אַלץ אין שווייס. פון די פנימער האָבן זיך ביי אַלעמען ריטש-
קעלטן געצויגן... פאַר די אויגן זענען פונקען געפלוּיגן...

— נו, איז אייך קאַלט געווען?... — האָבן געפרעגט די

אונטער־אָפיצירן.

אַ שיינער פּרילינגס-שאַציר... — האָב איך געטראַכט.
און מיין „זעמליאַק“, פאַיאַס, האָט געווישט דעם נאַסן

פנים מיטן ארבל און נישט אויפגעהערט צו וואָרטשען זיין אַלטן פּסוק:

— פּאַניע גנב, אין זיין טאַטנס, טאַטנס, טאַטנס טאַטן אַרײַן!...

איין טאָג האָב איך מער ווי שטענדיק געהאַט אַ געלעגנ- הייט צוצוקוקן זיך צום פּרילינג. כּיבין באַשטימט געווען אין קאַ- ראַואַל ביי אַ מיליטער-מאַגאַזין אין עק שטאָט, אַנטקעגן אַ סאָד. אַרומשפּאַצירנדיק אויפן פּאַסט אַרום מיליטער-מאַגאַזין, האָב איך אומגעשטערט געקאַנט קוקן אויפן הימל, אויפן בליענדיקן סאָד קעגנאיבער, אַרײַנגאַטעמען טיף דעם אַראַמאַט פון געדיכטע קי- פּטעס בעז, וואָס ביים סאָד-פּאַרקאַן, אָדער גאָר אונטערשטעלן דאָס פנים אונטער די קושנדיקע זון-שטראַלן. און ווען נאָך צו- ברענט זיך אַזוי די בענקשאַפט נאָך דער פּרייהייט, ווען נישט אין אַזע רגע?... כּימאַך אַ שטיקל חשבון: כּדי צו וויסן, צי מ'באַפּרייט מיך אַלס ערשטער-לגאַטניק, דאַרף איך נאָך וואַרטן אַ וואָך זעקס—ביז וואַגען עס וועט קלאָר ווערן אין די מיליטערי- שע קאַנצעליאַריעס דער קאַנטינגענט צוגענומענע. אויב ס'וועט זיך דאָן אַרויסווייזן, אַז קיין איבעריקע זענען נישטאָ, און איך וועל, הייסט עס, מוזן פאַרפילן דעם בלוז, — דאָן... צו באַנען און שפּן!... איך ברען שוין אינגאַנצן פון אומגעדולד. ווי ווערט מען אַנטשלאָפּן אויף דער גאַנצער צייט, כּדי זיך שוין אויפצו- כאַפּן אין יענעם טאָג! ס'האַט זיך פשוט געגלויבט פונסניי צו קריגן דעם פאַרלוירענעם צל-ה-מ-ע-נט-ש... נישט צו זיין עפעס אַ וואָרעם אונטער אַ גראָבן שטיוול — — —

xy. אין הויפטוואכט

איינמאל באקען איך זיך מיט די קאזארמע-פארברעכער.
אין „קאראאול“ ביים הויפטוואכט.
כ'בין געשטאנען אין א שמאלן קארידאָר און אריינגע-
קוקט דורך א קליין טיר-פענסטערל צו די מיליטערישע אַרעס-
טאנטן. געזעסן זענען דאָ דריי פאַרשוינ. איינער, אַ העל-בלאַג-
דער דאָרפישער טיפּ מיט אַ צעשפאַלטענער ליפּ, מיט אַ העפט
אויף איין באַק און אַ פּסדר שמייכלדיקער. אויף מיין פּראַגע,
פאַרוואָס ער זיצט דאָ, האָט ער מיר דערציילט, אַז ער איז
שוין דריי מאל אַנטלאָפּן. ער איז שוין דאָ אין הויפטוואכט אַ
„היימישער“ מענטש... איצט וועט ער אודאי שוין גיין אין
„דיסציפּלינאַר-באַטאַליאָן“. אַזוי מיינט ער.
— פאַרוואָס ביסטו געלאָפּן? — פּרעג איך אים.
— אין דאָרף איז בעסער... — לאַכט ער.
— און דינען דעם „פּאַטערלאַנד“?... — פּרעג איך האַלב
אין שפּאַס.

— ס'פעלן נישט קיין טפשים אָן מיר אויך... — ענט-
פערט ער גאָר מעשה-ליך...

צום טיר-פענסטערל קומט-צו אַ צווייטער אַרעסטאַנט. דער
איז שוין געווען גאָר אַן אַנדערער. אָנגעטאָן איז ער געווען
אין אַ פיינער „גימנאַסטיאַרקע“, אין שמאַלע געפאַסטע הויזן,
עלעגאַנטע שטיוועלעך — גאָר פאַצעטיש. דאָס אויסזען זיינס
איז געווען אַן עכט סעמיטיש: אַ טונקל שמאַל געזיכט, שוואַר-
צע האָר, שוואַרצע אויגן און ברעמען. כ'בין געזען זיכער, אַז
ס'איז אַ ייד. דאָס ערשטע, וואָס ער האָט מיר געזאָגט, איז
געווען אויפן אַדרעס פון זיין חבר-אַרעסטאַנט.

— קלעפטאָמאַניע... — טוט ער מיר אַ זאָג און בנגבה
אַ ווינק אויף יענעם פאַרשוין.

— אַזוי גאָר? לאַנגע פיינגער?... נו, און פאַרוואָס זיצט
איר דאָ?

— איך? פאַר אַ סאַמאָואַלנאַיאַ אַטלוטשאַק(1). ס'ווערט
במאס ומאס דער קאָזאַרמע-רעזשים, בין איך אַוועק צו אַ קרוב
אייף אַ צען טעג — כ'בין טאַקע אַ היגער — און נאָכדעם
אַליין צוריקגעקומען. וואָס וועט מען מיר טאָן? אויפהענגען —
נישט. מילא, וועל איך זיצן אַביסל אין „הויפטוואַכט“, גלויבט
מיר, דאָ איז נישט ערגער ווי אין ראַטע...

כ'האָב געלאַכט אין געדאַנק: ווען ער ווייסט וואָס פאַר
אַ פּלאַן עס ליגט ביי זיין שומר אין קאַפּ!...

— איר זייט אַ ייד? — פרעג איך אים.
— ניין.

— וואָס רעדט איר? — ווער איך פאַרוואַונדערט.
— אַ פּראַוואַסלאָווער, — מורמלעט ער אַרויס דורך די
ציין, גלייך ווי דער גאַנצער ענין וואָלט אים נישט אָנגעגאַנגען.
כ'זע, ער האַלט עפעס אַ האַלב-אַפּענעם העפט, געדריכט
פאַרשריבן.

(1) איינהויליק אָפּשיידן-זיך, אָן דערלויבעניש.

— וואָס האָט איר דאָ אין העפּט?
 — אַ דערציילונג.
 — אַ דערציילונג? ...
 — יאָ, וואָס וואונדערט איר זיך אזוי?
 — גאַרנישט, גאַרנישט...
 — כ'האַב עס טאָקע דאָ זיצנדיק אָנגעשריבן. אויב אייך
 אינטערעסירט, קאָן אייך איבערלייענען.
 — אדרבה.

ער האָט גענומען לייענען. דער סטיל און פאַרנעם איז
 געווען ווי פון אַ גימנאַזיסט; אָבער וואָס מיר האָט נאָך מער
 פאַראינטריגרט איז געווען דאָס, וואָס די דערציילונג איז גע-
 ווען פון יידישן לעבן און די העלדן האָבן אַלע געהאַט עכט
 יידישע נעמען. עפעס אַ מעשה מיט אַ שניידער שלמה און זיין
 ווייב שרה, און אַ טאָכטער ברכה.

— ווי קומט עס, — פּרעג איך, ווען יענער האָט געענדיקט—
 איר, אַ קריסט, זאָלט שרייבן פון יידישן לעבן?
 ער האָט גענומען שטאַמלען:

— כ'ווייס... אזוי איז עס... ס'פאַמירט אין לעבן.
 — וואָס הייסט?

— פאַרשטייט איר מיך... כ'בין אַ פּראָוואַסלאָווער... אָבער
 אַלס קינד בין איך געווען אַ ייד... כ'האַב געהאַט יידישע עלטערן...
 — נו?

— איז דער פּאַטער אַוועק קיין אַמעריקע... די מוטער
 געשטאַרבן... בין איך געווען ביי אַ רייפן קרוב... אויך אַ גע-
 וועזענער ייד... אָבראַזאַוואַנני טשעלאָוויעק!... (1) טאָקע דאָ אין
 ושיטאַמיר... האָב איך נישט געקאַנט אַריינקומען אין מלוכה-גימ-
 נאַזיע... האָט מען מיך געשמדט...

— אין וועלכן קלאַס זייט איר אַריין?...

(1) אַ געבילדעטער מענטש!

— אין 7-טן.

— זייט איר דאך שוין נישט געווען קיין קינד?...

— נו, דא. ביוואַיעט וו'זשיזני... (1) — פאַרענטפערט ער זיך פאַר מיר.

דער יונגערמאַן מיטן סעמיטישן אויסזען האָט מיך אינ-
גאַנצן אַנטוישט. פריער באַחנט און סימפּאַטיש אין מיינע אויגן,
איז ער איצט מיטאַמאָל אַראָפּגעפאַלן ווי אַ געפּלאַצטער באַל אָן
פון דער לופטן...

כ'האַב צו אים מער נישט גערעדט. כ'האַב זיך עקסטערע
געווענדט צום דריטן, וועלכער איז געלעגן אויף דער נאַרע:
— אַ ווי, זעמליאַק...!

צו דער טיר איז צו געקומען — זיכער אַ ייד... אַ בלאַס,
אויסגעמאַגערט, צעקנייטשט, נישט געראַזירט פנים.
— אָן עברי? — פרעגט מיך יענער.

— יאָ, אַ ייד.

מיר צעריידן זיך אין מאַמע-לשון, און כ'ווער געוואויר

אַזאָ אומגעלומפערטן שטות:

אין די קאַזאַרמעס גייען אום פון אייביק אָן פאַרשיידענע
וויצן און פאַראַדיעס אויף „סלאָוועסנאַסט“. אויף דער פּראַגע:
„טשטאַ טאַקאַיע זנאַמיאַ?“ פלעגן די לצים ענטפערן — אָנשטאַט
פאַלקאַוואַיאַ סוואַטיניאַ“ (2) — פאַלקאַוואַיאַ סקאַטינאַ“... (3) האָט
זיך דאָסדאַזיקע יידל — טאַקע דער דריטער אַרעסטאַנט —
איינמאָל ביי „סלאָוועסנאַסט“ טועה געווען, מחמת דער וויץ האָט
זיך אים געפּלאַנטערט אין מח; דערצו איז ער נאָך מיט דער
רוסישער שפּראַך אויך נישט געווען אַזוי היימיש, און אויף
דער פּראַגע פון לערער: „טשטאַ טאַקאַיע זנאַמיאַ?“ האָט זיך

(1) נו, יאָ... עס טרעפט אין לעבן...

(2) פאַלק-היליקייט.

(3) פאַלק-בהמה.

ביי אים, ארויסגעכאפט: פאלקאוואיצ סקאטינא... איז געוואָרן
א טומל, א ליארם, ס'איז תיבה אוועק א ראפארט צו העכערע
נאטשאַלסטוואָן און איצט ווארט ער עס דאָ אין „הויפטוואַכט“
אויפן פראָצעס.

— ס'איז שוין פון מיר געוואָרן אַ תל, — קלאַנט ער
זיך פאַר מיר, — כ'עס נישט, כ'טרינק נישט, כ'שלאַף נישט.
קײן „המוציא מיט האַניק“ וועט מען מיר נישט געבן. ס'שמעקט
זיכער מיט „דיסציפלינאַרני באַטאַליאָן“. וואָס זאָגט איר, האָ?
כ קוק אָן זיינע פייכטע אויגן, זיין אויסגעטריקנט פנים,
זע זיין מרה-שתורה — און כ'האַב פאַר אים קיין טרייסט נישט,
פאַרן געפערלעכן „פאַרברעכער“...

— אין קאַזאַרמע מעגן זיך וויצלען אַנדערע: אַ שטייגער,
די לערער ביי די איבונגען... זיי מעגן אין שפּאַס כאַטש מאַכן
מענטשן פאַר קאַליקעס; אָבער נישט די מענטשן זאָלן וויצלען.
זיך איבער דער קאַזאַרמע...

אַזוי דערקלער איך אים, דעם „וויצלער“... און יענער
האַט זיך ממש די האָר פון קאַפּ געריסן:

— וואו איז געווען דאָן מיין קאַפּ? פארוואָס בין איך
נישט שטום געוואָרן? פאַרהאַס איז דער לערער נישט שטום
געוואָרן, איידער ער האָט מיר גאָר געשטעלט די פראַגע!...

xvii. אויף „דאטשע“ אין... לאגער

אין דער ערשטער העלפט פון מאי איז אָנגעקומען א באַ-
פעל צו „פעקלען-זיך“ אין לאַגער.
ס'איז געוואָרן אַ באַוועגונג, אַ גאַנצער סאַראַראַם. דער
לאַגער האָט זיך געפונען הינטער דער שטאַט און האָט פאַרנו-
מען אַ ריזיגן שטח — פאַרן גאַנצן גארניזאָן: אַ קאַרפּוס. מיר
האַבן געאַרבעט ווי די מוראַשקעס: געגראָבן, געמייסטערעוועט.
געשלעפט ברעטער, קלעצער, אויסגעשניטן אויף עפעס אַ פעלד
פירקאַנטיקע „דיאַנעס“¹) צום באַפּוצן און באַשיינען און לטוף
פאַרצויגן די גרויע לייוונטן, די „פאַלאַטקעס“ — אַוונזערע
זומער-וואוינונגען... אינעווייניק, אין די „פאַלאַטקעס“ איז אַלץ
געווען לויטן קאַזאַרמע-נוסח: נאַרעס, שעניקעס, האַרט צענויפ-
געפרעסט איינע צו די אַנדערע, אַזוי אַז ביינאַכט איז מען
אויך דאָ געלעגן צענויפגעקוועטשט און אַריינגעכראָפּעט איינע
די אַנדערע אין פנים אַריין... אמת, די לופט איז דאָ געווען

(1) סטיקער גראַז-ערד.

לייכטער, פרישער, אָבער אַ סך מאָל שוין צו פריש: אין די
 קילע נעכט פלעגט מען כאַפן אַן גאַמתן ציטער, און אז עס
 פלעגט גיין אַ שטאַרקער רעגן, פלעגט ער שוין אויסגעפינען
 שפּאַרעס, און דורך די שפּאַרעס — אויף די שלאָפנדיקע... פון
 אזאָ „באָד“ פלעגט עס קלאַפן אַ צאָן אַן אַ צאָן, ווי ביי קדחת...
 אין לאַגער האָבן זיך די „זאַניאַטיעס“ אַביסל געביטן.
 על-פי-רוב פלעגט מען זיך פאַרנעמען מיט פעלד-דינסט. מ'פלעגט
 מאַכן לאַנגע, שווערע „פּראָגולקאַס“ אויף וויאָרטן ווייט, איבער
 דערפער און כוּטאַרן — אייגנטלעך, קורצע מאַנעווערעס פון גאַנצן
 גאַרגיזאָן. די דערפער פלעגט מען דורכגיין מיט מוזיק פאַראויס.
 די מוזיקאַנטן מיט די מעשענע בלאָז-פלייס האָבן געשפילט בראַ-
 ווע מאַרשן און דער דאָרפישער עולם — פויערים און פויער-
 טעס אין בונטע אוקראַנישע קליידער, יונג און אַלט — אַלץ
 איז אַרויס פון די כאַטעס כאַפן אַ בליק. קליינע שקצימלעך
 און שיקסלעך מיט לאַנגע, דינע, פלאַקסענע צעפלעך זענען
 אונז נאָכגעלאָפן ביז ווייט אין פעלד אַרויס מיט שמחה און גדולה...
 מיר פלעגן זיך צעשפרייטן טיילנווייז איבער פעלדער און
 וועלדער, קריכן איבער בערגער און טייכלעך. אַז דער טייך
 איז געווען פלאַך, פלעגט מען בלויז אַראָפּוואַרפן די שטיוול;
 טאַמער איז ער אָבער געווען טיפער, פלעגט מען אַראָפּוואַרפן
 די „שאַרָוואַרעס“ (1) פאַרשאַרצן די אויבערשטע טייל מלבושים
 ארויף צום קאַפּ, די ביקס און אמוניציע אין די אויפגעהוי-
 בענע הענט — און מאַרש אין וואסער אריין!... מהאָט זיך
 געשפילט אין מלחמה: מהאָט זיך צעטיילט אין צוויי פיינטלע-
 כע לאַגערן, איינער איז אָנגעפאַלן, דער צווייטער האָט זיך
 פארטיידיקט, געשאַסן פון פאלשע קוילן, אז אַ רוין איז גע-
 גאַנגען... פאַרענדיקן פלעגט עס זיך מיט אַ בלומרשטער אטאַקע
 און מיט אַ הורא-געשריי.

(1) הויזן.

דידאָזיקע שפילעריי פלעגט פארנעמען דעם גאנצן טאָג — אזוי אז צוזאמען מיטן גארניזאָן פלעגן אויך מיטפאָרן די פעלד-קיכן מיטן „אַביעד“ און די סאניטאר-בידלעך.

אין לאגער פלעגן זיך ווייזן די אָפיצירן עפטער ווי אין קאזארמע. ביי די קלענערע „פראַגולקאס“ פלעגן זיי אויך מיט-גיין. איינגטלעך, נישט מיטגיין, נאָר מיטרייטן אויף פערד. אויפן פעלד פלעגן זיי דאָס רוב שטיין פונדערווייטנס, די גאַספאָדאָ אָפיצעריי, אין די אויסגעפראַנטעוועטע מונדירן און ווייסע הענטש-קעס, פלעגן לאַכן, ווערטלען-זיך, רויכערן, און בלויז פון צייט-צו-צייט יוצא-זיין און איבערנעמען פון די אונטער-אָפיצירן די קאַמאַנדע.

איינמאָל איז ביי אַזע מין „פראַגולקאָ“ צוגעריטן צו אונז דער קאַמאַנדיר פון פאָלק און געהאַלטן פאַר אונז אַ גאַנצע רעדע וועגן... ביקס-איבונגען און ער האָט פאַרענדיקט מיט אַזע מין פאַטאַס:

— זאָלן אייצרע ביקסן-איבונגען זיין אזוי ריין ווי היינט דער הימל!...

כהאָב געקייכט אין געדאַנק: ביקסן—און הימל-ריינקייט!... וואָס אַ קאַמאַנדיר קאָן איינפאַלן!...

אַז די „זאַניאַטיעס“ זענען פאַרגעקומען אין לאַגער גופא, איז נישט לייכטער געווען ווי אין קאזארמע. אויך אַהער האָט מען מיטגעשליעפט די אַלע מכשירים: די „קאַבילע“, די פאַר-דעל-ברוטיעס“ מיטן „טורניק“. אדרבה, דאָ זענען צוגעקומען נאָך אַ פאַר „געשמאַקע נומערן“, ווי למשל: דאָס שפרינגען פון אַ ספעציעלער הויכקייט — אַ שטאַק לערך — אין דער נידער. אמת, אונטן איז אמילו געווען אָנגעשאַטן זאַמד, נאָר פונדעסטוועגן האָט פון אזא שפרונג דאָס גאַנצע פעקל ביינער געקאַנט צעזעצט ווערן... טאַמער האָט זיך עמיצער געוואקלט און איז ביים סאַמע ברעג שטיין געפליבן, האָט מען אים גע-

שיקט נאָכאַמאָל און ביים ברעג איז געשטאַנען דער אונטער-
אַפיציר, כדי יענעם אַ שטויס צו טאָן, אויב ער וועט אַליין
נישט אַראָפּטאַנצן...

אַחוץ דעם פלעגט מען אויך מוזן קענען אַריבערשפּרינגן.
גען איבער אַ שטאַק-הויכער וואַנט: אַ פּלי-אַן פון דערווייטנס,
אַ שטאַרקן שטויס-אַן מיטן לינקן פּוס אָן דער וואַנט, אַ צי-
זיך אין דער הויך, אַ כאַפּ-אַן זיך אָן אויבערשטן ראַנד און
אַ דריי-זיך שנעל איבער אויף יענער זייט. ממש געקראַכן אויף
די גלייכע ווענט... און איטלעכער האָט עס געמוזט מאַכן!
דערפאַר האָט שוין עקסטערע געזאָרגט דער גרוזנישער לערער,
וועלכער איז געשטאַנען ביי דער „וואַנט“ ווי אַ תּלּין מיט אַ
רויטן אויפגערעגטן פנים און מיט אַ שאַרפּן „כליסט“ אין דער
האַנט. און ווער ס'פלעגט נישט אַריבערשפּרינגען, פלעגט כאַפּן,
פּלומרשט „אין שפּאַס“, אַ שמיץ מיטן „כליסט“... פון דעמדאָ-
זיקן „שפּאַס“ פלעגן בלייבן רויטע, גליענדיקע סמנים אויפן
לייב נישט ווייניקער ווי אויף אַ וואַך צייט... ס'פלעגט גאָך
נישט פאַרגיין איין סימן, פלעגט שוין אונטערקומען אַ פּרישער...
איינמאָל האָט דער גרוזין געמאַכט מיט מיר אין לאַגער
אַן אַנדער „שפּאַס“: מ'האַט זיך געהאַלטן גראָד אין „סטראָיען“.
אַלע נוצער פון די שטייזל מוזן ווערן אויסגעגלייכט אויף איין
ליינע, ווי מיט אַ שנירל אויסגעמאַסטן, און דאָן — סמירנאָ!
שטיי גלייך ווי אַ סלופּ, קוק פאַראויס, אָן דער מינדסטער באַ-
וועגונג. „זאַמרי!“ — דונערן בעת-מעשה די עלטסטע.
אַז כ'בין שוין געשטאַנען אַזוי ווי אַ גולם, קומט-צו צו
מיר דער גרוזין און געפינט, אַז איך שטיי אפשר אויף צוויי פי-
לימעטער אַרויסגערוקט פון פּראַנט.
— אובער בריוכא! (2) — טוט ער אַ דונער און גיט מיר
דערביי פּלאַח-יך אַ שטויס מיט דער האַנט אין דער מעשע-

(1) ווער טויט-שטיל!

(2) נעם צו דעם בויך!

נער „בליאכע“ פון קאזיאנעס לעדערנעם פאס (ס'איז דאך א
„קאזיאנע“ „בליאכע“, האט ער געמעגט שטיסן...)
פון דעמדאזיקן שטילן, אָבער טיפן, שטויס איז מיר פלוצ-
לונג פינסטער געוואָרן פאר די אויגן און כ'האָב זיך אַ וואַקל-
געטאָן...

— סמירנא! — האָט ער מיר ווילד אַריינגעדונערט און
מיך דורכגעדרונגען מיט אַזעלכע חייהשע, בליציקע אויגן, אז
כ'האָב מיט די לעצטע כחות זיך געהאַלטן אויף די פיס און
געשטיקט אין זיך דעם ווייטאַק. דער ווייטאַק פון דאָזיקן „שפּאַס“
האָט שוין געדויערט לענגער ווי די סימנים נאָכן „כליסט“...
אָבער ביין קלאָנגן זיך? — איז די אוממעגלעכע „פּראָצעדור“
געשטאַנען ווי אַן אייזערנע וואַנט...

אין אַוונט פלעגט אין לאַגער זיין זייער לעבעדיק, פון
אַלע ראַטעס טראַגט זיך אַ געזאַנג, אַ שפּילן אויף האַרמאָני-
קעס. לידער פון איין ראַטע טרעפן זיך מיט לידער פון אַן
אַנדער ראַטע. אַ גאַנצער מיש-מאַש פון קולות, קלאַנגען, טענער.
פון איין אַרט, למשל, דערגייט אַ פאַרבענקטע מעלאָדיע:

זא אוראלאָם זא ריעקאָי קאָאָי גוליאַיוט...

און פון אַן אַנדער זייט רייסט זיך אַריין דאָס וואַל-
גארע:

„טרי דערעווי, דוּאַ סיעלא“...

אַזוי איבער דער גאַנצער לענג. דער גאַנצער לאַגער איז
אין אַוונט געווען איין צעשריענער און צעזונגענער שטח, און
דערדאָזיקער ליאַרם האָט אַנגעפילט די לופט אַרום און אַרום
און פאַרטויבט אַפילו דאָס עכאָ פון דער אויסגעשפּרייטער, לע-
בעדיקער שטאַט, וואָס האָט פונדערווייטנס גערייצט מיט אומ-
צייליקע פייערלעך...

אין לאַגער האָט מען אויך געזאַרגט, מיר זאָלן דהאַבן
פאַרוויילונג. איינמאָל האָט מען אונז געפירט אין צירק אַריין
ווייזן אַקאָבאַטיק. ס'איז געווען אַ ספעציעלע פאַרשטעלונג אין

מיטן טאָג פאַר סאָלדאַטן און קיין ציחילער מענטש אַחוץ דער
דינערשאַפט איז דאָרט נישט געווען. דער צירק איז תּיפּף פאַר-
וואַנדלט געוואָרן אין אַ קאַזאַרמע...

אַן אַנדערש מאָל האָט מען אין לאַגער גופא אימפּראָווי-
זירט אַ קינאָ-פאַרשטעלונג אונטערן פּרייען הימל. אויפן עקראַן
האַט מען געוויזן בילדלעך פון מאַטראָן-לעבן אין סענאַסטיאָ-
פּאַלער פאַרט. אַחוץ דעם פאַרטעטן פון צאַר און זיין פאַמיליע,
ליע, די גאַנצע ראַמאַנאו-דינאַסטיע און אַ ריי היסטאָרישע העלדן,
סוואַראַווס בילד איז געבליבן שטיין אויפן עקראַן אַ לאַנגע
צייט און איין אָפיציר איז אויפגעשטאַנען אויף אַ טיש און
דערציילט וועגן סוואַראַווס נצחונות...

סאָלדאַטן זענען געוועסן פאַרגאַפט און געקוואַלן פון דער
פאַרוויילונג — פון דער „גייסטיקער שפּייז“...

כּיחָאָב באַמערקט, אז אַסך יונגע פון מיין יאָר זענען
שוין צריין אין דער סאָלדאַטישער פעל, האָבן איבערגענומען
די אַלע ראָטע-זיטן, דעם סאָלדאַטישן „זשאַרגאָן“, די באַזונדע-
רע מאַניערן, און ס'איז זיי דער ענין מיט דער צייט גאָר גע-
פּעלן געוואָרן, בפרט איצט, ווען מ'איז שוין געוואָרן מעשור-
אַלטער סאָלדאַט. מיט וואָס פאַר אַ הנאה פלעגט עס אַזא
איינער אונטערלוין פון זום „ראַטני“ אָפּגעבן דעם ראַפּאַרט, בעת
ער פלעגט אַלס „דניעוואָלני“ פאַרטרעטן דעם דעזשורני פון ראָ-
טע. מיט אַן אמתן סאָלדאַטישן ווערט פלעגט ער ציען פאַמע-
לעך און פּייערלעך די ווערטער:

— וואַשע וויסאַקאַבלאגאַראַדיע, ח' דינעוואַטאי ראָטיע...
א. אן. וו. דעם גאַנצן שאַבלאַן-נוסח.

א קלייניקייט, דער „ראַטני“ אליין פלעגט בעתן ראַפּאַרט
מוזן שטיין פאַר אים „פּאָד קאזיראַק“... נאָכן „נאַוואָבראַנסטוואָ-“
גיהנום איז עס נישט קיין קליינער לויין...

פאַרנאכט פלעגן אין דער סביבה פון לאַגער זיך ווייזן
שפּאַצירנדיקע מיידלעך: דאָס האָבן סאָלדאַטן געשלאָסן באַקאַנט-

שאפט מיט דינסט-מיידלעך פון די שכנישע גאסן און פארנאכט
פלעגן זיי זיך ארויסגנבענען פון לאגער אויף א „סווידאניע“
מיט דער „דאמע פון הארצן“...

די קעכינס פלעגן אגב מיטברענגען גוטע זאכן פון זיי.
ערע קיכן: קיכעלעך, פרוכט און אמאל אפילו מאכאָרקע אויך...
(מאכאָרקע פלעגט זי שוין אליין קויפן פון אירע „פאָנדן“...)
דער סאָלדאט פלעגט מיט זיין „ליובאוויצע“ פארפאלן ווערן
ערגעץ אין די פעלדער און צוריק אין „פאלאטקע“ פלעגט ער
זיך אריינגבענען ערשט אין מיטן נאכט...

אמאל פלעגט אַ סאָלדאט, אַ דאָנק זיינע „פעלד-ראַמאָנען“,
אריינפאלן אין לאַזערעט און פטור ווערן אויף לאַנגע וואָכן
פון דער ראַטע...

xviii. כ'זע ווידער מאַרוסיען

אינמאל האָב איך געהאַט אַ באַגעגעניש:
כ'קום אַרײַן פאַרנאַכט אין אַ ייִדיש געוועלבל אין שכנות
פון לאַגער עפעס קויפן. זע איך עפעס אַ באַקאַנטלעך געזיכט
פון אַ מיידל. כ'קוק זי אָן און ווער איבערראַשט.
— אַך, מאַרוסיע! — רוף איך אויס.
זי שמייכלט און קוקט מיך אָן. זי דערקענט מיך נישט.
— איר דערקענט מיך נישט? — דערמאַן איך איר, —
איר געדענקט? ... ווינטער... אין לאַזאַרעט... אין וועשעריי...
זי האָט זיך צעלאַכט.
— דאָ, דאָ, דאָ, כ'געדענק שוין. אידיאָמטיע! — לייגט
זי מיר פֿאַר.
כ'בין אַרויס מיט איר פון געוועלבל. כ'ווער אַביסל אינ-
טריגירט.
כ'קוק זי בעסער אָן און זע, אַז זי האָט זיך אינגאַנצן

(1) קומט.

געצנדערט. איר געזיכט איז שוין נישט אזוי פריש ווי דאמאלס.
אָנשטאַט נאַטירלעכע קאַלירן אין די באַקן דערקען איך — פו-
דער און שמינקע... און אָנגעטאַן גייט זי אויך עפעס שטאַטישער.
ס'ווערט מיר פאַרדעכטיק...

— וואָס טוט איר היינט? — פרעג איך זי — אַרבעט
איר שוין נישט דאָרט אין לאַזאַרעט?

— פוי! שוין לאַנג אַוועקגעוואָרפן די שמוציקע וועש
פון די קראַנקע...

— טאָ וואָס זשע טוט איר איצטער?

זי שמייכלט און שטאַמלט:

— נישטעוואָ... איך אַרבעט.

— וואו?

— אין אַ פאַבריק.

זי נעמט אַרויס פון איר רידיקול פאַפיראַסן מיט שווע-

בעלעך און פאַררויכערט.

— קוריש? (1) — פרעגט זי מיך פער דו.

— ספאַסיבא! (2)

זי דערלאַנגט מיר אַ פאַפיראַס און צינדט אַן מיידלש-אומ-

געשיקט דריי שוועבעלעך ביז איך פאַררויכער.

מיין „חשד“ איז שוין ביי מיר אויס חשד — עס איז

שוין ווירקלעכקייט... כ'דערקען עס אין אַלע אירע באַוועגונגען,

אין די בליקן פון אירע אויגן, אין איר אַרויסרופנדיקן שמייכל,

אין איר ביליק-גלאַנציקן האַר-קאַס...

— וואוהין, אייגנטלעך, גייען מיר? — פרעג איך, בעת

מיר זענען שוין געווען אַביסל דערווייטערט פון לאַגער.

— אידאם, מילי, פאַנוליאַט... דאַלעקא... דאַלעקא... (3) —

(1) רויכערסט

(2) אַ דאַנק.

(3) קום, ליבער, שפאַצירן... הייט... ווייט...

כאַפּט זי מיך אָן אונטערן אָרעם און בלאָזט מיר מיט אַ כיוון
דעם רויך אין פנים אַרײַן... — אַ דיענעזשקי או טעפּיאַ יעסטו...? (1)
— טוט זי מיך פּרופּצילונג אַ פּרעג און דריקט זיך צו צו מיר...

— נאָך וואָס פּרעגסטו וועגן געלט?

— כּווייל, זאָלסט מיר קויפּן אַ מתנה...

כּהאַב איר שטום אָנגעקוקט. ווי יונג זי איז נאָך — און
שוין איז זי צעטראָטן געוואָרן...

פּאַרשאַלטענע שטאַט! ... ווען זי וואָלט איצטער אָן אַן-
דערע געווען! ... אַזאָ דופטיקער יוני-אַונט! ... אַזאָ בלויער הימל! ...

— כּימוז זיך שוין אומקערן... — בלייב איך שטיין אין

מיטן פעלד.

— פּאַרוואָס? — קוקט זי מיך אָן פּאַרחידושט.

— אַזוי... כּימוז זיין אויף „פּאַויערקא“ אין ראָטע.

— טרום! טרום! (2) — שרייט זי מיר אַרײַן נישט צופּרידן.

— איך מוז!

— ווי „סיעריאַק“! ...

כּיצו, זי איז שוין אויסגעבונדן מיטן קאַזאַרמע-זשאַנגאָן...
מיר גייען צוריק. מיינע פּלענער, קלער איך, זענען איצט
אַנדערע; נישט — אַרײַנפאַלן אין לאַזאַרעט, אין יענער ליי-
בער אָפּטיילונג...

נישט ווייט פּון לאַגער גיב איך איר די האַנט:

— דאָ סווידאַניאַ, מאַרוסיאַ!

— דאָ סווידאַניאַ! — האָט זי קוים אַרויסגעמורמלט פּרוגו.

איך בין אַוועק אין ראָטע צו „פּאַויערקא“ און זי — ווי-

דער אַרום געוועלעבל, וואו עס דרייען זיך אַרום סאָלדאַטן...

(1) און געלם האָסטו...?

(2) פּחדן! פּחדן!

א.א. איך גרייט זיך אין וועג...

די יוני-טעג זענען געקראַכן פאמעלעך, מיט טריט פון א שילדקרויט. קיין גוטע בשורה דהָב אין נאָך אַלץ נישט באַקומען. מיין האַפנונג, באַפרייט צו ווערן איז אינגאַנצן צע-רונען געוואָרן. ס'איז שוין געווען די העכסטע צייט... און לינגדיק אַ שלאָפלאָזער אויף דער נאַרע, מאַך איך ווידער אַ שטיקל חשבון מיט זיך:

העכער אַ האַלב יאָר שוין אויסגעשטראַכן פון לעבן. בלייבט נאָך איבער אויסצושטרייכן גאַנצע דריטהאַלבן יאָר! אמת, פאַר-לאַזן די היימישע ערד אויף שטענדיק, אָן צוריקקער, איז גע-נוג פיינלעך, אָבער... צו שווער! אַ צו גרויסער און לאַנגער גיהנום...

דאָס געוויסן איז ביי מיר אויך געווען גאַנץ רואיק... מילא, וועט דאָס גרויסע און ברייטע „פאָטערלאַנד“ האָבן מיט איין „באַשיצער“ ווייניקער, בפרט, אַז ביים דאָזיקן „פאָטערלאַנד“ בין איך סיי-ווי נישט מער ווי אַ שטיפקינד — — — זאָלן שוין זיצן אין די קאַזאַרמעס, אויף קעסט' די אמתע, זיין פון

רוסלאַנד... זאָל מען זיי האָדעווען און דרעסירן אין די מיל-
יאָנען פארן הייליקן ציל: — מלחמה... טאָמער וועט זיין אַ
בלוט-פאָרגיסונג, זאָל זיין ווער עס זאָל יענעם שעכטן און
עס זאָל אויך זיין, ווער עס זאָל אַל יין געשאַכטן ווערן — —
ניין, מיין געוויסן איז רואַק. מען מעג מיך אויסשטרייכן
פון דער מיליאָנען-צאָל... זאָל זיין מינוס איינס...
מיין באַשלוס איז געווען אַ פעסטער: איך וואַרט מער
נישט...

זונטיק בין איך אַוועק אין שטאָט און אין דעם טיי-הויז,
וואוהין כּ פּלעג שטענדיק אַריינקומען, האָב איך זיך פאַרטרויט
פאַרן באַלעבאָס מנחם מיין פּלאַץ. דאָס איז געווען אַ ייד אַן
אביון, אַ מטופּל מיט קינדער, און כּהאַה אים צוגעזאָגט אי-
בערצולאָזן אַלע מיינע קאָזיאָנע מלבושים... ער האָט אין דער
שטייל געבראַכט אַ שניידער, ביי וועמען כּהאַב באַשטעלט אַ צי-
וויילן אַנצוג מיטן אויסרייד, אַז כּווער פּלומרשט באַפרייט. אין
טיי-הויז האָט מען מיר באַזאָרגט מיט אַלע איבעריקע נויטיקע
זאַכן — און כּהאַב געוואַרט מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ. אין ראָ-
טע האָב איך דערווייל געטאַן, וואָס כּהאַב געטאַן. אָבער אין
האַרצן האָט מיר שוין געטרייסט מיין סוד...
דערווייל האָט זיך שוין אַוועקגערוקט אויך דער שבועות.
דער זומער איז שוין געווען אין מיטן ברען.

xx. איך פאל אונטער דער משא...

איינמאל שיקט מען מיך צוזאמען מיט א גרויסער גרופע סאלדאטן אויף „שווארצע“ ארבעט. אויף ערגעץ א פעלד האט מען געדארפט אויסגראבן א טיפע קאנאווע. עס האט געארבעט א גאנצע מחנה סאלדאטן מיט רידלעך און „נאסילקעס“. עלטסטע האבן זיך ארומגעדרייט ארום די מענטשן און צוגעטריבן: „זשיוואָ! זשיוואָ! זשיוואָ!“ זיי האבן דערמאנט אָן די „שוטרים“ און „נוגשים“ פון פרעה מלך מצרים...

אז כ'האב זיך שוין גענוג אָנגעארבעט מיטן רידל, האט מען מיר באפוילן צו שלעפן מיט נאָך איינעם „נאסילקעס“ ערד אויף א הונדערט מעטר ווייטער. מיין פארטנער איז געווען סא-לאַמענקאָ — אַ כאַכאַל פון וואַלין, גרויס ווי עוג מלך הבשן, גראַבע הענט מיט דיקע, אויסגעמאָזאָליעוועטע פינגער פון ערד-ארבעט. פלעגט אָט דער סאַלאַמענקאָ מיט אַ כיוון אַנלייגן אַזעל-מע פולע, געשוואַלענע „נאסילקעס“, אַז כ'פלעג קוים-קוים קאָנען שטעלן אַ טריט פון שווערקייט...

— שיט נישט אזוי פיל, בעט איך זיך ביי אים, ס'וועט
 דיר קיינער נישט אויסכאפן...
 אָבער יענער שיט און שיט.
 — ס'איז דאָך אוממעגלעך!
 — זשיד איינער! דו עסט נישט דיזעלבע קאפוסטע וואָס
 איך?
 — באַלדוואָן! ביסט דאָך צוויי מאָל אזוי גרויס ווי איך!
 — זשידאָוסקאַיאַ מאַרדאָ! — טוט ער אַ בריל ווי אַן אָקס
 און גיט עקסטראַ אַ שאַט אַ רידל ערד, אזוי אז ער האָט גע-
 טראָפּן אויף מיר.
 כ'בין צוגעגאַנגען צום „עלטסטן" און געבעטן, ער זאָל
 מיר געבן אַן אַנדער פאַרטנער.
 — פאַרוואָס? — פרעגט ער.
 — ווייל... ווייל מיר קאַנען נישט אויסקומען...
 — וואָס טוט ער דיר?
 נאָר איידער כ'האָב באַוווּן אים צו דערקלערן, איז צוגע-
 לאָפּן סאָלאָמענקא און גענומען מסרן, אז כ'ויל נישט טראָגן
 די „נאַסילקעס", אז איך רייך אים פלומרשט צו, מיזאָל אַנשיטן
 בלוז קאַפעטשקעלעך...
 — האָ? טי זשיד! כיטריש!...
 — ני קאַק נייעט, גאַספּאַדין יעפּרייטאַר! — וויל איך אים
 אויפקלערן דעם ענין.
 — מאַלטשאַט, נייע ראַזגאַוואַריוואַט! — לאַזט מיך דער
 „עלטסטער" נישט קומען צום וואָרט, — לאַדעראַ וואַליאַיעש!
 סטופּאַי!
 כ'האָב פאַרביסן מיט די ליפּן און זיך אומגעקערט צו
 דער „נאַסילקע". סאָלאָמענקא האָט שוין איצטער אַנגעשאַטן נאָך
 מער ווי פריער — אזוי אז כ'האָב גאַרנישט געקאַנט אַ ריר-
 טאָן פון אָרט.
 דער יעפּרייטאַר איז צוגעלאָפּן מיט אַ זידלעריי.

— ער וויל נישט טראַגן, — מעלדעט אים סאַלאַמענקאַ.
— וואָס קלערסטו דיר? — פּרעגט מיך דער יעפּרייטאַר
מיט אַ שטרענגער מינע.

— כ'קאָן נישט, ס'איז צופיל.
— ביסט אַ סאַלדאַט, אָדער נישט?
— טאָק טאָטשנאַ, גאָספּאָדין יעפּרייטאַר, אָבער אזאַ משא
קאָן איך נישט שלעפּן.
— ביסט קראַנק, טאָ גיי אין לעזאַרעט. טאָשטשי, סוקין
סין!

— ס'איז אָבער פאַר מיר אוממעגלעך.
— לאָ, וועל איך פּרואוון, — גייט צו דער יעפּרייטאַר צו
דער „נאַסילקע“, — טאָמער נישט, טאָ געדענק, זשיד!
ער האָט זיך אָנגענומען מיט קוראָזש און אַ הויב-געטאַן.
פון סאַלאַמענקאַס זייט איז געווען די „נאַסילקע“ העכער, דער
יעפּרייטאַר איז בשעת-מעשה גוט רויט געוואָרן... ער האָט אָבער
אַראַפּגעלאָזט די „נאַסילקע“ און אַ קאָמאַנדעווע געטאַן צו מיר:
— טאָשטשי, זשידאָוסקאַצ מאַרדאַ! דער רוה וועט זיך
נישט נעמען!

כ'האָב זיך געפּרואווט אָנשטרענגען מיט די לעצטע כוחות
און ווי עס איז אַ הויב-אויף געטאַן. כ'האָב געשפּירט, אַז אָט-
אָט רייסט זיך עפעס אָפּ אינעווייניק. אַ טריט אָבער שטעלן
האָב איך נישט געקאָנט. די משא האָט מוראדיק געשלעפּט
אַראַפּ...

— טופּאי! — טוט סאַלאַמענקאַ פון הינטן אַ שטויס די
„נאַסילקע“ (איך בין געגאַנגען פּאַראויס) און כ'טו אַ פּאַל-אום ווי
אַ סנאַפּ און די גאַנצע „נאַסילקע“ מיטן באַרג ערד אויף מיר...
אַרום האָט אויסגעבראַכן אַ ווילד געלעכטער.
מ'האָט אַראַפּגענומען פון מיר די „נאַסילקע“ און כ'האָב
זיך קוים אַרויסבאַקומען פון אונטער דער אָנגעשאַטענער ערד.
אין עטלעכע ערטער אויף די פּיס האָב איך געשפּירט אַ ברע-
גענדיקן ווייטאַק פון אָפּגעריבענע שטיקער לייב...

מער האָב איך שוין נישט געארבעט. כ'בין הינקעדיקער-
הייט אַוועקגעקראָכן אָן אַ זייט און אַ וואָרף-געטאָן זיך אויפן
גראָן. ווייטאַק, באַליידיקונג, פאַרדרוס האָבן זיך צענויפגעמישט
אינאיינעם און ס'האַט געברענט ווי סם... ווי קום איך גאַר אַהער
צום דאָזיקן רויען המון? ...
כ'האַב זיך דערמאַנט אָן מיין סוד... שוין... אַט באַלד...
ס'איז דאָך שוין נישט מער ווי אַ פראַגע פון טעג...

א.א. א נאכט פון וואלסן...

אין די לעצטע טעג פארן זונטיק — דעם באשטימטן טער-
מין פון מיין פארשווינדן — איז מיר נאך אויסגעקומען צו
גיין אויף קארפאול ביי אמוניציע-מאגאזינען אין עק לאַנגער.
ס'איז שוין געווען סוף יוני. טעג זענען געשטאנען קלאַרע, זו-
ניקע. פון איין זייט פון די אמוניציע-מאגאזינען איז געווען
אן אַפענע, זומערדיקע וועלט. פעלדער און לאַנקעס, בערג און
טאָלן — אלץ אין בונטע גליעדדיקע פארבן. אַ לייכט ווינטל האָט
געבראַכט צוטראַגן אַ דינעם אַראַמאַט פון אַקאַציעס. אין ווייט-
קייט ביים האַריזאָנט האָבן זיך דערפלעך געטרונקען אין זוני-
קייט און גרינס. ס'האַט געלאַקט דאָס רהבות, די פרייקייט...
דאָס האַרץ האָט ביי מיר געקלאַפּט פון אומגעדולד: דאָנערשטיק,
פרייטיק, שבת... דאָן קומט דער געבענטשטער זונטיק, דער
געקרוינטער זונטיק...
אָך! אַ לאַז-טאָן זיך אויף אַ באַן דורך אַזאַ גרינעם בלי-
ענדיקן רהבות — — —
צוועלף ביינאַכט. אויפן זעלבן פּאַסט.

א נאכט א טונקל-בלויז. דער גאנצער לעגער שלאפט
שוין. א געמיש פון ווייטע אָפּקלאַנגען און שטילער געפליסטער
פון אומזעבארע פויגעלעך טראָגט זיך אין דער לופט, ווי דורך
א הלום. די נאכט האָט אַלץ פאַרדעקט אין דער ווייטקייט מיט
א טונקעלן ווייפן שלייער. מיט קילן אָטעם האָבן געדומטעט
אונטער טויען די אייגענשאַפּענע אַרומיקע פעלדער.

שאַ, עס דערטראָגן זיך מוזיק-קלאַנגען. ביניג אָן דאָס
געהער — א וואַלס, א סענטימענטאַלער וואַלס. דאָס שפּילט
מען אין „אָפּיצערסקאַיע סאַבראַניע“, דאָ נישט ווייט אין לאַ-
גער. אַ באַל איז דאָרט היינט ביינאכט.

טענער בייטן זיך. אַלע וויילע — אַנדערע מעלאָדיעס.
פריילעכע, ראַשע און אויך שטילערע, מעלאַנכאָלישע... און
אַלץ וואַלסן. אַ נאכט פון וואַלסן!

כ׳רײ זיך אויס צו דער ריכטונג, פון וואַנען די מוזיק-
קלאַנגען טראָגן זיך, און דערזע אינדערווייטנס די דזעל-בא-
לויכטענע פענסטער פון יענער געביידע, און די דאָזיקע פענ-
סטער קוקן אין דער טונקלִקייט ווי הפּקרדיק-צעברענטע אויגן
זעה אָן אַרגיע...

און איך פיל ווי דאָרטן, דאָרטן אויפן גלאַטן פאַרקעט
שלענגלען זיך די עלעגאַנטע, גאַספּאַדאַ אָפּיצעריי אין די שניי-
ווייסע הענטשקעס מיט גראַציעזע דאַמען אין פריילעכן, רוישן-
דיקן און באַרוישנדיקן וואַלס — — —

און איך — א „רידאָוואָרי“ — שטיי אויפן פּאַסט און
האַב די העזע צו קלערן וועגן די דעקאָלירטע נאַקנס און
הענטלעך פון די אָפּיצירישע דאַמען, וואָס איך זע זיי נאָר
אין דמיון, אָבער כ׳פיל אַפילו ווי ס׳ברייט מין זייער שמייכל,
זייער אָטעם... כ׳שפיר דעם ריטמישן טאַקט פון זייערע וואונ-
דערבאַרע פיסלעך אויפן פאַרקעט... אַט-א-דאָ שפיר איך עס,
אויף מיין האַרץ, גלייך ווי דאָס האַרץ פּיינס גוטא וואַלט דער
פאַרקעט געווען...

און א פערז צעפליצט זיך פלוצלונג אין זכרון, א פערז
א פושקינשער :

— — — *א, נאָשקין! נאָשקין!* — — —

ווייל אויך ער, וועמעס פערז איך דערמאָן זיך, האָט דאָך
אויך אַמאָל אַן אַפיציר-מונדיר געפרואווט טראָגן, און אויך ער,
זיכער, פלעגט זיך אין אַזעלכע געכט אין שניי-ווייסע הענטש-
קעס, מיט גראַציעזע דאַמען איבערן שפיגלדיקן פאַרקעט שלענג-
לען...

לאַנג, לאַנג בין איך אזוי געשמאַנען אָנגעשפּאַרט אויף
דער ביקס און מיטע בליקן זענען פאַרגליחערט געווען אין
איינ ריכטונג, אין דער ריכטונג, פון וואָנען עס זענען גע-
שוואַמען צו מיר די וואַלסן...
נאָך דריי טעג בלויז: דאַנערשטיק, פרייטיק, שבת...

און ענדלעך — זונטיק! דער „גרויסער“ זונטיק!
כ'בין אויפגעשטאַנען פריער ווי געוויינלעך, זיך לענגער
ווי אלע טאָג אַרומגעוואָשן און אַלץ געמאַכט אין אַרדנונג.
כ'האַב דאָן אומבאַמערקט פאַר אַנדערע אַרויסגענומען אַ קליין
פעקעלע פון מיין קעסטל און פאַמעלעך פאַרלאָזט דעם לאַגער.
איך האָב, גייענדיק, נישט געוואָלט אַפילו וואַרפן אַ בליק אויף
צוריק...

איך האָב אויסגעקליבן דעם זונטיק-טאָג, ווייל דאַמאַלס
זענען נישטאָ קיין „זאַנצטיעס“ און מיין פעלן וועט אזוי גיך
נישט באַמערקט ווערן.

ס'איז געווען זייגער אַכט אינדערפרי. די קליין-באַן פון
זשיטאַמיר קיין בערדיטשעוו גייט-אַפּ פונקט עלף. זייגער 9 בין
איך שוין געווען אין מיין באַקאַנטן טיי-הויז. איך בין תיכף
אַריין אין אַן אַפּגעזונדערט חדרל און זיך איבערגעטאָן פון
קאַפּ ביז די פיס. פון דאָרט בין איך שוין אַרויס אַ ציווילער...
דער באַלעבאַס האָט מיר אַ קלאַפּ געטאָן אין דער פלייצע:

— אָט אזוי האָט איר טאַקע אַ צורת-אַדם...
איך האָב אַ קוק-געטאָן אין שפיגל און זיך צעלאַכט:
אַן אַנדער מענטש! כאָטש נעם און גיב זיך אַליין אָפּ גוט-
מאָרגן..."

כיַּבין פאַר דער צייט אַסך געענדערט געוואָרן. ערשטנס,
גלאַט געשוירן, צווייטנס, איז דאָס געזיכט געווען שטאַרק אָפּ-
געברענט פון די פּעלד-איבונגען. דער שטערן איז געווען בלוז
אויף דער העלפט אָפּגעברענט; דער אויבערשטער טייל, וואו
די „פּוראַשקע“ פּאַרדעקט, איז געווען ווייס און אין דער העלפט
שאַרף אָפּגעגרענעצט מיט אַ רויטלעכן שטריך...

כיַּהאָב נאָך עקסטרע אָנגעטאָן אַ פאַר זון-פּענסנע, כדי
לחלוטין צו פּאַרטרייבן אַיטלעכן חשד, אַרויפגעזעצט אַ פּאַנאַמע
אויפן קאָפּ און באַקומען אַן אַייסזען פון אַ פּאַנאַט.

אַ באַן-בילעט איז מיר באַזאָרגט געוואָרן אין שטוב אַריין,
און פונקט האַלב עלף האָב איך זיך וואַרעם צעזעננט מיטן באַ-
לעבאַס פון טיי-הויז, אָנגענומען פון אים אַ באַרג מיט ברכות,
קיין „שלעכטע רוחות“ זאָלן מיך אויסן וועג נישט באַגעגענען—
און אַריין אין אַ דראַזשקע.

— וויאַ!

איך פאַר דורך די הויפט גאַסן. אויף די טראַטוואַרן דריי-
ען זיך מיליטער-לייט, אַפיצירן, סאַדאַטן פון מיין פּאַלק. כּיַּקוק
אין זייער זייט נישט אַפילו. כּיַּפאַר פאַרביי אַ ראַג פון מאַס-
קאָווסקאַיאַ, וואו מיין קאַזאַרמע געפינט זיך.

— אַדיע, אַדיע, קראַסאָוטשיקי, אַרכאַנגעלאָגראַדשיקי! —

איך קום אויסן וואַקזאַל — אַן ענגשאַפּט, אַ געדראַנג.
אַ זונטיקדיקער עולם פאַרט עס איצט אַרויס אויף די אַרומיקע
דאַטשעס. כּיַּבין גראַד צופרידן פון גרויסן טאַראַראַם. מען וועט
מיך נישט באַמערקן...

אין די וואַגאַנדלעך, פון דער קליין-באַן איז אזאַ שטיקע-

ניש, אז קוים וואָס איך דערשלאָג זיך צו אַ פענסטער זיין
שטיי-אָפּ צווי אַ לאַנגע צייט.

מיין מאַרשרוט איז געווען: פאַרן אַהיים, אין דער ליטע;
אינדערהיים בשתיקה מאַכן אַלע נויטיקע הכנות צו דער אַט-
לאַנטיק-נסיעה, און דאָן — ווי באַנג ס זאָל נישט זיין! —
פאַרלאָזן די היים, אפשר, שוין אויף אייביק...

אַנגעקומען קיין בערדיטשעוו, ווער איך געוואָר, אז מיין
צוג גייט-אָפּ אין אַ שעה פיר אַרום. אויפן וואַקזאַל אָבער חיל
איך נישט בלייבן, פאַר איך מיט דער בערדיטשעווער-קאָנקע-
אין צענטער שטאָט אריין.

נישט וועלנדיק זיך וואַרפן אין די אויגן, גיי איך אַריין
אין ערשטן-בעסטן האַטעל. אויף די טרעפּ קומט מיר אַנטקעגן
עפעס אַ שטאַרק אַנגעשמינקטע דאַמע און פרעגט מיך, — ווי
פון בוידעם אַראָפּגעפאלן — צי כוואָלט נישט געווען קיין
בעלן מיט איר דאָ אַריינצוגיין אין אַ „קאַבינעט“... איך דאַנק
איר פאַר דער גרויסער „טובה“ און גיי באַלד צוריק אַראָפּ פון
די טרעפּ. ווער ווייסט, אויב דאָ זענען פאַראַן אַזעלכע „קאַבי-
נעטן“ קאָן דאָן דאָ אַמאָל געמאָלט זיין, אויף מיין מזל, אַן
„אַבלאווע“ אויך...

כּ האָב אין גאַס באַמערקט אַ פשוטע יידישע אַכסניא און
בין אַריין אַהין. כּוואָב געבעטן טיי מיט צובייסעכטס און גע-
קוקט אויף אַן אַלטן וואַנט-זייגער, ווי לאַנג איך האָב דאָ צו
זיצן. די באַלעבאַסטע — מעשה-שטן אַ ריידעוודיקע און טשע-
קאווע יידענע — נעמט מיך אויספרעגן גאַנץ היימישעך, פונ-
וואַנען און וואוהיין? ... כּגיב זיך אָן פאַר אַ קאַמי-וואַיאַזשאַר...
— פרנסה אַזוּ כאָטש פאַראַן? — פרעגט זי.

— נישט צו פאַרזינדיקן, מען קומט-דורך...
— איר מוזט פסדר זיין אונטערוועגנס? איר זייט שטאַרק

אַפּגעברענט...

ס'טוט מיך אַ שטאַך אינעווייניק...

— א ברירה האָט מען... פרנסה!... — ענטפער איך און
כאפ זיך פאַכען מיטן הוט איבערן שטערן. — א הייסער טאָג
היינט, מומעשי!

— איר קומט איצט פון זשיטאַמיר? — לאָזט זי מיך
ווידער נישט אָפּ...

— יאָ... יאָ... פון זשיטאַמיר... — שטאַמל איך.
— אזוי, פון זשיטאַמיר? כ'בין טאַקע א דאָרטיקע... מיט
וועלכע פירמעס האנדלט איר דאָרטן? כ'קען זשיטאַמיר אויס-
געפונדן...

— אָן אומגליק — טראַכט איך — וואָס וויל פון מיר די
יידענע מיט די ניין מאָס רייד?

— כ'האַנדל... כ'האַנדל מיט פאַרשיידענע פירמעס... מיט
כאַנופאַקטור-פירמעס...

— מיט מאַנופאַקטור? — ווערט זי גאָר פריילעך. —
מיין זון האָט דאָך טאַקע אַ מאַנופאַקטור-געשעפט. איר האָט
דאָך אַוודאי געהערט פון דער פירמע פייטלזאָן...

— יאָ, געוויס, געוויס, געהערט... אָבער גראַד בין איך
איצט געווען פאַרדרייט מיט אַנדערע פירמעס... דאָס צווייטע
מאָל, אפּ ריצה השם, וועל איך זיך טאַקע אַריינכאַפן צו דער
פירמע פייטלזאָן... זעט, פאַלעבאַסטיטשקע, איר קאָנט מיר
אפשר געבן נאָך אַ גלעזל טיי? ... כ'ברען פון דורשט!...

דאָס איז מיר איינגעפאַלן זי מטריה צו זיין מיטן טיי,
אַבי זי זאָל שוין איבעררייסן איר שמועס...

אַריינקומענדיק פון קיך מיטן אַנגעגאַסענעם גלאָז, זעצט
זי זיך ווידער צו און גייט ווידער אַרויס מיט לשון... אָבער
איצט שוין וועגן עפעס אַנדערש. זי דערציילט מיר מיט אַ שטי-
לעזער שטים און מיט צענויפגעצויגענע ליפעלעך, און פאַלד
דאָרף דאָ פאַרקומען אַ זעאוונג פון אַ חתן מיט אַ כלה... די
כלה איז טאַקע אירער אַ שכנהס אַ מיידל. און אזוי ווי זי
רעדט, עפנט זיך די טיר און ס'קומט אַריין אַ יונגעראַמן מיט

שעמענדיקע אויגן, מיט א קליין קאפעלושע אויפן קאפ. ער רעדט קוים ארויס: „א גאט העלף!“

— דאָס איז ער טאָקע, — טוט זי מיר אַ וואונק.

זי שטייט אויף און גייט אים אַנטקעגן.

— קומט אַריין! קומט אַריין! — פירט זי אים אַריין

אין אַ צווייטן חדר. נאָכדעם גייט זי איילנדיק אַרויס אויף אַ

אַ דיק מיידל, אַ פול רויטלעך פנים, מיט אַ שאַרף אויפן קאָפּ.

חתן-פּלה בלייבן אונטער פיר אויגן אין חדר און די באַלעבאַס-

טע קומט צו מיר אַרויס אַ שמייכלענדיקע. זי גייט פּמעט אויף

די שפיץ-פינגער און פּרעגט מיך אינדערשטיל:

— נו, ווי געפּעלן זיי אייך?

— מיר דאַרפן זיי דאָך ביידע נישט געפּעלן ווערן...

— אָבער ווי מיינט איר, ס'וועט פון דעם עפעס זיין?

פאַרשטייט איר... פאַניע-לעבן... איך בין עס טאָקע די שדכנטע...

— אַזוי גאָר? נו, זאָל זיין מיט מזל... זאָל דער שידוך

עולה-ליפה זיין...

— הלוואי, הלוואי! — הויבט זי אויף ביידע הענט אין

דער הויך.

— דער חתן מוז זיין אַ ישיבה-בחור? — פּרעג איך.

— יאָ, יאָ, איר קענט אים?...

— ניין, כ'פּרעג סתם אַזוי.

— וואָס שייך? אַ לערנער, אַ לַמּדן, און זי איז אויך אַ

זיידן קינד! אַ ברייה, אַ פּראַצאַוויטע, פירט אַליין אַ געוועלעב...

נישקשה, ער וועט ביי איר נישט שטאַרבן פון הונגער... ס'וועט

אים ביי איר נישט פעלן פון פויגל-מילך... נו, און איר?...

— נעמט זי זיך צו פיר. — איר זייט שוין אַ באַווייבטער?...

כיזע, אַז זי גייט מיר שוין אויך ריידן אַ שידוך און

כ'ראַטעווע זיך אַרויס...

— אַ שוין לענג...— לייג איך. — כ'האַב שוין אַמילד
 צוויי קינדערלעך...
 — מילדא, — רעזיגנירט זי, — געזונט און שטאַרק זאָלן זיי
 זיי אייך זיין!...
 — הלוואי, רבונו של עולם!...
 כ'טו אַ קוק אויפן פאַרצייטיקן וואַנט-זייגער און כ'בענטש
 אים אין געדאַנק, וואָס זיינע וויזערס הייסן מיר שוין גיין צו
 דער באַן.
 — זייט געזונט, באַלעבאַסטיטשקע... פאַרדינט אַ סך שדכנות-
 געלט...
 — פאַרט געזונטערהייט! אַז איר וועט זיין אין זשיטאַ-
 מיר, גייט אַריין צו דער פירמע פייטלזאָן, למען השם...
 אויפן וואַקזאַל ביי דער קאַסע שטייט אַ זשאַנדאַרם. אין
 זיי צו דריסט נאָך אַ בילעט.
 איך שטויס זיך אָן צוריקוועגס אָן זשאַנדאַרם...
 — איזווינאַיז... (1)
 — פאַזשאַלויסטאַ! (2) — מאַכט ער מיר העפלעך אַ וועג...
 כ'שטייג-אייך אין וואַגאָן.
 אַ פייף פון לאַקאַמאַטיוו. —
 איך פאַר!...
 איצט פאַר איך שוין אויף אַן אמת. מיט אַן אמתן צוג.
 אַ לענגע, לענגע שטרעקע.
 אַ געדריי, אַ געיעג פון פעלדער און וועלדער, פון כאַט-
 קעס און טעלעגראַף-סלופעס.
 סטאַציעס, דערפלעך, שטעט און שטעטלעך בלייבן אַהינט.
 טער. די רעדער שפילן אַ ראַשן, פריילעכן ניגון:
 — טראַ-טאַ, טראַ-טאַ, טראַ-טאַ...

(1) כ'אַנטשולדיקט מיך...

(2) ביטע.

צוריק! צוריק!

כ׳ויץ אין קופע פסדר ביים פענסטער. קעגנאיבער מיר
זיצט עפעס אַ יונגע דאַמע אין שוואַרצן. אַ פּלאַס געזיכט און
סובטעלע מאַניערן. ס׳פאַרבינדט זיך אַ שמועס. זי רעדט צו מיר
גאַנץ אויפגעלעבט און — איגנאָרירט מיך נישט... דאָרט, אין
יענע גאַסן — אַ שטייגער, אויף מאַסקאַווסקאַיאַ — וואָלט דאָך
אַזאָ דאַמע אין מיין זייט נישט אַ בליק געטאָן!...

כ׳לעבן, אַ שגעון געווען פון מיין זייט, אַזוי לאַנג צו
וואַרטן. די וועלט איז דאָך אַזוי פריי, אַזוי ברייט, אַזוי אומ-
ענדלעך! און אומעטום איז הימל, און אומעטום וון, און און און-
מעטום לעבן און פרייד...
און די רעדער שפּילן אַלץ זייער ראַשן פריילעכן ניגון

און באַגלייטן מינע רעיונות:

— טראַ-טאָ, טראַ-טאָ, טראַ-טאָ... —

ס׳האַט זיך אָנגערוקט דער אָונט. די דאַמע אין שוואַרצן
איז ערגעץ אויף אַ סטאַציע אַראָפּגעשטיגן. מיט איר האַרימען
האַנט-דרוק ביים געזעגענען-זיך האַט זי מיר אָפּגעגעבן אַ גרוס
פון לעבן!...

כ׳בין געבליבן איינער אליין אין קופע. די אָונט-שעחן
האַבן זיך גערוקט. דורך די שויבן פון וואַגאָן האַט אַריינגעקוקט
אַ שטייע נאַכט. אונטערן טאַקט פון די רעדער האַבן חלומות
איינגעשפינט דאָס האַרץ און דעם מח...
פאַרטאָג איז שוין דער צוג געפלוויגן איבער דער פּאַלע-

סיער ערד.

זייגער זעקס באגינען דערף איך אויף איין גרעסערער
סטאציע איבערשטייגן פון צוג צו צוג. דער קאנדוקטאָר זאָגט
מיר בייצייטנס אָן, כ'זאָל נישט פארשלאָפן.
דער צוג שטעלט זיך אָפּ ביי אַ ווייסן וואָקזאַל.
כ'גיי אַראָפּ. מ'ווייזט מיר אָן אַריבערצוגיין אויף דער
צווייטער זייט פון וואָקזאַל: דאָרט שטייט שוין מיין צוג —
דער צוג קיין ליטע.
כ'גיי אַריין אין וואָקזאַל — אַ פולער עולם זשאַנדאַרמען!
כ'מאָך זיך אָבער נישט באַמערקנדיק און גיי בשלום אַדורך.
אויפן צווייטן פּלאַטפאָרם אָבער וואַקסט-אויס פאַר מיר אַ
הויכער גראָבער זשאַנדאַרם, וועלכער טוט מיך אַ פרעג:
— קודאָ 1)?
כ'זאָג אים.
— אַ בילעטיק 2)?

(1) וואהין!

(2) און דער בילעט!

כ'וויזו אים.
 און קוקנדיק אויף מיין בילדעט, טוט ער, מיר-נישט דיר-
 נישט, א פרעג:
 — א וואָש דאָקומענט?...
 כ'בלייב געפֿלעפט...
 — פאזשאלויסטא! — פאס איך מיך.
 כ'נעם פלומרשט זוכן אין בוזים-טאָש, אין דער רעכטער,
 אין דער לינקער...
 — אַך! — רוף איך אויס, — פארגעסן אין האָטעל. א
 סקאַנדאַל!..
 דער זשאַנדאַרם — קענטיק א דורכגעטריבענער יונג מיט
 שמייכלדיקע אויגעלעך — מעסט מיך אָפּ מיט א דורכדרינגענ-
 דיקן בליק פון אויבן ביז אַראָפּ און רעדט אַרויס גאַנץ געפֿאַסן:
 — כ'וועל אייך נישט אָפֿלאָזן...
 כ'האַב געפרוואווט אויף פאַרשיידענע אופנים צו ווירקן אויף
 אים. כ'האַב אים אָפֿילו לטוף אויך א ווייז-געטאַן א דריי-רובל-
 דיקן באַנקנאָט, וואָס מיר איז נאָך אין טאַש געבליבן — ניין
 און ניין!... אויף מיין שלִיממזל, א רוטישער זשאַנדאַרם — און
 נעמט נישט אין „יד“ אַריין!...
 ער האָט נאָך אַמאָל איבערגעהורט מיט זיין רואיקייט:
 — כ'וועל אייך נישט אָפֿלאָזן...
 כ'ביין געווען ווי צעמישט און שוין מער נישט געקאנט
 טאַסקירן מיין אומרואיקייט...
 — האָט איר נישט קיין געווער אַמאָל? — האָט ער שוין
 מיט אַן אַנדער טאָן, געשעפֿטלעך, א פרעג געטאַן און דערביי
 אָן צערעמאָניעס אַריינגעשטעקט די האַנט אין אַלע מיינע טאַשן.
 א טאַפּ דאָ, דאָרט.
 — דוויניעס! (1) — האָט ער א זאָג-געטאַן און מיך גע-
 הייסן גיין פאַראויס.

(1) מיר רירן, מיר גיען.

כ'בין אים נאָכגעגאָנגען ווי אַ צום טויט פאַרמשפּטער
נאָך זיין תּלּין צו דער עקזעקוציע...

ער האָט מיך אַריינגעפירט אין דער זשאַנדאַרמען-קאַנצע-
לעאַריע ביים וואַקזאַל.

— זייט איר נישט אַכאַל אַ דעזערטיר? — איז באַלד
געווען די ערשטע פּראַגע זיינע.

כ'שטום ווי די וואַנט.
— שעמט זיך נישט, פאַר מיר דאַרפט איר ריידן ווי
פאַר גאַט אַליין... נו?...

איך קוועקל און ווייס נישט ווי הויבט מען אָן...
— כ'זעל אייך דאָך סיי-ווי-סיי נישט אַפּלאָזן, טאָ צו
וואָס די איבעריקע מי? זאַגט, ווער איר זייט!

— איר האָט געטראָפּן... מורמל איך אַרויס מיט אַראָפּ-
געלאָזטע אויגן, גלייך ווי אַ פּרוי, וואָס איז זיך מתוודה פאַרן
מאַן אין איר פאַרראַט...
— אַ דעזערטיר?
— יאָ...

— אָט אזוי, הערט מען דאָך אַ וואָרט. ביסטו דאָך אַ
זעמליאַק! — גייט ער פּלוצלונג איבער אויף „דו"... — זאָק-
רי, זעמליאַטשאַק!...

און ער רוקט מיר ציניש אונטער אַן אָפּגעעם פאַרטסיגאַר.
— ניין, אַ דאַנק! — זאָג איך זיך אָפּ פון זיין „גרויס-
מוטיקייט".

— פון וועלכן פאַלק, זעמליאַק?
— פון 17-טן אַרכאַנגעלאָגאַראַדסקי...
— אַך, זעמליאַק! — רייסט ער מיך איבער — פון מיין
פאַלק! וואָס הערט זיך עפעס אין זשיטאַמיר? שוין לאַנג דאַרט
נישט געווען.
און ער הויבט מיר גאָר אָן אויסצופּרעגן וועגן זייטיקע
זאַכן.

— נו, — זאגט ער צו מיר פלומרשט טרייסנדיק, —
 זיי רואיק. א סאָדעט דאָרף נישט מורא האָבן פאַרן. הויפט-
 וואַכט... נישטעוואָ טאָקאוואָ... מיר וועלן אָקאַרשט איצט אָנ-
 שרייבן אַ גוטן פראַטאַקאָל. ניעבעזפאַקאַסיאַ!...
 ער נעמט מיך אַפילו לערנען וואָס צו טענהן אין פאַלק;
 — זאָג נישט, אַז דו ביסט אַנטלאָפן; זאָג, אַז דו ביסט
 געפאַרן זיך זען מיט דיין קראַנקער מוטער... פאַניאַל?... ס'וועט
 נאָר הייסן „סאַמאַהאַלנאַיאַ אַטלוטשקאַ"... פאַניאַל?... כוועל טאַ-
 קע אַזוי שרייבן אין מיין פראַטאַקאָל...
 — אַ דאַנק פאַר מיטגעפיל... מורמל איך.
 ער זעצט זיך שרייבן און איך זיך אויף אַ באַנק און
 וואַרט.

— ווי אַזוי איז אייך איינגעפאַלן מיך צו פאַרהאַלטן? —
 פּרעג איך אים, — זע איך דען אויס פאַרדעכטיק?
 — אויף דיין מזל איז גראָד געווען אַן אַבלאַווע. מיר
 זוכן עפעס אַ רעכטן „פּויגל"...
 אין מיטן עפנט זיך די טיר און ס'קומט אַריין אַ זשאַנ-
 דאַרם מיט עפעס אַ ציחיל געקליידטן יונגמאַן.
 מיין זשאַנדאַרם מאַכט אַ הפסקה אין שרייבן, וואַרפט אַ
 שאַרפן בליק אויפן פּרעמדן יונגמאַן און טוט אים אַ פּרעג:
 — ווער זייט איר?
 — אַ מענטש אָן אַ פאַספאַרט... — ענטפערט זענער מיט
 אַ געבראַכענער שטימ.

— וואו איז אייער פאַס? אין האַטעל?... — טוט ער אַ
 ווינק צו מיר...
 — אין פאַבריק... דער אייגנטימער האָט מיך נישט גע-
 האַלט אַפלאָזן...
 — שיינט מיר, — שמייכלט צו מיר מיין זשאַנדאַרם, — אַז
 ער וועט דיר זיין אַ חבר...
 און ווענדנדיק זיך ווייטער צו יענעם, רעדט ער גע-
 זאַסן אַרויס:

— סקאושי, זעמליאק, קאקאווא פאלקא?..
דער יונגערמאן שטומט ווי די וואנט.
— און וואָס פאַר אַ פעקעלע האַלטסטו אונטערן אָרעם?
דער צווייטער זשאַנדאַרם, וועלכער האָט אים אַהער אַרייַג-
געפירט, ציט אַרויס דאָסדאָזיקע פעקעלע ביי יענעם פון אונ-
טערן אָרעם, רייסט-פאַנגדער דאָס פאַפיר און — ס'וויקלט זיך
פאַנגדער אַ „גימנאַסטיאַרקע“ מיט שליפעס...
אַ געלעכטער.

דער יונגערמאן שטייט מיט אַן אַראָפּגעלאָטן קאַפּ — ווי
איך פריער..

— נו, זעמליאק? פון וועלכן פאלק?
יענער, נישט אויפהויבנדיק דעם קאַפּ, האָט לטוף קויב
אַרויסגעזעט:

— פון דער אַרטיילערישער בריגאַדע... אין קיעוו...
— וואָט, וואָט, זעמליאק! אַטליטשאַ... (1) וואַרט אַ ווייל,
מיר וועלן באַלד שמועסן. זעץ זיך, אַרטיילעריע, נעבן דער פּיע-
כאַטע... — טוט ער אים אַ ווייז אויף מיר אין דער בעסטער
שטימונג.

און דער פריילעכער זשאַנדאַרם האָט גענומען ענדיקן מיין
פראַטאַקאָל.

מיין „חבר“ האָט זיך אַנידערגעזעצט נעבן מיר אינגאַנצן
אַ פאַרלוירענער. אין די אויגן זענען אים געשטאַנען טרערן,
ממש גרויסע קיילעכדיקע טרערן ווי די אַרבעס.

אַז ער איז אַביסל צו זיך געקומען, האָט ער אויפגעוויבן
אויף מיר די פייכטע אויגן און געפרעגט אינדערשטיל:

— איר אויך?...

— איך אויך...

— וואָס טוט מען איצט?

[1] אויסגעצייכנט.

— ס'איז ביטער...

— סקווערנאָ!...! — האָט מיין „חבר“ ג'וש אַ שוידער

געטאָן.

אַז אונזערע ביידנס פּראָטאַקאָלן זענען פּאַרטיק געוואָרן.

האָט מען אונז צוזאַמען אָפּגעשיקט אין רשות פון דאָרטיקן „וואַינסקי נאַטשאַליניק“ אין מיליטערישן אַרעסט.

הינטער די קראַטעס האָב איך ערשט גענומען צענויפּנעמען

די צעשרויפטע געדאַנקען... און וואָס איצטער? צוריק אין פּאָלק?... דערצו מיט קאַצן-מוזיק?... ברררר!...

כ'בין געלעבן פון וואַנט צו וואַנט ווי משוגע.

מיין „חבר“ איז אויך אומגעלעבן היין און צוריק און גע-

שאַטן מיט קללות סתם אין דער וועלט אַריין... פון גרויס צע-

שטרייטיקייט, פליענדיק ווי די משוגעים, פלעגן מיר זיך אַלע

וויילע צעבוצקען איינער אָן אַנדערן...

איך פרעג אים, פאַרוואָס ער האָט פאַשלאָסן צו אַנטלויפן

— דערציילט ער מיר, אַז זיינע עלטערן, פּאָליאַקן, האָבן יאָרן-

לאַנג געוואוינט אין קאַלישער גובערניע ביי דער דייטשער גרע-

ניץ; איצט האָבן זיי זיך אַריבערגעפּעקלט אויף יענער זייט,

אין דייטשלאַנד, — איז וואָס-זשע דאַרף ער זיך פייניקן אין

קאַזאַרמע און נאָכן דינען פאַרן צו זיי, אַז ער קאָן עס דאָך

איצטער טאָן? סתם דינען דעם צאר האָט ער נישט פאַרוואָס:

אפּשר פאַר די „טובות“, וואָס ער טוט פוילן?...

— וואָס-זשע דאַרף איך שוין ריידן? — פרעג איך אים.

— נו, יא, איר דאַרפט דינען דעם צאר פאַר די פּאָג-

ראַמען... — ענטפּערט ער מיר.

כ'זע, ער פאַרשטייט אָן עסק, דער פּאָליאַק...

אָפּגעלעגן אַ נאַכט אויף דער פּאָדלאַגע — דאָ איז אפילו

קרן נאַרע אויך נישט געווען — בין איך צוגעטרעטן צו דער

(1) אַ מאוסע מעשה !

זאך: וואו קריגט מען מיליטער-מלבושים? כ'בין צוגעגאנגען צום
טיר-פענסטערל און זיך פאנאנדערגערעדט מיטן „טשאסאוואי“,
וועלכער האט אונז געהיט (ווי איך אָט דאָ נישט לאַנג אין „קא-
ראַאלי“ ביים „הויפטוואַכט“...). כ'דערצייל אים, אַז מיר איז נוי-
טיק: אַ „גימנאַסטיאַרקע“ מיט שלײפּעס אָן אַ נומער, אַ „פּוראַש-
קע“ מיט אַ קאַקאַרדע און אַ פּאַר שטיינער (די הויזן, טונקעלע,
קאַנען בלייבן די ציווילע). דערפאַר וואָלט איך אַוועקגעגעבן
מיינע אַלע ציוויל-קליידער. כ'האַב אויפגעוויזן דעם סאַלדאַט, אַז
ווען ער וויל זיין אַ גוטער ברודער, קאָן ער דאָ מאַכן אַ גוט
„געשעפט“... דער „טשאַסאַוואַי“ האָט מסכים געווען און מיר צו-
געאַגט, אַז ווי נאָר עס ענדיקן זיך זיינע צוויי שעה אויפן
פּאַסט“, לױפט ער היפּף אויפן „טאַלקוטש“ (1).

אין עטלעכע שעה אַרום איז מיר שוין געוואָרן אַביסל
לייכטער אויפן האַרצן: כ'בין ווידער אין מיליטערישע זאַכן.
דאָס אַרגסטע וואָלט געווען, ווען מ'ברענגט מיך אין פּאַק אַלס
ציווילן „פּראַנט“... דער „טשאַסאַוואַי“ איז ממש געווען גליקלעך:
ער וועט שוין איצט האָבן צו רויכערן און רויכערן...
צום „אַביעד“ האָט מען פאַר אונז אַריינגעברענגט גאַנץ
היבשע פיינע קאַטלעטן און רייז מיט מילך...
— וואָס איז דאָס? — פּרעג איך דעם סאַלדאַט, נישט
פאַרשטייענדיק.

— דזיינט איז אַ הגא-טאַג — ענטפערט ער, — מאַרגן
וועט איר אַזאָ עסן שוין נישט באַקומען.
— כ'גראַטוליר אייך מיטן יום-טוב!... — לאַך איך צו מיין
„חבר“, — מיר זענען דאָ אַריינגעפאַלן אין דער ריכטיקער
צייט...
— באַשערט אונז אַ גליק...
מיר האָבן געגעסן דעם באַמת געשמאַקן „היימישן“ מיטאַג
און נישט אויפגעהערט ביטער צו וויצלען זיך...

(1) מזרק פֿון אלטע בנדים.

XXIV. אונטערן קלימפער פון קייטן...

צומאָרגנס אינדערפרי האָט מען אונז איבערגעפירט אין טורמע-הויף, וואו מ'האָט אונז פאַראייניקט מיט אַ גאַנצער גרופע אַרעסטאַנטן. צווישן די דאָזיקע אַרעסטאַנטן איז געווען איינער אין גרויע תּפּיסה-קליידער און מיט שווערע קייטן אויף די פּיס אין הענט. ביי יעדער באַוועגונג זיינער האָט עס געקלימפערט... מ'האָט אונז אויסגעשטעלט צו 4 אין אַ שורה — צוואַמען אַ מאָן 30 — און אַ גרויסע אָפּטיילונג סאָלדאַטן פון דער „עטאַפּנאָיאַ קאַמאַנדאָ" האָט אונז אַרומגערינגלט מיט אַנטבאַלויזטע שווערדן... די שווערע תּפּיסה-טויערן האָבן זיך, סקריפענדיק, גע-עפנט און מ'האָט באַפוילן צו רירן.

איבער די פּראָווינציעלע גאַסן איז געוואָרן אַ באַוועגונג. אַלט און יונג, קינד און קייט האָט אונז פון די זייטן נאָכבאַ-גלייט. דער עיקר האָט געצויגן די אויפּמערקזאַמקייט דער אַרע-סטאַנט אין קייטן. ווי אַן אַנדער אַרעסטאַנט דערציילט, שיקט מען עס אים אַוועק פאַר אַ מאָרד אויף קאַטאַרגע. כּוּהאַב זיך גע-שעמט ווי אַ גנב און אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ, פּדי נישט צו

טרעפן זיך מיט די בליקן פון די נייגעריקע אויף דער גאס-
מיין „חבר“ איז געגאנגען נעבן מיר. כ'וואָרף אויף אים פון
אונטן אַרויף אַ בליק — ער ווישט זיך מיטן נאָז-טיכל די
אויגן...

— וואָס איז דאָס?... — פּרעג איך אים.
— כ'בין נאָך אין מיין לעבן מיט אַזעלכע קאַטאַרושאַנעס
נישט געגאַנגען...

— זייט נישט קיין באַבע!..
כ'קוק זיך פאַמעלעך אַרום — אַלץ פון אונטן אַרויף... און
ס'ווערט מיר קאַלט און וואַרים: מיר זענען באמת אין אַן אויס-
טערלישער געזעלשאַפט. אַן עולם „בראַדיאַגעס“, אַפּגעריסענע-
אַפּגעשליסענע. דער טיפּ „מענטשן אָן פּאַספּאַרטן“, טונקעלע
פאַרשווינען, גנבים, שווינדלער, פאַרדעכטיקע „באַבעס“ אין פאַ-
טשיילעס מיט באַרוויסע בלאַטיקע פיס, און בראש פון אונז אַלע-
מען, אין דער ערשטער ריי — דער קאַטאַרושניק אין קייטן.
ביי יעדן טריט זיינעם האָט עס אומהיימלעך געקלימפערט: קלים!
קלים! קלים!...

בין וואַקואַל זענען שוין די גאַסן שוואַרץ געווען. אַ נס,
וואָס כ'בין אין מיליטער-קליידער, און אַ נס, וואָס אין אַ ווילד-
פּרעמדער שטאַט...

קוים דערלעבט צו דערזען זיך אין דעם פאַרקאַטעוועטן
אַרעסטאַנטן-וואַגאָן...

און ווידער געפאַרן...
די ריכטונג — אַ פאַרקערטע... פון פּאַלעסיע קיין או-
קראַנע...

אַ טאָג, אַ נאַכט.
אין דער פּינסטער קריכט מען איבערן בערדיטשעווער
איינזבאַן-פּלאַנט. אין מוח טוט חוּקדיק אַ בליק: פּירמע „פּייטל-
זאָן“... גלייך ווי דער אשמדאי אַליין וואַלט עס מיר אין די
איערן אַריינגעהילכט: „פּירמע פּייטלזאָן“...

א גרויער, רעגנדיקער באגינען.
די קליינבאך איז צוגעקראכן מיט א שווערן טאפען און
קרעכען צום וואַקזאל פון דער וואַלינער רעזידענץ. —
— זשיטאַמיר! —
א גס, וואָס ס'איז נאָך געווען צו פרי און וואָס דער
רעגן האָט פסדר געגאַסן: די גאַסן זענען דעריבער טאַקע געווען
ליידיק, אויסגעשטאַרבן.
אונזער גאַנצע קאָמאַנדע איז לכתחילה געבראַכט געוואָרן
אין דער שטאָט-תּפּיסה. דאָרט האָט מען איינקוואַרטירט דעם עולם
אַרעסטאַנטן און מיך אליין האָט מען פון דאָרט אָפּגעשיקט צום
האַנגסין.

.xxv. די קאצן-מוזיק אין ראָטע

זיגער צען אינדערפרי פירט מיך אַ סאַלדאַט אין דער
ריכטונג צום לאַגער — אין פּאַלק אַרײַן...
איך גיי און איך שוידער... בררר... דאָס ערגסטע איז —
דער ערשטער ברוך-הבא...
אַס לאָזן זיך שוין אויס די גאַסן פון שטאָט...
עס ווייזן זיך פונדערווייטנס די רײען פון די פאלאַטקעס...
אַט דאָרט אינמיטן איז די נײַנטע ראָטע...
בררר! קאַלט... עס קלאַפט מיר אַ צאַן אָן אַ צאַן...
מיר קומען צו צו דער ליניע פון דער נײַנטער ראָטע.
— דעזשורני! — רופט-אויס מײן באַגלייטער.
עס לױפס פון דער זײט אַ יעפּרייטאַר מיט אַ בינטל
שליסלען.
דערווענדיק מיך, בלייבט ער שטיין אַ פאַרחידושטער, טוט
אַ פאַטש אַ האַנט אָן אַ האַנט און לאַכט זיך ווילד פאַנאַנדער.
— זדאַראָוו, קראַסאַווטשיק! — שרײַט ער אויס צו מיר
לאַכנדיק.

איך ענטפער נישט-
דער דזשורני פליט-אוועק אָנוואַגן אין ראָטע די סענ-
סאָציע"...

גראַד, צוליבן רעגן, זענען נישט פאַרגעקומען היינט קיין
איבונגען און דער גאַנצער עולם איז געזעסן אין די פּאַלאַטקעס
ביי „סלאָוועסנאָסט“.

פון אַלע פּאַלאַטקעס האָבן זיך גענומען שיטן סאָלאַטן
טיך „מקבל-פנים“ זיין... ס'איז געוואָרן אַ געשריך אַ ליצאַרם:

— הורא! הורא! הורא!

— פּאַימאַלי (1)!

— פּאַימאַלי!

— ער איז דאָ, דער העכטל!

— אָט איז ער! אָט איז ער!..

צו מיר קומט-צו דער פעלדפעבל, קוקט מיך אָן איראָניש
שחייגט אַ וויילע און שיסט-אויס:

— זדאַראָוו!

— זדראָוויאַ זשעלאָוו, גאַספּאָדין פּאַדראַפּאַרשטשיק... —

ענטפער איך מיט אַ שטילן געבראָכענעם קול און פאַר די אויגן
זע איך בעת מעשה טאַנצנדיקע קיילעכדיקע רעדער, ווי בעת
אַ היץ-קרענק...

— נו? — קוקט ער ווייטער און שמייכלט. — נישט גע-

לונגען, האָ?

איך שטום.

— פּאַרוואָס ענטפערסטו נישט, באַלוואַן?.. גאַוואַרי (2)!

— ניקאַק נייעט, גאַספּאָדין פּאַדראַפּאַרשטשיק! — רייד

איך קוים אַרויס.

— נו, נו, מיר וועלן זיך איצטער נעמען צו דיר! —

(1) געכאַפט.

(2) רייד.

טוט ער מיר א לייג זיין פינגער אויף דער סאמע נאָז. — מיר
 העלן דיך שוין אַנלערנען, מערזאָווען!
 „אַפגעגריסט“ זיך מיטן פעלדפעבל, קומט צו צו מיר מיין
 „וואָונדני“, אויך אַ לאַכעדיקער:
 — זדראָו, מצלאַדיען!
 — זדראָויע זשעלאַיו, גאַספאָדין אונטעראַפּיציר!
 — פאַרוואָס צווי שטייל? האָסט שוין עטלעכע טעג קיין
 קאַשע נישט געגעסן? ... גראַמטשע (1)!

שריי איך:
 — זדראָויע זשעלאַיו! גאַספאָדין אונטעראַפּיציר! ...
 — כהער נישט...—וויצלט זיך דער „וואָונדני“—יעשטשאַ
 גראַמטשע (2)!

חזר איך איבער נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל און פאַלג ווי אַ
 גולם אַלץ, וואָס מ'הייסט מיך...
 נאָכדעם „באַגריסן“ זיך מיט מיר אַלע מיינע לערער: דער
 גרוזין, דער קאַצאָפּ פון טולאַ און אַלע איבריקע „עלטסטע“ מיי-
 נע. יעדער איינער מיט זיין „קבלת-בנים“... און פון אַלעמען האָב
 איך די בעסטע צוזאָגן, די טייערסטע הבטחות: דער ס'וועט מיך
 אַנלערנען ביי דער „מאַרשיראַווקע“, ווער — ביי „קאַלקא טשו-
 טשעלאַ“ און ווער — ביי דער „קאַבילע“, ביי די „פאַרעלעל-
 ברוסיעס“ און ביי די „סאַלטאַ-מאַרטאַלעס“ פון טורניק...
 איך שטיי און דער האַגל וואָקן און וויצן שיטן זיך אויף
 מיר פון אַלע זייטן. דער עולם סאַלדאַטן קייכט פון געלעכטער.
 יעדער „עלטסטער“ שטעלט מיר פראַגן און איך מוז זיי אַלעמען
 ענטפערן. דאָס פנים פלאַמט שוין אויף מיר און אין האַרצן שפיר
 איך גלייך, ווי אַ מחנה שדים וואָלטן זיך צעטאַנצט אין מיר און
 מאַכן דאָרט שוואַרץ-שבת...
 — — — — —

(1) העלער.

(2) נאָך העכער!

XXVI. די שטרעף פון מיליאָנען...

דעמזעלבן טאָג נאָך בין איך שוין געזעסן הינטער די קראָ-
טעס פון הויפטוואַכט. אויף דער הייסער מינוט איז דאָס פאר מיר
געווען אַן אמת אָרט פון דערלייזונג...
אין הויפטוואַכט בין איך אָפגעזעסן זיבן מעת-לעת און
ווידער געגעסן קאָפּוסטע און די קאַלטע „פאַרציעס“ אויף העלצ-
לעך. פאַר דער צייט האָב איך געהאַט צוויי באַזוכן פון אָפיצירן
דורך דאָס טיר-פענסטערל: איינער אַ פאַרוטשיק איז געקומען
אַלס שליח פון דער פּאַלק-קאָנצעלאַריע אויף אַ פאַרהער. כ'האַב
אים פאַרשטייט זיך, געזאָגט די אַלע צוגעגרייטע תירוצים —
מיינע אייגענע און דעם „גרויסמוטיקן“ זשאַנדאַרמס... דער צוויי-
טער אָפיציר איז געווען מיין „ראַטני“. ער איז סתם געקומען
מיך אויסמוסרן און אויסזידלען, גלייך ווי דאָס וואָלט געווען זיין
הייליקסטער חובב... ער האָט אויסגעשאַסן זיין גאַנצע פאַרציע זידל-
ווערטער (באַלוואַן, סוקין סין, מערזאוועץ, פראַכאוואַסט, סוואַלאַסט
און אַ היבש ביסל נישט-צענוואַרעבלע...) — אויסגעשאַסן און
צוועק...

אויפן זיבעטן טאָג איז געקומען אַ שליח פון מיין ראָטע
מיך אַרויסצונעמען: די גאַנצע שטראָף, וואָס דער קאַמאַנדיר פון
פּאָלק האָט מיר געגעבן, איז — 20 מעת-לעת אונטערן ביקס,
דאָס הייסט, אַז אין משך פון 20 טעג דאַרף איך, נאָך די אי-
בונגען, שטיין יעדן טאָג צו צוויי שעה.

מנא, נישט געפערלעך, אַ חוזק פאַר אַ סאָלדאַט...
דאָס איז אָבער געשען אין ערשטן האַלבן חודש יולי פון
יאָר טויזנט ניין הונדערט פערצען נאָך קריסטוסעס
געבורט און מיין שטראָף איז געווען אַ גאַנץ אַנדערע —
דידאָזיקע שטראָף איז, אמת, געווען נישט נאָר פאַר מיר
— ס'איז געווען די שטראָף און די קללה פאַר מיליאָ-
נען:

מ-א-ב-ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט-י-כ-ל-מ-נ-ס-פ-צ-ק-ר-ש-ת-י-ע-!!!
דער אויסברוך פון דער וועלט-שרפה!...
און איך בין געווען פון די ערשטע...

ביכער פון אברהם זאק:

אקארדן (לידער), צווייטע אויפלאגע	פארלאג מ. י. פריד, ווארשע
דגעס פון טרוים (טאנקעס)	א. גיטלין "
צווישן פיר הענט (לידער)	מ. י. פריד "
אונטער די פליגל פון טויט צווייטע אויפלא.	די צייט "
דריטע אויפלא.	בנימין הארץ, בערלין-היין
אין שאטן (גאזעלן)	א. גיטלין, ווארשע
די חורבה און דער פאלאץ (קינדער-מעשהלע)	אלטי-יונג "
א זומער-חלום (גאזעלן)	א. י. שאפירא "
אונטער היימישע הימלען (פיעטע)	ח. בושצאז "
שאט-קאשמארן (לידער)	" "
„פאניע ננב“ (א קראניק)	א. גיטלין "

איבערזעצונגען:

כצירי (פאעמע פון מ. יו. לערמאנטאוו)	פארלאג „נשער פארלאג“, ווארשע
דער פאטער (פון א. סטרינדבערג)	„די צייט“ "
די חתנים (פון נ. וו. גאגאל)	„ " "
דאס רעכט אויף ליבע (פון מאקס נאָרדוי)	„אונזער בוך“ "
רודין (פון א. ס. טורגעניעוו)	ח. בושצאז "
I די ערשטע ליבע, II קלארא מיליטש, III סמוק! סמוק! סמוק!...	
(פון א. ס. טורגעניעוו) פארלאג ח. בושצאז, ווארשע	

פארלאג בנימין הארץ, בערלין-היין

דערשיגען:

אברהם זאק

אונטער די פליגל פון טויט

אילוסטרירט: יעקב אדלער (דריטע אויפלאגע)

צו באקומען: פארלאג א. גיטלין, ווארשע

ס'איז ארויס פון דרוק:

פולשטענדיג פאליטיש-עקאנאמיש ענציקלאפעדיש

ווערטער-בוך

צוזאמענגעשטעלט פון דר. מאב רייך אילוסטרירט

1 פאליטיש-עקאנאמיש ענציקלאפעדיש ווערטער-בוך אין יידיש האט שוין לאנג באדארפט זיין דאס טיש-בוך פון יידישן מאסן-מענטש. פאליטיק איז שוין נישט מער די פריוויילעגטע פון די אויבערשטע צען-טויזנט. ביי היינטיקן טאג פארנעמט דער פראלעטאריאט א בכבודיק ארט אויף דער ארענע פון פאליטישן קאמף. אבער ס'קומט נאך שווער אן דעם יונגן פראלעטאריער דאס אריענטירן זיך אין דעם גאנצן קאמפלעקס פון די פאליטישע פראבלעמען, וואס באשעפטיקן די מוחות פון די געלערנטע און פארטיי-פירער; דאס איז דערפאר, ווייל עס פעלן אים אפט די נייטיקסטע ידיעות אויפן געביט פון פאליטיק און סאציאלאגיע.

כדי צו באזייטיקן די שוועריקייטן, אויף וועלכע עס טרעפט אן דער יידישער פראלעטאריער אין זיין שטרעבונג צו פארברייטערן זיינע ידיעות אויף די וויכטיקסטע געביטן פון מענטשלעכן דענקען, האט דער פארלאג א. גיטלין ארויסגעגעבן דעם פאליטיש-עקאנאמישן ווערטער-בוך, וואס דערקלערט קורץ און גלייכצייטיק קלאר און גענוי אלע עקאנאמישע סיסטעמען, פאליטישע ריכטונגען, פארשידענע וועלט-אגשווינגן; ווייזט דעם יונגן סאציאליסטישן קעמפער דעם מארטירער-וועג פון זיינע פארגענגער — די אלע אידעאליסטן, מארטירער, העלדן, גאונים, וואס האבן מקריב געווען זייער לעבן פאר דער באפרייונג פון די אונטערגעדריקטע, פאר דער גאולה פון דער מענטשהייט.

דאס פאליטיש-עקאנאמיש ענציקלאפעדיש ווערטער-בוך איז זארגפעלטיק ארויסגעגעבן. די דערקלערונגען זענען פאפולער, פארשטענדלעך פאר אלעמען, שיין געדרוקט, אויף א פיין פאפיר, מיט די בילדער פון גרויסע מענער. 360 זייטן.

און כדי צו געבן די מעגלעכקייט, אז דאס דאזיקע פאליטיש-עקאנאמישע ווערטער-בוך זאל ווערן דאס טיש-בוך פון יעדן יידישן לעזער, האבן מיר באשטימט א זייער צוגענגלעכן פרייז ס'ה 10 ז'.

דערווייל איז דערשינען דער 1-טער באנד, נעמט ארום די אותיות פון א-ב, דער צווייטער (און לעצטער) באנד דערשיינט אין משך פון 2 מאנאטן. פרייז פאר ביידע בענדער — 10 ז' אלעמען.
פאר די וואס צאלן איצט איין 6 ז' אלעמען, באקומען גלחך דעם 1-טן באנד, און דעם צווייטן — ביים דערשיינען — בהתם.